

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Erik Jõesaar

**POLITSEINIKE MENTAALSE ETTEVALMISTUSE
PARENDAMISE ETTEPANEKUD TULIRELVA KASUTAMISEL
INIMESE SUHTES**

Magistritöö

Juhendaja:
Jaak Kiviste, MA

Tallinn 2020

MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku instituut	Mai 2020
Töö pealkiri eesti keeles: „Politseinike mentaalse ettevalmistuse parendamise ettepanekud tulirelva kasutamisel inimese suhtes“.	
Töö pealkiri võõrkeeles: „ <i>Recommendations for the improvement of the mental preparation of police officers in the use of firearms against other persons</i> “.	
Lühikokkuvõte: Magistritöö on kirjutatud eesti keeles ning sisaldab inglisekeelset resümeed. Töö maht on 84 lehekülge. Andmete illustreerimiseks on kasutatud 8 tabelit ja 3 joonist.	
<p>Magistritöö eesmärk on välja selgitada inimese suhtes tulirelva kasutamise mentaalse ettevalmistuse vajadus ja sisu politseinikele. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud kuus uurimisülesannet: analüüsida teoreetilisi seisukohti politseinike mentaalset ettevalmistust mõjutavate tegurite kohta tulirelva kasutamisel inimese vastu, analüüsida teoreetilisi seisukohti politseinikele vajaliku ettevalmistuse kohta tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu, analüüsida välisriikide praktikat politseinike mentaalsel ettevalmistamisel tulirelva kasutamiseks inimese vastu ja selle integreerimise võimalusi Eesti politsei õppesse, analüüsida inimese suhtes tulirelva kasutanud ametnike ja sarnases olukorras inimese suhtes tulirelva kasutamisest loobunud ametnike seisukohti tulirelva kasutamise osas, analüüsida psühholoogide ja eriettevalmistuse instruktorite seisukohti seoses tulirelva kasutamisega ning sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning teha rakenduslikud ettepanekud mentaalse ettevalmistuse komponentide kohta tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu politseinike väljaõppes koolis ja täiendõppes.</p> <p>Magistritöö eesmärgi saavutamiseks ja uurimisülesannete täitmiseks kasutati induktiivset strateegiat. Magistritöö andmekogumise meetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuusid. Intervjuus kasutati avatud küsimusi. Uuringu tulemustest lähtuvalt selgitati välja põhiprintsiibid, mida võiks politseinike mentaalne ettevalmistus sisaldada tulirelva kasutamiseks inimese suhtes ning lähtuvalt põhiprintsiipidest esitati parendusettepanekud, et politseinikud oleksid vajadusel valmis tulirelva kasutama inimese suhtes.</p>	
Lisad: -	
Võtmesõnad: tulirelv, treening, ettevalmistus, mentaalne ettevalmistus, tulistamine, tapmine, politsei	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>firearm, training, preparation, mental preparation, shooting, killing, police</i>	
Säilitamise koht:-	
Töö autor: Erik Jõesaar	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	Kommentaar:-
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Jaak Kiviste	Allkiri:
Kaasjuhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: Erkki Koort	Allkiri:

SISUKORD

MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
MÕISTED	4
SISSEJUHATUS	5
1. POLITSEINIKE MENTAALNE ETTEVALMISTUS TULIRELVA KASUTAMISEL INIMESE SUHTES JA SELLE VAJALIKKUS	10
1.1 Tulirelva kasutamisest hoidumise põhjused vahetu kõrgendatud ohu olukorras	13
1.2 Treeningud ja ettevalmistus	18
2. POLITSEINIKE MENTAALNE ETTEVALMISTUS KASUTAMAKS TULIRELVA TEISE INIMESE SUHTES	31
2.1 Uuringu meetodika	31
2.2. Uuringu tulemused	34
3. JÄRELDUSED JA PARENDUSETTEPANEKUD	59
3.1. Järeldused	59
3.2. Parendusettepanekud	64
KOKKUVÕTE	70
<i>SUMMARY</i>	72
VIIDATUD ALLIKAD	73
LISA 1. INTERVJUU KÜSIMUSED INSTRUKTORITELE	77
LISA 2. INTERVJUU KÜSIMUSED SITUATSIOONIS OLNUD POLITSEINIKELE	78
LISA 3. INTERVJUU KÜSIMUSED PSÜHHOLOOGILE	79
LISA 4. KOODIPUU	80

MÕISTED

FX padrun — treeningpadrun, mille tabamus võib põhjustada valu ja millega saab märgistada tabamust;

IPSC sihtmärk — sihtmärk, mida kasutatakse tulirelva treeningutel. Vt lk 48 joonis 2 (IPSC — *International practical shooting confederation*, tõlge: Rahvusvaheline praktilise laskmise konföderatsioon);

parasümpaatiline närvisüsteem — üks kahest autonoomse ehk vegetatiivse närvisüsteemi osast. See reguleerib organismi talitlust ja taastumist puhkeperioodil. (Andersen & Gustafsberg, 2016);

püstol — tulirelv, mille üldpikkus on kuni 600 mm (kaasa arvatud) ja relvaraua pikkus kuni 300 mm (kaasa arvatud) ning mille padrunid võivad padrunisalves paikneda ühes või mitmes reas. (Relvaseadus, 2019);

RBT — *reality based training*, reaalsusel baseeruv treening;

sümpaatiline närvisüsteem — osa autonoomsest närvisüsteemist. Selle ülesanne on valmistada organism ette tegutsemiseks võitle-või-põgene-olukorras. (Andersen & Gustafsberg, 2016);

teenistuspüstol — püstol, mida politseinikud teenistuses kasutavad;

terrorirünnak — käesolevas töös loetakse terrorismiks ja terrorirünnakuks vägivaldset rünnakut inimeste või vara vastu religioossetel või poliitilistel põhjustel;

TORK — tegutsemine ohtliku ründe korral. Turvataktika treening, mida politseis läbi viiakse. (Politsei- ja Piirivalveamet, 2018, lk 1);

tulirelv — relv või seade, mis on ette nähtud või mida on võimalik kohandada püssirohu-, põlemis- või plahvatusgaaside tulemusena tekkinud gaasisurve toimel suunatult välja laskma lendkeha. (Relvaseadus, 2019) Tulirelv on Korrakaitseaduse järgi üks mitmetest politseinike teenistusrelvadest.;

turvataktika — käitumismudelite kogu, mis aitavad politseinike turvalisust tagada.

SISSEJUHATUS

Eesti politseis peavad kõik välitööd tegevad politseiametnikud kandma teenistuspüstolit ja relvaõpe on politseiõppe üheks osaks (PPA, 2019, lk 3-4; Sisekaitseakadeemia, 2011-2018). Seega peab politseinikel olema teenistuspüstoli kasutamise pädevus. Teenistuspüstoli kasutamist õpetatakse nii Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledžis, mis on Eestis ainuke politseiteenistuse alast haridust andev õppeasutus, kui ka hiljem jaoskondades läbi viidavate kohustuslike täiendkoolituste käigus. Igal aastal nõutakse ametnikelt politsei lasketesti sooritamist (PPA, 2019, lk 1). Eluohtliku ründe tõrjumisel peaksid seega kõik politseinikud olema valmis teenistuspüstolit oskuslikult kasutama, et oht neutraliseerida.

Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledži õppetöös, mis puudutavad turvataktikat ja relvaõpet, käsitletakse alates 2011. aastast kuni praeguseni erinevate õigusaktide tundmist, relva mehaanilise poole tundmist ja oskuslikku ning taktikaliselt õiget relva kasutamist (Sisekaitseakadeemia, 2011-2019). Teemad keskenduvad relva kasutamise tehnilisele ja taktikalisele poolele. Tutvudes Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledži teiste õppemoodulite õpiväljunditega, ei leidnud autor ka üheski teises moodulis teemasid, mis puudutavad politseiniku mentaalset ettevalmistust. See ei tähenda, et teemat ei puudutata, aga õpiväljundite puudumine on autori arvates märk sellest, et mentaalse ettevalmistuse tähtsust ei hinnata piisavalt kõrgelt.

Politseiniku vastus ründele ei tohiks olla kunagi eesmärgiga tappa, aga sõltuvalt ründe iseloomust võib selle peatamine tulirelvaga lõppeda ründaja surmaga. Samuti võib esineda rünnakuid, kus muul viisil ei ole võimalik ründajat peatada kui tema tapmisega. Nt tulirelvaga relvastatud ründaja jätkab politseinike või kõrvaliste inimeste pihta tulistamist pärast mitmeid vigastusi. Seega tulirelva inimese suhtes kasutades tuleb arvestada, et inimene võib hukkuda. Inimese tapmisega seonduva valmisoleku temaatikat ei käsitleta prefektuurides läbiviidavatel täiendkoolitustel (PPA, 2018). Relva tõstmine teise inimese suunas ja selle reaalne kasutamine on füüsiliselt lihtne, psühholoogiliselt võib tegu olla aga väga raske.

Federal Bureau of Investigation (FBI) akadeemias ja teistes USA politseiasutustes on D. Grossmanni raamat „*On Killing*“ kohustusliku või soovitusliku lugemise hulgas (Freeman, *et al.*, 2009, p. XXI). Antud teosest tuleb välja, et väga paljude jaoks on teise inimese tapmine sama hirmutav kui ise suremine. Teise maailmasõja ajal ei olnud paljud sõdurid võimelised vastaspoole pihta tuld avama ja sattusid seetõttu ise veelgi rohkem ohtu või surid (Grossman, 1996, pp. XIV-XV).

Autor otsis Eesti politsei tööd reguleerivate dokumentide hulgast infot politseinike psühholoogilise toe kohta, aga ei leidnud vasteid, mistõttu võttis ühendust PPA personaliosakonnaga. Personaliosakonnast suheldi kolme personalitöötajaga. Telefoni teel antud lühiinformatsioonist selgus, et olemas on erinevad psühholoogilist tuge pakkuvate ettevõtete kontaktid ja politseinikud saavad soovi korral pakutud teenust kolm korda aastas tasuta kasutada, kuid konkreetselt paika pandud korda ei ole. Politseinikele pakutakse tuge ka pärast tulirelva kasutamist, kuid vaimset ettevalmistust tulirelva kasutamiseks ei ole. Ettevalmistuse puudumine võib soodustada posttraumaatilise stressihäire tekkimist. Politsei- ja piirivalvekolledžis räägitakse enese ja teiste juhtimise ning sotsiaalse kompetentsuse moodulis kriisiga toimetulekust, kuid seda väheses mahus (Sisekaitseakadeemia, 2019, lk 5).

Posttraumaatiline stressihäire tekib hilinenud vastukajana läbielatud eluohtlikule või hirmutavale olukorrale. Seda võivad põhjustada nt sõjasündmused, röövkallaletung ning muu vägivald, kodumaja põlemine, autoõnnetus vms. Iseloomulik on juhtunu korduv läbielamine pealetükkivates kujutlustes ja unenägudes. Enamasti tuntakse hirmu traumas meenutavate objektide ja tegevuste ees. Selline häire võib avalduda peale painavate unenägude, uinumis- ja unehäirete ka kurvameelsuses ning ei ole välistatud ka enesetapumõtted. Aeg traumeeriva sündmuse ning traumajärgse stressi tekkimise vahel kõigub mõnest nädalast poole aastani. Mõnel inimesel kestab niisugune häire aastaid, mistõttu võivad täielikult muutuda tema isiksuseomadused. Inimene tõmbub endasse ja ta närvid on pidevalt katkemiseni pingul, justkui varitseks lakkamatu hädaoht. Ka toob kibestumine kaasa vaenuliku ja umbuskliku suhtumise ümbritsevasse maailma (Kahn & Loit, 2009, lk 421). Lisaks eelnevale on oht, et politseinik ei olegi võimeline edaspidi oma töös tulirelva kasutama ja seetõttu satub ise rünnaku ohvriks või pole võimeline kaitsma mõnda kõrvalseisjat.

Magistritöö aktuaalsus seisneb selles, et Eesti politseinikud satuvad silmitsi olukordadega, kus ründe peatamine muu vahendi kui teenistuspüstoliga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik ja tihti ei ole politseinikud võimelised lasku sooritama. Politsei väljastab alates 2012. aastast turvataktika intsidentide analüüse. Nende intsidentide hulgas on mitmeid juhtumeid, kus politseinikud on inimese vastu teenistuspüstoli kasutamisest loobunud, kuigi neil oli selleks eluline vajadus, seaduslik õigus ning reaalne võimalus ja relva kasutamisest loobumine põhjustas ohtliku olukorra kas politseinike enda või ümbritsevate inimeste suhtes. Analüüsides on mitmeid selliseid näiteid, kus kurjategija ründas politseinikke noa või kirvega ja vigastas neid või oli vahetu kõrgendatud oht politseinike elule, kuid politseinikud ei suutnud erinevatel põhjustel otsustavalt tegutseda. Politseinike poole on suunatud ka tulirelva või tulirelvalaadset eset ning ka mitmetes

sellistes olukordades on politseinikud pigem loobunud tulirelva kasutamisest ründaja vastu. (Politsei turvataktika talitus, 2014a, lk 13-17; Politsei turvataktika talitus, 2013a, lk 8-14, 15-23; Politsei turvataktika talitus, 2016a, lk 17-22, PPA valmisoleku ja reageerimise büroo, 2018b, lk 8-20). Eelpool mainitud turvataktika intsidentide analüüsidest toodud olukordades olid politseinikel olemas oskused, vajadus, aeg ja võimalus tulirelva kasutada, aga mingil põhjusel seda ei tehtud. Seega on oluline uurida, millist ettevalmistust politseinikud sellistes olukordades vajaksid.

Tööle lisab aktuaalsust ka asjaolu, et tänapäeval on lisaks eelmainitud juhtumitele päevakorda tulnud erinevad terrorirünnakud. Aastal 2011 toimus Eesti Kaitseministeeriumi hoonele rünnak, mida osaliselt on peetud ka terrorirünnakuks. Selle rünnaku puhul politsei eriüksus tulistas ja tappis ründaja (Tammai, 2011a). Eesti jaoks lähim üheselt terrorirünnakuna võetav sündmus toimus Soomes 18.07.2017, mille käigus mees tappis noaga kaks inimest ja vigastas kaheksat. Politsei reageeris sündmusele otsustavalt ning neutraliseeris ründaja (BBC, 2017). Teine meile lähedal toimunud terrorirünnak toimus 7.04.2017 Rootsis Stockholmis, kus ärandati veok ja sõideti sellega rahvasse, tappes viis inimest ja põhjustades raskeid vigastusi (Postimees, 2017). Arvestades pidevaid rünnakuid üle maailma, ei ole võimatu, et rünnak leiab aset ka Eestis. 31.10.2017 Vabaduse väljakul toimunud ja palju meediakajastust leidnud juhtum, kus hukkus inimene (Jaani, 2017) tõi tulirelva kasutamise oskused ja valmisoleku seda kasutada taas päevakorda.

Relvakasutamise võimekuse tähtsust hindas kõrgelt ka endine siseminister Andres Anvelt. 2017. aastal teatas ta, et nelja aasta jooksul suunatakse siseturvalisuse parandamiseks 21 miljonit eurot lisaraha, millest suur osa läheb kiirreageerimisvõimekuse täiendamiseks. Anvelt leidis, et Eestis on ohuhinnang madal ja see tulebki just sellest, et Eesti sisejulgeoleku- ja laiemalt siseturvalisuse jõud teevad kogu aeg tööd nii ohuolukordade ennetamise kui ka ohuolukordade lahendamise õppustega. (Anvelt, 2017)

Töö on uudne, kuna varasemalt ei ole Eestis uuritud politseinike mentaalset ettevalmistust tulirelva kasutamiseks inimese suhtes. Lõputöodes on arutletud tulirelva kasutamise üle, aga on keskendunud relva oskusliku kasutamise küsimustele (Kimmel, 2013; Purik, 2013). Samuti on puudutatud erinevaid stressiga seotud probleeme politseis (Jefimov, 2014; Kougija, 2015), aga ei ole keskendunud tulirelva kasutamise seotud probleemidele.

Eelmainitust lähtudes kujunes välja käesoleva magistritöö **uurimisprobleem** – milliseid põhiprintsiipe võiks sisaldada Eesti politseinike mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu? Magistritöö uurimisprobleemi vastuse leidmiseks on püstitatud kolm uurimisküsimust:

1. Mis mõjutab politseiniku tulirelva kasutamise mentaalset valmidust?
2. Milline on Eesti politseis mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese vastu ja kas selle abil on politseinikud valmis tulirelva kasutama olukorras, kus rünnet muudmoodi peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik?
3. Kas ja kuidas vajab Eesti politseinike mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese vastu täiendamist, et olukorras, kus rünnet muudmoodi kui tulirelvaga peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik, oleks politseinik valmis relva kasutama ja reaalselt seda ka teeks?

Magistritöö **eesmärk** on välja selgitada inimese suhtes tulirelva kasutamise mentaalse ettevalmistuse vajadus ja sisu politseinikele. Eesmärgi saavutamiseks püstitab autor järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida teoreetilisi seisukohti politseinike mentaalset ettevalmistust mõjutavate tegurite kohta tulirelva kasutamisel inimese vastu.
2. Analüüsida teoreetilisi seisukohti politseinikele vajaliku mentaalse ettevalmistuse kohta tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu.
3. Analüüsida USA, Soome, Rootsi ja Hiina praktikat politseinike mentaalsel ettevalmistamisel tulirelva kasutamiseks inimese vastu ja selle integreerimise võimalusi Eesti politsei õppesse.
4. Analüüsida inimese suhtes tulirelva kasutanud ametnike ja sarnases olukorras inimese suhtes tulirelva kasutamisest loobunud ametnike seisukohti tulirelva kasutamise osas.
5. Analüüsida psühholoogide ja eriettevalmistuse instruktorite seisukohti seoses tulirelva kasutamisega.
6. Sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning teha rakenduslikud ettepanekud mentaalse ettevalmistuse komponentide kohta tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu politseinike väljaõppes koolis ja täiendõppes.

Magistritöös kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat. Kvalitatiivse uurimistööga on võimalik jõuda olukordade ja inimeste tunnetuste ja põhjuste juurde, andes uuringus osalejatele võimaluse põhjendada oma seisukohtasid või mõtteid detailselt. (Draper, 2004, pp. 641-643) Töö käigus uuritakse tulirelva kasutamise juhtumeid Eestis ja intsidente, kus politseinik oleks saanud kasutada relva inimese suhtes, aga ei teinud seda, reaalseid kogemusi Eesti politseinikelt, kes on pidanud

kaaluma Eestis tulirelva kasutamist teise inimese vastu või olnud lähedalt seotud sündmusega. Uuritakse Eesti viimase 8 aasta juhtumeid, kuna nende juhtumite kohta on andmed kõige täpsemalt kirja pandud ja nende tulemused näitavad kõige täpsemalt praeguse tulirelva kasutamise ettevalmistuse efektiivsust. Lisaks uuritakse psühholoogide ning politsei instruktorite seisukohti antud teemadel, et välja selgitada, kas välismaal tehtavad treeningud tulirelva kasutamiseks inimese vastu on rakendatavad ka Eesti politseis. Rakenduslike ettepanekute osas esitatakse inimese vastu tulirelva kasutamise mentaalse ettevalmistuse ettepanekud.

Valimis on viimase kaheksa aasta jooksul Eesti relvakasutamise juhtumitega lähedalt seoses olnud politseiametnikud, turvataktika instruktorid ning psühholoogid, kellel on vastavaid erialateadmisi. Viimase kaheksa aasta vältel esinenud juhtumid on kõige paremini ja detailsemalt dokumenteeritud, mistõttu kaasatakse inimesed, kes on uurimistöö seisukohalt oluliste situatsioonidega olnud seotud või kellel on pädevus neid olukordi asjakohaselt kommenteerida. Ühtlasi on need juhtumid hetkel kasutuses olevaid enesekaitse ja tulirelva kasutamise treeninguid silmas pidades aktuaalsed.

Andmete kogumismeetodina kasutatakse poolstruktureeritud intervjuusid ja ekspertintervjuusid. Intervjueeritakse kokku 13 inimest. Uurimisstrateegiana kasutatakse induktiivset strateegiat. Üldistused, seaduspärasused või teooria luuakse induksiooni teel. Uuriija liigub vaatlemiselt tulemuste üldistamisele: spetsiifilised vaatlustulemused üldistatakse reegliteks, et seejärel püstitada hüpoteese või luua teooriat. (Õunapuu, 2014, lk 60) Induktiivset strateegiat kasutades arvestatakse ka naiivinduktivismi ja induksiooni probleemidega. See tähendab, et induksioonist tulenevad uurimistulemused ei pruugi rakenduda kõigile indiviididele. Töö iseloomu tõttu laheneb naiivinduktivismi probleem sellele eraldi rõhku panemata, kuna uuritakse mitmeid erinevaid põhjuseid, miks politseinikud ei pruugi olla võimelised tulirelva eluliselt vajalikus olukorras kasutama ning käsitletakse mitmeid treeningmeetodeid põhjustest üle saamiseks.

Uurimuse tulemuste põhjal esitatakse rakenduslikud ettepanekud Eesti politseinike mentaalseks ettevalmistamiseks, et olukorras, kus rünnet muudmoodi kui tulirelvaga peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik, oleks politseinik valmis relva kasutama ja realselt seda ka teeks. Arvestatakse ka sellega, et ei mõjutataks politseinike tulirelva kasutama siis, kui selleks vajadust ei ole. Loodavad parendusettepanekud on kohaldatavad, arvestades viimase kaheksa aasta peamiseid julgeolekuohte ja rünnakuid, kus politseinikel on võimalus sekkuda ründe peatamiseks.

1. POLITSEINIKE MENTAALNE ETTEVALMISTUS TULIRELVA KASUTAMISEL INIMESE SUHTES JA SELLE VAJALIKKUS

Pikemat aega on uurijatele huvi pakkunud sõdurite käitumine ohuolukorras. Seejuures levisid varasemalt väärarusaamad ning siiani on mitmeid aspekte, mida ei mõisteta. Valesti mõisteti lahinguvälja psühholoogia baastadmisi. Eksiti võitle-põgene mudeli kasutamisega. Selle mudeli järgi on sõduril või antud töö kontekstis ka politseinikul, ohuolukorras kaks käitumismudelit: võitle või põgene. Tegelikult on lihtsustatult öeldes ohuolukorras neli käitumismudelit, mida üldjuhul järgitakse. Lisaks võitle-põgene võimalusele võib sõdur alla anda või paista võimalikult suure ja tugevana, et ohuallikas ära hirmutada. Üldjuhul otsustatakse kõige esimesena põgenemise ja vastase hirmutamise või heidutamise vahel. Valitud teguviis on tavaliselt pigem instinktiivne kui kaalutletud otsus. Kui heidutamine ei toimi, siis on teised kolm võimalust edasiseks käitumiseks endiselt alles. (Grossman, 1996, pp. 5–6)

Autor leiab, et sõduri ja politseiniku töötingimused erinevad, aga mõlemad võivad sattuda eluohtliku ründe sihtmärgiks ning oma või kõrvalseisva inimese elu päästmiseks tuleb neil tegutseda. Antud heidutamist saab Eestis võrrelda juba ainuüksi politseinike kohalviibimise, väljanägemise, suhtlusstiili ja enesekehtestava käitumisega ning ka politseinike jõu ülekaalu näitamisega. Jõu ülekaalu saab näidata nii suurema arvu politseinikega, politsei erivahendite ja relvastuse kui ka üldise distsiplineerituse näitamisega. Kui eelmainitust ei piisa, siis on Eesti politseil võimalik korrakaitseaduse alusel korraldusi anda. Korraldusi andes esitatakse korrarikkujale või avaliku korra eest vastutavale isikule ultimaatum oma tegevus lõpetada või vastasel juhul kasutatakse tema suhtes füüsilist jõudu, erivahendit, relva või muud mõjutusvahendit, mis oleks talle koormavam kui vabatahtlik tegevuse lõpetamine.

Kui korralduse andmisest ehk eespool käsitletud Grossmanni teooriaga võrreldes heidutamisest ei ole kasu, liigutakse edasi järgmise käitumismudeli juurde. Kuna politsei ülesanne on inimeste põhiõiguste, nagu nt elu kaitse (Politsei ja piirivalve seadus, 2018, §3), siis efektiivset tulemust soovides politsei üldjuhul põgeneda ei tohiks. Otsus põgeneda on aga tihti instinktiivne ja kontrollimatu.

Politsei turvataktika intsidentide hulgas on juhtumeid, kus ajutine põgenemine või ründajaga pikema distantssi tekitamine on sobilik tegevus. Põgenemine on politseiniku jaoks üheks võimaluseks siis, kui ohus ei ole teisi inimesi peale politseiniku enda. Edukal põgenemisel ei saa viga ei ründaja ega politseinik. Samuti võib põgenemise taktikat kasutada ka ajutiselt, et luua

politseinikule paremad tingimused viimaseks käitumise viisiks ehk võitlemiseks. Sellisel juhul on aga politseinik teinud sihipärase otsuse ehk taandunud. Põgenemisega politsei ohtu ei neutraliseeri. (Politsei turvataktika talitus, 2016a, lk 19-22) Põgenemine on sobivaks käitumisviisiks ka siis, kui politseinikel ei ole võimalik olukorda päästa ja sekkudes pigem suurendatakse kannatanute arvu enda võrra nt tulekahju, varingu või lõhkeaineohu korral.

Seega üldjuhul, kui heidutamine ei ole tulemust andnud, tuleb politseil lähtuda Grossmanni neljast käitumismudelitest viimasest ehk võitlemisest (Grossmann, 1996 pp. 5-6). Politseinikul tuleb enda kasutuses olevaid erivahendeid, relvi, füüsilisi oskuseid ja jõudu kasutades vastu võidelda ja oht kõrvaldada. Olenevalt ründest valib politseinik vahendi ohu kõrvaldamiseks, lähtudes proportsionaalsuse põhimõttest (Korraldusseadus, 2018, § 7).

Suurem osa olukordasid Eestis võitluseni ei lähe, vaid piisab korralduste andmisest või isik loobub oma tegevusest veel enne seda. Sama kinnitab ka USA-s, Garner & Maxwell (2002, pp. 23-25, 52) läbi viidud uuring, millest selgus, et 7512 kinnipidamisest 84,2% toimusid füüsilise sekkumiseta. Samast uuringust tuleb välja, et juhul, kui politsei sekkub sunniga, piisab enamasti ametniku füüsilisest jõust. Relva on olnud vaja kasutada vaid 11,1% juhtudest. Relv on antud uuringu järgi sarnaselt defineeritud kui Eestis, st relvadeks loetakse tulirelva, külmrelva, gaasirelva, pneumarelva ja elektrišokirelva. Ühtlasi on välja toodud, et reaalselt tulistati inimest tulirelvast vaid 0.1% kinnipidamistest, kokku 11 korral 7512-st juhust. Niivõrd vähesed juhtumid näitavad, et tulirelva kasutamine on pigem erand ja ootamatu ka politseinikule endale. Seda enam on vajalik olukordadeks valmistumine treeningutel. Politsei analüüsibüroolt pärides selgus, et Eestis ei toimu statistika kogumist sunni kasutamise juhtumite kohta ja seega Eestis vajab see täpsemat uurimist.

USA-s (McCraty & Atkinson, 2012) ja Soomes (Andersen, *et al.*, 2015) läbiviidud uuringud on näidanud, et peamised stressirohked olukorrad, nagu nt kinnipidamised, on piirkonniti sarnased. 2014. aastal A. Jeffimovi lõputöö käigus Põhja prefektuuri Ida jaoskonnas läbiviidud küsitluse vastuste seas oli samuti agressiivsete isikutega kokkupuude üheks enim vastatud vastuseks küsimusele „Mis põhjustab tööpingeid?“ Antud küsimustikule vastas 42 inimest, st vaid väga väike osa Eesti tegevpolitseinikest. Arvestades sarnasust Soome ja mingil määral ka USA-ga ning vastuseid A. Jeffimovi lõputööle, võib arvestada, et stressirohked olukorrad politseitöös on sarnased ka Eestis. Siiski võib see vajada täiendavat uurimist ja täielikult ei saa samastada Eesti tingimustega.

Eelmainitust tulenevalt selgus, et politseil tuleb tulirelva kasutamist kinnipidamistel või muudel politsei toimingutel ette harva, võrreldes muude politseiliste tegevustega. Igal aastal esineb Eestis

kümneid juhtumeid, kus politseinik satub mingisuguse füüsilise rünnaku alla ja saab viga või on oht saada viga. Tulirelva kasutamiseni eskaleeruvad üksikud juhtumid. Alates 2012. aasta alguses toimunud turvataktika intsidentidest antakse Politsei- ja piirivalveameti turvataktika eest vastutava üksuse poolt välja vastavaid kokkuvõtteid. Sinna kuuluvad juhtumid, kus politseinik sattus rünnaku alla, oli sunnitud kasutama mõnda relva rünnaku peatamiseks, olgu selleks siis gaasirelv, külmrelv, tulirelv vms või tekkis mõni muu ohtlik olukord, milles oli politseinik või abipolitseinik vahetult osaline.

Turvataktika intsidentide kokkuvõtetesse läheb paraku kirja vaid osa kõigist rünnakutest politsei vastu, kuna ründe ohvriks langemisest teatavad vähesed. 2012. aasta lõputöö käigus läbiviidud uuringu järgi teatavad vaid 23,8% politseinikest kõikidest rünnakutest nende vastu. (Kummits, 2012, lk 21)

Politsei treeningutel tehakse läbi olukordasid, kus on mõistlik ja otstarbekas kasutada tulirelva (Politsei- ja Piirivalveamet, 2018, lk 1). Käsitletakse situatsioone, kus on vahetu kõrgendatud oht elule (Korraldus, 2019, § 5). Juhtumite hulgas, mis jõudsid 2012.-2018. aastatel kokkuvõttesse, oli kümneid selliseid juhtumeid, mis vastasid täielikult nendele kriteeriumitele. (Politsei turvataktika talitus, 2014a, lk 13-17; Politsei turvataktika talitus, 2013a, lk 8-14, 15-23; Politsei turvataktika talitus, 2016a, lk 17-22, PPA valmisoleku ja reageerimise büroo, 2018b, lk 8-20) Ainuüksi väike osa nendest juhtumitest näitab, et politseinikel oli võimalik tulirelva kasutada ja tulirelva mitte kasutamine võinuks põhjustada politseiniku või kellegi kolmanda isiku surma. Üksikutel juhtumitel, mis turvataktika analüüsi jõudsid, kasutati tulirelva õigeaegselt. Mõningates olukordades kasutati tulirelva alles siis, kui keegi oli juba ründe tõttu vigastada saanud. Üldjuhul ei kasutatud tulirelva üldse või sooritati vaid hoiatuslaske, mis ei olnud enamasti efektiivsed. Juhtumites, kus tulirelva ei kasutatud, oli pidevalt oht politseiniku või mõne kõrvalseisja elule. Mitmetes olukordades saidki politseinikud realselt vigastada. Täpset vigastada saanud politseinike arvu ei ole võimalik öelda ning ei ole ka tehtud vastavat analüüsi, kuna nagu eelnevalt mainitud, ei jõua suur osa politseivastastest rünnakutest statistikasse. Ohtu tuleb hinnata sellele reageerimise hetkel. Paljudel juhtudel jäi fataalsem tagajärg saabumata vaid „õnne“ tõttu, kus alles hilisemal uurimisel selgus, et tegemist on stardi- või õhupüstoliga.

Viimane realselt surmaga lõppenud rünnak Eestis politseinike vastu toimus 2011. aastal, kui kaitsepolitsei poolt läbiviidava läbiotsimise käigus avas kolme ametniku vastu tule 56aastane mees. Rünnaku tagajärjel suri üks kaitsepolitsei ametnik ja kaks said vigastada. (Tammai, 2011b) Politseipoolne viimane tulirelva kasutamine inimese vastu oli eelmainitud 2017. aasta juhtum Tallinnas Vabaduse väljakul.

Turvataktika intsidentide analüüside järgi 12.02.2016 aastal Leedu autovargaid kinni pidades oli viimane olukord, kui politseinikud kasutasid tulirelva isiku vastu, kui selleks õigust ei olnud. Kinnipidamisel arvas üks kiirreageerija, et tema suunas sooritati autost lasud ning seetõttu sooritas ta vastulasu. Tegelikult oli lasu sooritanud aga tema paarimees, kes tulistas sõiduki rehvi. Eelnevalt oli samuti kiirreageerijatel info selle kohta, et kinnipeetavad võivad olla relvastatud. Kiirreageerija poolt sooritatud lasud inimest õnneks ei tabanud. Antud olukorda oleks saanud vältida, kui esimese lasu sooritanud kiirreageerija oleks valjuhäälselt teada andnud relva kasutamisest. Tegu oli keerulise situatsiooniga ning parem mentaalne ettevalmistus oleks ehk aidanud esimesena relva kasutanud kiirreageerijal rahulikum olla ja teavitada teisi relva kasutamisest. (Politsei turvataktika talitus, 2016b, lk 4-10)

Arvukalt on olnud juhtumeid, kus politseinik on teinud hoiatuslaske siis, kui selleks ei olnud vajadust. Käesolevas uurimustöös aga vaadatakse konkreetseid olukordasid, kus lask oli suunatud inimese pihta, mis ühtib ka relvaseaduses välja toodud selgitusega relva kasutamisest. Relva kasutamine on vahetu ja eesmärgipärane tegevus objekti tabamiseks või kahjustamiseks relvaga (Relvaseadus, 2020, § 10 lg 2).

USA-s kannatavad kaks kolmandikku politseinikest, kes on olnud seotud tulistamisjuhtumitega, erinevate mentaalsete probleemide käes ja ca 70% neist lahkub politseist seitsme aasta jooksul pärast intsidenti (Miller, 2006, p. 3). Autor leiab, et Eestis on sarnast objektiivset statistikat keeruline teha, kuna tulistamisjuhtumeid on olnud väga vähe. Politseinike heaolu silmas pidades tuleks tulirelva intsidentides osalenud politseinike tervise seisundit jälgida pikema aja jooksul. Arvestades käesolevas töös lk 6 selgitatud posttraumaatilise stressihäire sisu, võib see välja kujuneda alles pool aastat kuni aasta pärast intsidenti.

1.1 Tulirelva kasutamisest hoidumise põhjused vahetu kõrgendatud ohu olukorras

Politseis töötades satutakse aeg-ajalt pingelistesse olukordadesse, kus tuleb väga kiirelt vastu võtta keerulisi ja mitmeid elusid ohustavaid otsuseid. Pingelistest olukordadest tulenev stress teeb õigete otsuste piisava kiirusega vastuvõtmise väga raskeks nii emotsionaalselt kui ka füüsiliselt. Näiteks USA-s on arvukalt näiteid, kus kõrgendatud stressiolukordades on politseinikud vastu võtnud valesid otsuseid ja viga on saanud süütu inimesed. Sealhulgas ka politseinikud ise. (McCraty & Atkinson, 2012, pp. 42–46)

USA-s läbi viidud uuringu käigus analüüsiti 51 juhtumit, kus politseinikud langesid rünnaku ohvriks, mille tagajärjel politseinik suri. Selgus, et rünnaku ohvriks langevatel politseinikel on tihti väga sarnased iseloomuomadused ja käitumismustrid. Kolleegide ja tuttavate poolt toodi surma saanud ametnike kohta välja, et nad olid sõbralikud, töökad, tööle orienteeritud, ei järginud asutuse reegleid ja ettevaatusabinõusid ning tundsid, et nad suudavad teisi inimesi ja olukordasid lugeda ja neist aru saada. Lisaks on varasemate uuringute tulemused näidanud, et kannatanuks jäänud politseinikud kasutasid pigem vähem füüsilist jõudu, otsisid inimestes head ja suhtusid kõigesse kergekäelisemalt, muretumalt ja hooletumalt. (Miller III, *et al.*, 1997/2006, p. 74)

Kõrgem empaatiavõime võib ohusituatsioonides osutada politseinikele ohtlikuks. Politseinikud, kes eelistavad olukordasid lahendada sõbraliku vestlusstiili ja kuulamisega, on tihti sattunud segadusse ja olnud otsustusvõimetud, kui nende sõbralik suhtumine ei aita ning kasutada on vaja jõulisemat lähenemist. Samas kui politseinikud, kes on hoidmas kindlat vahet politseiniku ja eraisiku vahel, on ohusituatsioonides käitunud otsustuskindlamalt. (Wasilewsky & Olson, 2018)

Üldjuhul on kõrge empaatiavõime ja sõbralik suhtumine politseiniku head omadused, aga kombineerituna inimestes vaid hea nägemise, ettevaatusabinõude mitte järgimise ja muretusega võivad panna ametniku väga ohtlikku olukorda, kui seistakse silmitsi kellegagi, kes plaanib rünnakut korda saata. Eelpool viidatud uuringus olnud politseinike jaoks lõppeski see surmaga. (Miller III, *et al.*, 1997/2006, p. 74)

Politseinike selline muretu suhtumine teistesse isikutesse tuleneb suuresti eelnevast treeningust ja kogemusest. Üldjuhul toimuvad treeningud ohutus keskkonnas, kus endal viga saamise ohtu ei ole ja see sama mentaliteet tuleb nendega kaasa reaalsesse töösse. Aastate jooksul omandatud kogemused ja harjumused olukordadega, kus kõik laheneb ilma jõudu kasutamata, on samuti suhtumist mõjutanud. (McElvain & Kposowa, 2008, pp. 509–10; Olson, 1998, p. 5; Miller III, *et al.*, 1997/2006, p. 76)

Tulenevalt magistritöös eelpool mainitud uuringutest, saab järeldada, et ohutu ja valutu treeningkeskkond võib tekitada situatsiooni, kus politseinik ei adu reaalselt vahetu kõrgendatud ohuolukorra tõsidust, kuna treeningul sarnast olukorda läbi mängides ei juhtunud midagi. Reaalset ohuolukorda alahinnates ei ole politseiniku jaoks tulirelva kasutamine õigustatud. Käesolevas töös lk 11 mainitud uuring näitas, kuivõrd harva tuleb ette situatsioone, millal tulirelva kasutada. Sellest tulenev kogemus, et probleemi saab lahendada inimest tulistamata, muudab politseinikud vähem enesekindlaks situatsioonides, kus tulirelva kasutamine on pigem vajalik. Kui politseinikud on töötanud aastaid ja tõsisemate vigastustega olukordasid ei ole juhtunud, võib tekkida n-ö

mugavustunne, mistõttu võib ka kogenenud politseiametnik alahinnata olukorra tegelikku ohtlikkust.

Politseiniku reaktsioon ohuolukorrale võib olla ka paanikasse sattumine. Politseinik mõistab, et tegu on ohtliku olukorraga ja ei suuda jääda rahulikuks. Sel hetkel, kui inimene satub silmitsi potentsiaalselt elu ohustava olukorraga, toimub kehas mitmeid erinevaid psühholoogilisi ja füüsilisi protsesse vastuseks sellele ohule. Stressiolukorras aktiveerub sümpaatiline närvisüsteem (edaspidi SNS) ja parasümpaatiline närvisüsteem, mis keha rahustab, langeb tagaplaanile (Andersen & Gustafsberg, 2016, pp. 2–3). SNS aktiveerumise tugevus oleneb sellest, kui ohtlikuna inimene antud olukorda adub (Kalisch, *et al.*, 2015, pp. 38–39).

Psühholoogilisi vastuseid stressi olukorras mõjutavad erinevad faktorid, nt tajutav kontroll olukorra üle, kogemused sarnases situatsioonis ja keskkond. Mõõdukas SNS-i aktiveerumine on inimesele kasulik, et tegutseda optimaalselt kriitilistes olukordades. Inimese tähelepanu on rohkem fookuses ja paraneb kognitiivne taju ümbritsevast. (Jamieson, *et al.*, 2010, pp. 3–5)

Liigne ärevus põhjustab kehas erinevaid protsesse, mille tagajärjel politseiniku võime teha õigeid otsuseid kahaneb. Vale sunni ja jõu kasutamine kriitilistes olukordades on tihti põhjustatud ümbritsevast puudulikust või valest informatsioonist. Kriitilistes olukordades võib psühholoogiline pinge olla niivõrd suur, et politseinik võib ohu allikale otse otsa vaadata ilma, et ta seda ise tajuks. Lisaks võib ümbritseva mittetajumine põhjustada nt tühjakslastud relva laadimise asemel endiselt päästikule vajutamist, kahjutute esemete hindamist ekslikult relvadeks või süütute kõrvalseisjate mitte märkamist. (Olson, 1998, pp. 1–3)

Seega omades olukorra üle paremat kontrolli, suudab politseinik tegutseda ka paremini ja efektiivsemalt ning vastu võtta õigemaid otsuseid. Tajutavat kontrolli olukorra üle saab parandada mitmeti. See võib seisneda selles, et omatakse rohkem infot situatsiooni kohta, nagu nt ründaja relvastus, asukoht või füüsiline seisund, tugi kõrvalseisvate politseinike poolt või ka ettevalmistust sarnase olukorraga tegelemiseks teadmiste, psühholoogilise ja füüsilise kogemuse kaudu, st kas treeningu või reaalsete olukordade kaudu.

Paanika- või šokiseisundis toimuvad muutused nii inimese hormoonide tasakaalus kui ka verevarustuses, need mõjutavad inimese käitumist ja otsuste vastu võtmist. Lihastesse paisatakse rohkem verd ja selle arvelt jääb vähem verd suurde ajukoorde, seega hapniku ja toitainetega varustatus halveneb. See omakorda alandab otsustusvõimet ja keerulisi mõtlemisprotsesse nõudvate otsuste kvaliteeti. (Meres, 2005, lk 7)

Politseiniku otsustusprotsessi mõjutab ka tema moraalitunnetus. Võib esineda suhtumist, et inimese tulistamine ja võimalik tapmine on väär olenemata situatsioonist (Roosimägi, 2015, lk 8–11). Väga põhjalikult tuleks analüüsida, kas sellise suhtumisega politseinikud tohiks jätkata tööd kohtadel, kus on võimalus, et olukorra lahendamiseks on vajalik tulirelva teise inimese vastu kasutada. Sellise moraalse suhtumisega on ohus nii politseiniku paariline, kui ka kaitset vajav kodanik. Politseiniku moraalitunnetus võib paraku selguda alles siis, kui tekkinud on ohuolukord ja ta peab vastu võtma konkreetse otsuse.

Moraalitunnetus on ajas muutuv. Kogemustega politseinike jõukasutamise määr on olnud väiksem kui väiksema kogemusega politseinikel. See võib tulla kogemusest ja teadmised, kuidas olukorda lahendada teisiti, aga rahumeelsem olukorra lahendamine võib seostuda hoopis ajas muutunud moraalitunnetusega. Vanemad politseiametnikud on kergemalt ja kindlamalt vastu võtnud moraalselt keerulisi otsuseid. Siinkohal mõistetakse moraalselt keeruliste otsustena olukordi, kus tuleb mõnda teist inimest füüsilise jõuga mõjutada ja selle käigus haiget teha. Otsuseid vastu võttes on vanemad politseinikud tajunud rohkem ebamugavustunnet võrreldes noorematega. (Roosimägi, 2015, lk 43)

Tulenevalt eelmainitud uuringust, leiab autor, et ühelt poolt võetakse vanuse kasvades vastu otsuseid enesekindlamalt, aga teadmised ja kogemused sellest, kui ebamugav olukord teise osapoole jaoks on, võivad jällegi mõjutada tunnetuslikult politsei tulirelva kasutamist. Pigem ei soovita inimesele nii palju viga teha ja ollakse valmis vastu võtma riski, et enda tervis võib ohtu sattuda.

Võideldes territooriumi või paaritumise õiguse üle, löövad loomad omavahel sarvi kokku või maadlevad, aga praktiliselt kunagi ei ole tegu surmaheitlusega. See on liikide loomuses, et n-ö vallutusprotsesside käigus liik ennast ise ära ei hävitaks. Sarnast käitumismustrit võib näha ka suure osa inimeste juures. Inimestel on n-ö blokk ees, et teisele viga teha ja teda nt tulistada. Seda on täheldatud viimase 100 aasta jooksul väga mitmetes sõdades ning muudes konfliktolukordades, nt teises maailmasõjas, Ameerika kodusõjas, Falklandi sõjas, 1950-1960 FBI poolt läbi viidud uuringus politseinike seas jne. (Grossman & Sidle, 2008, p. 6)

Uuringus osalenud USA politseinike sõnul on teadmatus relvakasutamise õiguse üle üheks põhjuseks, miks ohuolukorras tulirelva ei kasutata. Politseinikud ei teadnud, kas neil on tekkinud olukorras õigus relva kasutada või ei. Situatsioonid on olnud ohtlikud, kuid samas eeskirjad siiski ei luba relva kasutada või on ebamäärased relva kasutamise õiguse üle. Mitmed politseinikud

kartsid sisekontrolli uurimist ja distsiplinaarvastutusele võtmist. (Davis & Pinizzotto, 1995, pp. 2–4)

Eestis sätestab Korrakaitseadus olukorrad, millal tulirelva võib kasutada:

Isiku suhtes ainult tema ründamis-, vastupanu- või põgenemisvõimetuks muutmiseks äärmise abinõuna juhul, kui seda eesmärki ei ole võimalik saavutada looma ega asja vastu tulirelva kasutamise ega muu vahetu sunni vahendiga, ning kui see on ühtlasi vajalik, et:

- 1) tõrjuda vahetut ohtu elule või kehalisele puutumatusle;
- 2) tõkestada vahetult eesseisva või juba asetleidva vägivaldse esimese astme kuriteo toimepanemist või sellise kuriteo toimepanemist, mille eest võib karistusena mõista eluaegse vangistuse;
- 3) pidada kinni kahtlustatav, süüdistatav või süüdimõistetud või takistada tema põgenemist, kui temalt võib seaduse alusel võtta vabaduse või on see temalt seaduse alusel võetud seoses esimese astme vägivaldse kuriteo toimepanemisega või kuriteo toimepanemisega, mille eest võib talle karistusena mõista eluaegse vangistuse. (Korrakaitseadus, 2019, § 81)

Turvataktika intsidentide analüüsidest toob Politsei turvataktika talitus (2016b, lk 42; 2017a, lk 39) välja tulirelva kasutamise õiguslike aspektide täiendava koolitusvajaduse. Autor leiab, et Korrakaitseadus reguleerib küll täpselt, millal politsei võib tulirelva kasutada, aga politseinikud ei pruugi mahukat seaduse teksti ühtemoodi tõlgendada.

Tabel 1. Põhjused, miks tulirelva teise inimese vastu ei kasutata. (autori koostatud 2019, tulenevalt käesolevas töös lk 13-18 käsitletud uuringutest)

Moraal	Ebakindlus	Ohu mittemõistmine
<ul style="list-style-type: none"> ● Blokk teist inimest vigastada	<ul style="list-style-type: none"> ● Politseinik pole kindel, kas tal on õigus tulirelva kasutada ● Ei ole kindel, kuidas õigesti käituda ● Ei oska relva käsitleda	<ul style="list-style-type: none"> ● Ohu alahindamine ● Hooletus

Magistritöös kasutatud uuringute järgi on seega tegureid ja põhjused mitmeid (Tabel 1), miks politseinik ei kasutanud tulirelva teise inimese vastu situatsioonis, kus rünnet muudmoodi kui tulirelvaga peatada ei olnud politseiniku või kõrvaliste inimeste ohutust arvestades võimalik.

Peamiselt on need seotud politseiniku võimaliku arusaamaga, et teist inimest tulistada on vale; hirmuga sooritada lask, kui selleks tegelikult õigust ei ole; ebakindlusega käitumisel või hooletusega ja olukorra ohtlikkuse alahindamisega.

1.2 Treeningud ja ettevalmistus

Järgnevates peatükkides toob autor välja meetodeid ja võimalusi, kuidas politseinikku mentaalselt paremini ette valmistada olukorraks, kui tuleb kasutada tulirelva inimese vastu.

Politseinike stressivastupanu treeninguid on järjest enam kasutatud üle maailma. Enamik nendest treeningprogrammidest põhinevad sõjaväele välja arendatud programmidel, mis on muudetud politseinike treenimiseks sobivaks. See on positiivne, et järjest enam väärtustatakse politseinike treenimist selleks, et nad oleksid võimelised vastu võtma raskeid otsuseid stressirohketes ja keerulistes oludes. (Andersen & Gustafsberg, 2016, pp. 1–2)

Erinevates politseiüksustes läbi viidud uuringud on näidanud, et politseinike stressitaluvust parandavad koolitused ja treeningud on olnud efektiivsed. Ametnikud on olnud stressiolukordades rahulikumad, mistõttu teinud paremaid ja efektiivsemaid otsuseid ning hiljem läbi viidud järelküsitlustes on tulemused olnud paremad võrreldes nendega, kes ei ole läbinud stressitaluvuse treeninguid. (Andersen & Gustafsberg, 2016, p. 1)

Mitmetes riikides üle maailma ei valmistata politseinikke mentaalselt ette tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu. Psühholoogilist tuge pakutakse alles pärast toimunud situatsiooni. Seejuures pakutakse sageli vaid ühe sessiooni pikkuseid psühholoogipoolseid sekkumisi, kus kriisisituatsioonis olnud inimestel võimaldatakse oma pinged maha laadida. (Rose, *et al.*, 2003, p. 176)

Puuduvad tõendid, et ühe sessiooni pikkused vahetult pärast kogetud traumat läbi viidud vestlused psühholoogiga aitavad võidelda posttraumaatilise stressihäirega. Viimased uuringud on näidanud, et sellised vestlused ei ole efektiivsed. Pigem on vaja leida viise, et ära tunda inimesi, kellel on suurem tõenäosus pärast traumat psühholoogiliste probleemide väljakujunemiseks ja aidata neid individuaalselt. (Rose, *et al.*, 2003, pp. 181–182) Teisalt ongi sellised kohustuslikud ühekordsed sessioonid üheks võimaluseks, et leida üles need inimesed, kes vajavad täiendavat individuaalset tähelepanu (Ellonen, *et al.*, 2002, lk 143).

Uuringute järgi on kõrgema hariduse olemasolu aidanud politseinikul vastu võtta õigemaid otsuseid tulirelva kasutamise osas (McElvain & Kposowa, 2008, pp. 509–510). Haritumad inimesed on olnud suutelised probleeme lahendama ennekõike sõnadega ja vähem tuleb ette sunni

kasutamist. Seega üldise haridustaseme tõstmine politseis võiks aidata kaasa ka tulirelva õige ja oskusliku kasutamise osas. Teostatud analüüsid näitavad, et kõrgema haridusega inimesed üldjuhul mõtlevad läbi ja kaaluvad oma otsuseid põhjalikumalt.

Teises maailmasõjas treenisid Ameerika sõdurid rohelistel väljadel ja lasid märklauda, olukord oli päris sõjaga võrreldes väga teistsugune. See oli üks põhjuseid, miks reaalselt inimest nähes ei suutnud mitmed sõdurid lahingutegevuses tulistada. Teise maailmasõja ajal oli tavaline, et tervest 10-mehelisest üksusest vaid 2-3 meest reaalselt tulistasid vastase pihta. Selle probleemi lahendamiseks hakati kasutama sihtmärke, mis meenutavad inimesi ja treeningtingimused loodi võimalikult realistlikuks. Lisaks sihtmärkidele oli lahingkeskkond realistlikum ja sõdurid olid treeningutel täisvarustuses. Pärast nende muudatuste tegemist kasutasid sõdurid Vietnami sõjas tulirelvi julgemalt ja enda kaitsmisega saadi paremini hakkama. Sama tehnikat kasutatakse tänaseni nii sõjaväes kui nüüd ka mitmes politsei asutuses. (Grossman, 1996, pp. XV, 252–254)

Eestis on erinevates politsei lasketiirudes olemas küll inimest kujutavad sihtmärgid, aga neid kasutatakse pigem harva. Harjutamine sihtmärgil, mis ei meenuta inimest, lisaks muude mentaalsete treeningute puudumisele inimese pihta tulistamiseks, võib olla üheks põhjuseks, kus reaalse olukorra saabudes ei pruugi politseinik olla valmis tulirelva kasutama. Politsei- ja piirivalveameti poolt antakse välja parima laskuri märke ning need märgid antakse samuti välja nendele, kes on täpselt lasknud paigal seisvat ringmärki (PPA, 2011, lk 1–3). Eraldi laskurimärki realistlikes oludes täpselt laskmise osas politseis välja ei anta.

Sõjavägedes üle maailma ja ka mitmetes politsei üksustes on kasutusele võetud reaalsusel baseeruv treening (edaspidi RBT) on korduvalt tõestanud olema üheks parimaks viisiks, kuidas politseinikke ette valmistada reaalseks olukordadeks, mis võivad tööd tehes tekkida. RBT parandab politseinike olukorra tajumist, mentaalset valmisolekut ja annab neile eeldused tegutseda erinevates olukordades enesekindlalt. (Fitchett, 2016, p. 5)

Selleks, et RBT oleks edukas, peab tegu olema võimalikult elulise olukorraga. Politseinikel tuleks kanda varustust, erivahendeid ja relvasid, mida kantakse tööd tehes või vähemalt nende relvade koopiaid. Stsenariumid on soovitatavalt reaalsusele võimalikult sarnased. Sündmused, mis päriselus oleksid stressirohked, võiksid ka RBT-s olla loodud stressirohkeks. (Fitchett, 2016, pp. 7–9)

Ohu alahindamine või ülehindamine väheste tõeliselt ohtlike rünnakute tõttu on probleem, mis võib viia politseiniku või kõrvalise isiku surmani. RBT on üheks heaks võimaluseks adekvaatse olukorra hindamise treenimiseks. Nieuwenhuys & Oudejans (2010, pp. 225–227) löid kaks ühesugust

olukorda, kus varje tagant tuli tulistada sihtmärki, liikuda ja uuesti tulistada ning vahepeal ka laadida. Katse läbiviimiseks kasutati reaalselt töös kasutatava relva koopiaid õppepadrunitega, mis tabamisel markeerisid sihtmärgi ning põhjustasid valu. Esimesel katsel tulistati inimest meenutavat märklehte. Teisel katsel aga oli märklehe asemel instruktor, kes aeg-ajalt lasi katse läbijaid õppepadrunitega laetud relvaga vastu.

Situatsioonis, kus osalejaid vastu tulistati, olid tulemused kehvemad võrreldes tavalise märklehe vastu tulistamisega. Laskmise täpsus oli kehvem, osalejad hoidsid pead madalamal ja varjusid rohkem, ümbrust ja sihtmärki tajuti halvemini, vaadates sihtmärgist rohkem eemale ja silmi pilgutati rohkem. Kontroll olukorra üle oli halb. Seega ärevus ja hirm ise haiget saada mõjutab märgatavalt politseinike võimet situatsiooni edukalt lahendada. Teisalt pinget ja hirm haiget saada hoidis kogu treeningolukorra vältel politseinikke fokuseerituna ja osalejate käitumisest võis aru saada, et ohtu ei alahinnatud (Nieuwenhuys & Oudejans, 2010, pp. 229–231).

Uuringutes kasutatud põhimõtete järgi saab üles ehitada ka muid RBT stsenaariume, kus valesti olukorda lahendades on oht politseinikel langeda rünnaku ohvriks ja haiget saada. Sellised treeningud aitavad parandada tähelepanuvõimet ja vähendada politseinike hooletut suhtumist rutiinsetesse situatsioonidesse. Treeninguid üles ehitades tuleks arvestada ka treeningu eesmärgiga. Olgu selleks siis relva käsitlemise parandamine, olukorra lahendamise harjutamine vms.

Käesolevas töös lk 14 eelnevalt mainitud uuringus (Miller III, *et al.*, 1997/2006, p. 74), kus 1990-ndate alguses 51-s situatsioonis politseinikud surid, oligi paljude hukkunute üheks iseloomuomaduseks hooletus ja kergekäelisus. Enamikes olukordades oli politseinikel võimalik sündmust juhtida ja ellu jääda, aga seda ei tehtud, kuna olukorra ohtlikkust alahinnati. Reageerimine ja kohanemine sündmusele, mis esmapilgul paistis ohutuna, kuid hiljem osutus ohtlikuks ründeks, võtab aega. Suhtudes võimalikku ründajasse kergekäeliselt, on situatsiooni muutumisest tekkinud šokk või üllatus niivõrd suur, et inimesel läheb aega kohanemiseks. Olles aga keskendunud ja teisele osapoolle fokuseeritud, on reaktsiooni aeg kordades kiirem ja on suurem tõenäosus tekkinud situatsiooni enda jaoks edukalt lahendada.

Lisaks RBT-le on ka muid viise, kuidas sellist valmisolekut ja tähelepanu treenida. Näiteks päeva jooksul teha erinevaid keskendumisharjutusi, suunates ja hoides tähelepanu mingil konkreetsetel tegevusel 10–20 minutit. Ajapikku muutub see harjumuseks ning on lihtsam püsida keskendunud ka olukordades, mis võivad venida pikaks. Väga tihti ongi ründajad ära kasutanud politseinike uimasust ja hajevil olekut, et sooritada rünnakut. (Blum, 2000, pp. 37–42)

Ka töökaaslased saavad aidata ametnikul uuesti tähelepanu fokuseerida ja võidelda rutiini vastu. Sellised laused nagu: „Kontrolli oma relv üle, sa ei tohi ärritada, üllatusteks tuleb valmis olla, kõigepealt tuleb riskid minimeerida,“ jne aitavad meelde tuletada, et rünnak võib tulla kõige ootamatumast kohast. (Ellonen, *et al.*, 2002, lk 28) See omakorda aitab hooletuse ja ohu alahindamise vastu.

Sarnast taktikaliste võimete langust ja ebakindluse tekkimist reaalses pingelistes olukordades, nagu Nieuwenhuysi ja Oudejansi (2010, pp. 229-231) eelpool mainitud uurimusest välja tuli, näitas ka 2011. aasta uuring Utah politseikoolis. Testis pandi teise aasta politseikadetid, kellel oli väga vähe reaalse situatsiooni treeningut, kolme erinevasse reaalsust meenutavasse situatsiooni, kus tuli tulirelva kasutada. Esimesel sündmusel peatati auto, kus oli tagaotsitav, kes hakkas politseinikke noaga ründama; teisel sündmusel oli kahtlane auto, kust tuli välja mees, kes hakkas relvaga vehkima ja kolmandas sündmuses oli koolimajas röövel, kes võis olla relvastatud. (Broome, 2011, pp. 144–154)

Esimese kahe sündmusega said politseikadetid hakkama. Ülesanded said lahendatud ning esinesid ennekõike pisivead. Kolmandas sündmuses, kus kadettidel kadus olukorra üle kontroll ja neid hakati värvikuulidega tulistama, läksid kadetid paanikasse. Kõik eelnevalt rahulikus keskkonnas õpitu ununes ja joosti „pea laiali“ ringi. Otsiti meeleehtlikult varjeid ja viise, kuidas laskjast eemale saada. Situatsiooni olid lahendamas neli kadetti ja koostöö nende vahel muutus peaaegu olematuks. Vastaseks oli üks treenitud eriüksuse SWAT liige. SWAT-i liige oli kogunud ja eelnevalt treeninud aastaid reaalsust meenutavates oludes. SWAT-i liikmega toimetulemine käis neljal kogemusteta kadetil üle jõu. Stsenaariumi lõpp oli fikseeritud, st politseinikel siiski õnnestus ründaja tabada, mistõttu lõpuks lasi eriüksuslane end kinni pidada. Teda kinni pidades olid kadetid veel ärevad eelnevalt toimunud ning lihtsate toimingute, nagu käeraudade peale panemine, võttis tavapärasest kordades kauem aega. (Broome, 2011, pp. 144–154)

Hädaolukorra tekkides tegutseb politseinik nii, nagu teda on õpetatud. Juhul kui õpetusi ja treeninguid on olnud liiga vähe või need täielikult puuduvad, võib politsei oskustest olukorraga toime tulla puudu jääda. Lasketiirus ümmarguse paigal seisva märklaua laskmisest on vähe kasu, kui seista silmitsi olukorraga, kus on oht reaalselt vigastada saada ja liikuda tuleb varje tagant varje taha. (Blum, 2000, p. 25)

Eelnevalt kirjeldatud olukordades, kus politseinikel on treeningkeskkonnas oht tulistamisel saadud tabamusega haiget saada, pani nad tegutsema hoopis erinevalt kui tegutsetakse ohutus olukorras. Sarnane hirm ja ärevus läbib inimest ka reaalses maailmas, kui satutakse olukorda, kus tuleb

tulistada või politseiniku ennast tulistatakse. Juhul kui politseiniku enda suunas tulistatakse, siis võib ärevus võrreldes treeningkeskkonnaga veel mitmekordistuda, kuna pole mitte ainult hirm haiget saada, vaid on oht realselt surra. Selleks, et politseinikud harjuksid ja oleksid võimelised tegutsema efektiivselt ka eluohtlikes oludes, tuleb treenida ka võimalikult sarnastes tingimustes.

RBT efektiivsust näitas Hiinas sealsetele värsketele eriüksuse liikmetele tehtud treening. Treeningus jagati osalejad kaheks, mõlemasse rühma 49 inimest. Üks grupp osalejaid läbis viie päeva jooksul RBT stiilis ning teine grupp tavalise treeningu. Reaalne treening toimus kolm päeva, esimesel ja viimasel päeval analüüsiti treeningu tulemusi. Igal treeningpäeval lasid osalejad tulirelvast tavalist sihtmärki 1 tunni jooksul 30-sekundiliste intervallidega. RBT osalejatel seisis sihtmärgi kõrval reaalne inimene kaitsevarustuses. Kontrollgrupil oli sihtmärgi kõrval treeningnukk. (Liu, *et al.*, 2018, pp. 1–7)

Enne kolmepäevast treeningut ja pärast seda testiti osalejaid pantvangi situatsiooni lahendamisel. Pantvangi võtja hoidis pantvangi enda juures, suunates relva aeg-ajalt pantvangile ja aeg-ajalt sihtis ning tulistas politseinikke, samal ajal neid sõimates. Relvadena olid kasutusel reaalsed relvade koopiad, mis lasid värvimarkereid, mille tabamus on valus. Osalejatel oli kaitsevarustus, et vältida vigastusi. Politseinike ülesanne oli leida võimalikult kiirelt võimalus pantvangi võtja tulistamiseks. Osalejate tegutsemist hindasid kogenud eriüksuse instruktorid, kes jälgisid muuhulgas laskmise täpsust, koostööd patrullpaari vahel, ümbritseva tajumist, pantvangi vigastamist jne. Lisaks veendumaks, et tegu on stressirohke situatsiooniga, mõõdeti olukorra lahendamise ajal osalejate südamerütmi ja erinevate hormoonide tasemeid enne ja pärast ülesande lahendamist. (Liu, *et al.*, 2018, pp. 1–7)

Need politseinikud, kes osalesid RBT stiilis treeningul ja lasid sihtmärki, mille kõrval seisis reaalne inimene, said pantvangisituatsiooni lahendamisega märgatavalt paremini hakkama. Olukorra lahendamise skoor pärast RBT stiilis treeningu läbimist tõusis ca 15%, samas kui tavalist treeningut jätkates püsis situatsiooni lahendamise skoor sama. Kogu RBT võttis kolmele päevale hajutatuna aega kokku 3 tundi ja sellise lühikese ajaga olid tulemused märgatavalt paremad. (Liu, *et al.*, 2018, pp. 1–7)

Tulemusi hinnates tuleb arvestada ka sellega, et osalejad olid varasemalt treenitud ja läbinud tulirelva kasutamise ettevalmistuse. Juba treenitud inimese oskuste ja võimete parandamine 15% võrra on 3 tunni jooksul sedavõrd märkimisväärsem.

RBT puhul tuleb lisaks võimalikult reaalse keskkonna loomisele arvestada siiski ka ohutusega. Aastatel 2000–2005 suri Ameerikas igal aastal 2-3 politseiniku erinevate RBT-de käigus.

Juhtumeid uurides on välja tulnud neli peamist õnnetuste toimumise põhjust: ohutusele pöörati vähe tähelepanu; treeningvahendi kasutusjuhendist saadi valesti aru; ei mõistetud seda, milline relv on ohutu; osalejad ei saanud juhendeid, kuidas RBT stsenaariumi ohutult läbi viia. (Murray, 2005, p. 2)

Kõik õnnetused on olnud tingitud hooletusest või ükskõiksusest. Nendest tulenevaid vigu saab vältida. Instruktorid peavad olema tasemel ja treeningutel osalejatele peab olema selge, et instruktorid viivad ohutusega seotud toiminguid läbi põhjusega. (Murray, 2005, p. 2)

Vigastused ja võimalus surma saada RBT-l ei ole ainuke ohukoht. Teine ohutusega seotud teema puudutab vananenud või valesid treeningmeetodid, mis on pannud politseinikud reaalses olukorras tegutsema selliselt, et oht vigastada saada on suurenenud. Näiteks relva kabuuri tagasi panemine tulevahetuse ajal, tulevahetusse asumine ning ühel ja samal nähtaval kohal keset tulevahetust olemine, mis teeb politseinikust lihtsa sihtmärgi, ehkki lähedal on olemas varje, relvastatud ründajaga üksi lähikontakti asumine ja abivägede mitteootamine, kui olukord on politseiniku poolt kontrolli all tulirelvaga eemalt sihtimise tõttu. Need näited on vaid üksikud, kuidas politseinikud on realselt tänaval käitunud. (Murray, 2005, pp. 2–3)

Pingeolukorras tegutseb politseinik nii, nagu treeningutel on harjutatud ning kui see harjumus paneb olukorras valesti käituma, siis sellest treeningust kasu ei ole. Autor leiab, et eelnevalt kirjeldatud probleemidest hoolimata on RBT üks parimaid viise, kuidas politseinikke ette valmistada olukorraks, kus on vajalik kaaluda tulirelva teise inimese vastu kasutamist. RBT on üks väheseid võimalusi, mis aitab politseinikku ette valmistada niivõrd paljude erinevate probleemide vastu, mis inimest tulistades võivad tekkida. Vastase poolt politseiniku tulistamine õppepadrunitega, mis tabades markeerivad ja politseinikule valu põhjustavad, aitavad treenida selleks, et politseinikud ohtu ei alahindaks ning hooletult rutiinsetesse situatsioonidesse ei suhtuks. Mentaalse bloki vastu teist inimest vigastada aitab RBT samuti. Ise haiget saades hakkab inimene ennast kaitsma ning tal on lihtsam sellest blokist üle saada. RBT treening tekitab hirmu haiget saada ja nii harjutab ka politseinikku teise inimese vastu vajadusel relva kasutama. Samuti valmistab see politseinikku ette pingeolukorras tegutsemiseks. Nagu mitmed testid näitasid, siis tule alla jäädes või muus pingelises olukorras tegutseb politseinik teistmoodi kui pingevabas keskkonnas. Ainuüksi lühike treening parandab politseinike tegutsemist märgatavalt. Relva kasutamine on oskuslikum ja vastu võetakse õigemaid otsuseid. Kuid arvestada tuleb sellega, et RBT-d saab kasutada alles siis, kui on omandatud vajalikud eelteadmised: politseinik tunneb seadust, käsitseb relva ja kasutab taktika põhialuseid.

Kanadas ja mitmetes muudes riikides, kus on modernsed võimalused politseinike treenimiseks, on järjest populaarsemaks treeningmeetodiks muutunud arvutipõhiste simulaatorite kasutamine. Simulaatoreid on erinevaid, aga üheks näiteks on suur ruum mitme seinaga, kuhu on võimalik projektoriga interaktiivseid videosid või pilte kujutada. Simulaatortreeningul oleval isikul on käes reaalselt tulirelva matkiv relv, millega saab seintele kujutatud video pihta tulistada. Video reageerib vastavalt sellele, kuhu lask tabas. Nii on võimalik ohutus keskkonnas luua väga palju erinevaid tõetruusid keskkondasid ja analüüsida tehtut. (Bennell & Jones, 2007, pp. 17–20)

Sellistel simulaatoritel tehtud treeningud on ennast korduvalt tõestanud nii politseinike kui ka sõjaväelaste hulgas, parandades osalejate taktikalisi oskusi ning täpsust ja relva ohutut kasutamist, samuti toimetulekut pingelises olukorras. Videolt ja instruktorilt tagasisidet saades on paranenud ka treeningul osalejate võime teha õigeid otsuseid seoses tulistamise ja mitte tulistamise stsenaariumitega. (Bennell & Jones, 2007, pp. 34-51)

Erinevaid eelpool käsitletud uuringuid analüüsides on magistritöö autor jõudnud järeldusele, et politseiniku tegevusele reageeriv keskkond aitab õppida pingsituatsioonis tegutsemist ja harjutab kiiret mõtlemist. Simulatsioon annab ka hea võimaluse harjutada õige otsuse tegemist, millal politseinik võib tulirelva kasutada ning millal mitte. Alahinnata ei saa ka politseiametniku seadusetundmise vajalikkust, seejuures on tähtis seaduses õpitut reaalses elus või treeningul rakendada, et saada parimat tulemust. Parima tulemuse saamiseks tuleks teadmised ja oskused kokku panna. Kõik see kombineeritult parandab politseiniku enesekindlust ja võimaldab kiiremat tegutsemist situatsioonis, kus politseinik satub relvastatud ründe alla ja tuleb tegutseda resoluutselt.

Simulaatortreeningute läbiviimisel on siiski ka mitmed ohtusid, millega tuleb arvestada. Treeninguid läbi viies on soovitatav, et enne treeningsessioone oleks läbitud laskmist ja taktikalist liikumist käsitlevad algkursused. Treeninguid peaks olema piisavalt, et nendest oleks kasu ning treeningsessioonid on parem läbi viia mitmel päeval, mitte teha ühel päeval järjest mitut harjutust. Pärast treeningut on instruktorilt piisava tagasiside saamine kriitilise tähtsusega, et läbitud simulatsioonist saaks treenitavad maksimaalselt kasu. Ühtlasi peaks andma ka treeningu läbijale võimaluse eneseanalüüsiks: mis läks hästi ja mis halvasti, kas joonistusid välja kitsaskohad jne. Läbi tuleks proovida ja harjutada kõikvõimalikke olukordasid, kuhu politseinikud satuvad, nagu poerööv, perevägivald jne. (Bennell & Jones, 2007, p. 59) Autori arvates on simulaatori miinus võrreldes RBT-ga piiratud tegutsemisvõimalus, näiteks kuidas laskur saab reageerida, liikuda, suhelda.

Pingelistes olukordades rahu säilitamiseks ja paremate otsuste tegemiseks on läbi viidud mitmeid uuringuid ja teste. Kaks politseinike hulgas korduvalt testitud viisi stressi ja pingeliste olukordadega toimetulemiseks sisaldavad endas erinevate rahustavate tehnikate kasutamist pikema aja jooksul. Antud tehnikad abistavad ka igapäevase stressi maandamisel. Üheks tehnikaks on „ettekujutamise treeningprogramm“ ja teiseks „emotsioonide juhtimise meetod“. (Andersen & Gustafsberg, 2016; Andersen, *et al.*, 2016 Andersen, *et al.*, 2015 Arnetz, *et al.*, 2008)

Mõlemad programmid koosnevad erinevatest harjutustest, mis aitavad pingetega toime tulla. Ettekujutamise programmis visualiseerivad osalejad endale keerulise ja traumaatilise situatsiooni, millesse politseinikud võivad sattuda. Seejärel lastakse osalejatel kuulata eelsalvestatud lõdvestavat teksti või lastakse ette kujutada mõnda rahustavat kohta nagu näiteks metsa. Pärast seda püütakse uuesti keerukat olukorda lahendada. Rahustava koha ettekujutamine rahustab ka inimeste meeli, muutes olukorraga toimetulemise lihtsamaks. (Arble, *et al.*, 2017, pp. 4–6)

Ettekujutamise tehnikal on mitmeid erinevaid versioone. Üheks viisiks on ka peas situatsiooni läbimängimine, et ennast võimalikuks sündmuseks ette valmistada. Lisaks olukorra visualiseerimisele soovitatakse ette kujutada tundeid, lõhnasid ja kõike muid keskkonna ilminguid, mis antud olukorras võivad tekkida. See aitab olukorrast veelgi paremini aru saada ja reaalse situatsiooni tekkides ollakse valmis kiiremini ja õigemaid otsuseid tegema ning üleüldse enesekindlamalt sündmust lahendada. (Luce, 2015, pp. 2–4) Selline ettekujutamine võib aidata ka siis, kui ei olda kindlad oma õigustes tulirelva või muud politsei sunnivahendit kasutada, mängides peas läbi kõiki võimalikke olukordasid ja mõeldes, kas antud situatsioonis on õige kasutada tulirelva või leidub alternatiivne lahendus. Nii on võimalik ennast ette valmistada enamikuks situatsioonideks, mis võivad tekkida.

Sellist ettekujutamist võib nimetada ka plaanimiseks. Planeeritakse ette võimalikke käike ja tegevusi, mida politseinik saab ründaja vastu kasutada. See omakorda annab politseinikule taktikalise eelise mitte üllatunud olla ründaja tegevustest ja tegutseda vastavalt plaanile. (Blum, 2000, p. 20) Lisaks aitab ettekujutamine meeles hoida erinevaid taktikaid ja liikumisi, mida füüsiliselt treenitakse harvem. Samas tuleb olla ettevaatlik, et ei muutuks liiga enesekindlaks ja ettekujutamisega ei tohi asendada reaalseid treeninguid (Murphy, 2004, pp. 127–135).

Emotsioonide juhtimise meetodil on peamiseks eesmärgiks südamerütmi stabiliseerimine rahulikule sagedusele. Erinevad uuringud on näidanud, et südame töö ja selle rütm mõjutavad kõige enam inimese võimet erinevate olukordadega toimetulemisel, k.a kriisisituatsioonidega. (McCraty, *et al.*, 2006, p. 1) Peamiselt mõjutavad südame rütmi emotsioonid. Emotsioonide tõttu vallandub

kehasse erinevaid hormone ja toimuvad muud protsessid, mis südamerütmi kiirendavad või aeglustavad. Nagu eelnevalt mainitud, läheb stressi puhul südamerütm kiiremaks ja rohkem verd liigub suurematesse lihastesse, et inimesel oleks rohkem füüsilist jõudu kriisiolukorraga toime tulemiseks. See omakorda vähendab verevarustust peas ja väiksemates lihastes, mis teeb keerukate otsuste vastuvõtmise ja täppistegevuse keerulisemaks. (McCraty, *et al.*, 2006, pp. 56-58; Meres, 2005, lk 7; Andersen & Gustafsberg, 2016, p. 3)

Üks viis stressi ja negatiivsete emotsioonide eemaldamiseks ning enda rahustamiseks on n-ö külmutamise tehnika. Selle käigus asendatakse negatiivsed emotsioonid positiivsetega. Tekkinud stressiolukord jäetakse mõttes paigale ja mõeldakse kogetud meeldivale sündmusele ja püütakse seda uuesti läbi elada. Sellele aitab kaasa ka treenitav hingamistehnikate kasutamine. (McCraty, *et al.*, 2009, pp. 4–5)

Autor tutvus antud stressi maandamise tehnikate kasutamise uuringutega USA-s, Soomes ja Rootsis. Uuringutes jagati tulemuste kontrollimiseks osalejad kahte rühma. Üks oli kontrollgrupp ja teist treeniti erinevates stressi maandamise tehnikates. Testid viidi läbi nii tavaliste politseinike kui ka eriüksuste hulgas. Pärast treeningute lõppu viidi läbi simulatsioonid võimalikult tõepärastes testkeskkondades. Loodi situatsioonid, mis on võimalikult sarnased reaalsele olukordadele, millesse politseinikud võivad sattuda. McCraty & Atkinsoni (2012, pp. 47–64) poolt läbiviidud uuringus loodi nt madala stressitasemega olukord, kus tuli inimest otsida laohoones ja inimene tegi koostööd. Stressitaseme tõstmiseks loodi auto tagaajamisstseen ja kõrge stressi talumiseks loodi situatsioon, kus ühel osapoolel oli relv. Anderseni jt (2015, pp. 4–12) loodud treeningul, mis viidi läbi eriüksuslastega, keskenduti suuresti sarnastele olukordadele: auto tagaajamine, peretüli ja ka vaimselt haige inimesega tegelemine. Olukorrad valiti, kuna need on võrdlemisi igapäevased situatsioonid, millesse politseinikud sattuda võivad ja kõigis neis oli olemas ka potentsiaalne oht tulirelva kasutamiseks. Olukordade valmistamisel ja valimisel osalesid mõlema uuringu puhul kogemustega politseinikud. Kõik stressimaandamise treeningud läbinud politseinikud tulid olukordadega toime märgatavalt paremini kui kontrollgrupid. Ümbritsevat tajuti paremini, tehnilised sooritused, nagu nt laskmised, olid täpsemad, ohtusid märgati kiiremini ning üldised otsused ja tegutsemine olid kindlamad.

Analüüsides eelpool toodud uuringuid, leiab magistr töö autor, et olukorras, kus tuleb kiiresti vastu võtta otsus, ei pruugi olla aega antud tehnikate läbitegemiseks. Tihti on siiski enne olukorra eskaleerumist võimalik tajuda, et võib tekkida situatsioon, kus tuleb kiirelt ja otsustavalt sekkuda ning on võimalik end ette valmistada. Näiteks kui inimene on agressiivselt meelestatud ja sõimab, enne kui asub ründe; väljakutse sisus on kirjas, et võib toimuda rünnak jne. Igal politseinikul

tuleb olukorda ise hinnata. Magistritöös uuritud tehnikad töötavad ka ennetavalt ja tugevdavad ning valmistavad inimesi ette raskete ja stressi tekitavate situatsioonidega toime tulemiseks. Lisaks politseitööle on eelkirjeldatud tehnikaid võimalik kasutada ka igapäevaelus stressiga toimetulemiseks. Selliste tehnikate kasutusele võtmine aitaks vältida olukordasid, kus politseinik, olles silmitsi olukorraga, kus on vahetu oht elule, ei ole valmis tekkinud paanika tõttu otsust vastu võtma. Lisaks aitab see hoida politseiniku rahulikuna, et vajadusel võtta vastu otsus agressorit tulistada ja olla oma sooritusel ka täpne.

Maailmas on katsetatud mitmesuguseid programme, mille eesmärk on ennetada politseinike stressi tekkimist pärast traumaatilist sündmust, nagu nt kellegi tulistamine ja tapmine. Seejuures on treeningute efektiivsus olnud erinev. Üheks edukamaks on osutunud nn stressi vaktsiintreening (SVT). See toimib samadel põhimõtetel nagu muud vaktsiinid, manustades aja jooksul väikseid koguseid viiruseid, et keha loob antikehasid ja oleks valmis võitlema viirusega, kui seda peaks kehasse sattuma rohkem (Rosmith, 2013, pp. 38–42).

SVT treeningud on üldjuhul koosnenud kolmest osast. Esimeses osas räägitakse üldise stressist kui nähtusest. Teises osas õpetatakse erinevad stressiga toimetulemise tehnikaid. Need tehnikad sarnanevad osalt ettekujutuse- ja emotsioonide juhtimise tehnikatele. Lisaks õpetatakse selles osas probleemi lahendamise ja raevuga toimetulemise tehnikaid, suhtlemist ja muid psühholoogide ja psühhiaatrite poolt aastate jooksul välja töötatud võtteid. SVT treeningute kolmandas osas mängitakse läbi olukordasid, kus võib tekkida stress või pingeseisund ja püütakse rakendada eelnevalt õpitud tehnikaid. Sel moel harjutatakse keha võimalike stressiolukordadega ning valmistatakse ette ka erinevaid viise, kuidas stressirikaste situatsioonidega toime tulla. (Rosmith, 2013, pp. 38–68)

Ühiskonna turvalisuse tagamiseks ja iseenda kaitsmiseks peab magistritöö autori arvates politseinik olema valmis vastu võtma otsuseid, mille tagajärjel võib keegi saada vigastada või surma. Sellise otsuse tegemine ei ole kerge ning politseinikud ei pruugi olla selleks suutelised. Aastate jooksul on välja töötatud mitmeid treeningmeetodeid, et politseinikke ette valmistada sündmuseks, kus teiste inimeste või enda kaitsmiseks tuleb kedagi tulistada. Ühte universaalset treeningmeetodit siiski olemas ei ole, mis lahendaks kõik probleemid, miks politseinik ei pruugi olla võimeline teist inimest tulistama. Üle maailma on katsetatud mitmeid lähenemisi erinevate tulemustega. Selleks, et kõigi või vähemalt suurema osa võimalike tekkivate probleemidega toime tulla, tuleb autori arvates kombineerida kasutusel olevaid või testitud treeningmeetodeid.

Magistritöös käsitletud meetodid saab kokkuvõttes jagada kolmeks: reaalsusel baseeruvad treeningud (RBT), treeningsimulaatori meetod ja psühholoogilised treeningud. Kõigil neil on omad plussid ja miinused. RBT valmistab politseinikke ette paanikaga toimetulemiseks ning seda täiendavad ka psühholoogide ja psühhiaatrite poolt välja töötatud lahendused. Simulaatortreening aitab ühtmoodi seadusandlusega seotud probleemides selgust saada, RBT ja psühholoogilised treeningud aitavad teistmoodi. Üheskoos neid meetodeid kasutades on võimalik politseinikke ette valmistada olukordadeks, kus võib olla vajadus tulirelva kasutada. RBT ja psühholoogilised ettevalmistused koos on võimelised suures osas katma simulaatortreeningult saadava kasu, kuigi simulaatoritel on mitmete treeningute läbiviimine lihtsam ja vähem ressursi nõudev tänu sellele, et video või pilt asendab reaalseid inimesi. Teooria osas puudutatud uuringute põhjal koostas autor kokkuvõtliku tabeli nr 2.

Tabel 2. Põhjused, miks tulirelva teise inimese vastu ei kasutata ja treeningud, mis aitaks põhjustest üle saada (autori koostatud 2020, tulenevalt käesolevas töös lk 18-28 käsitletud uuringutest).

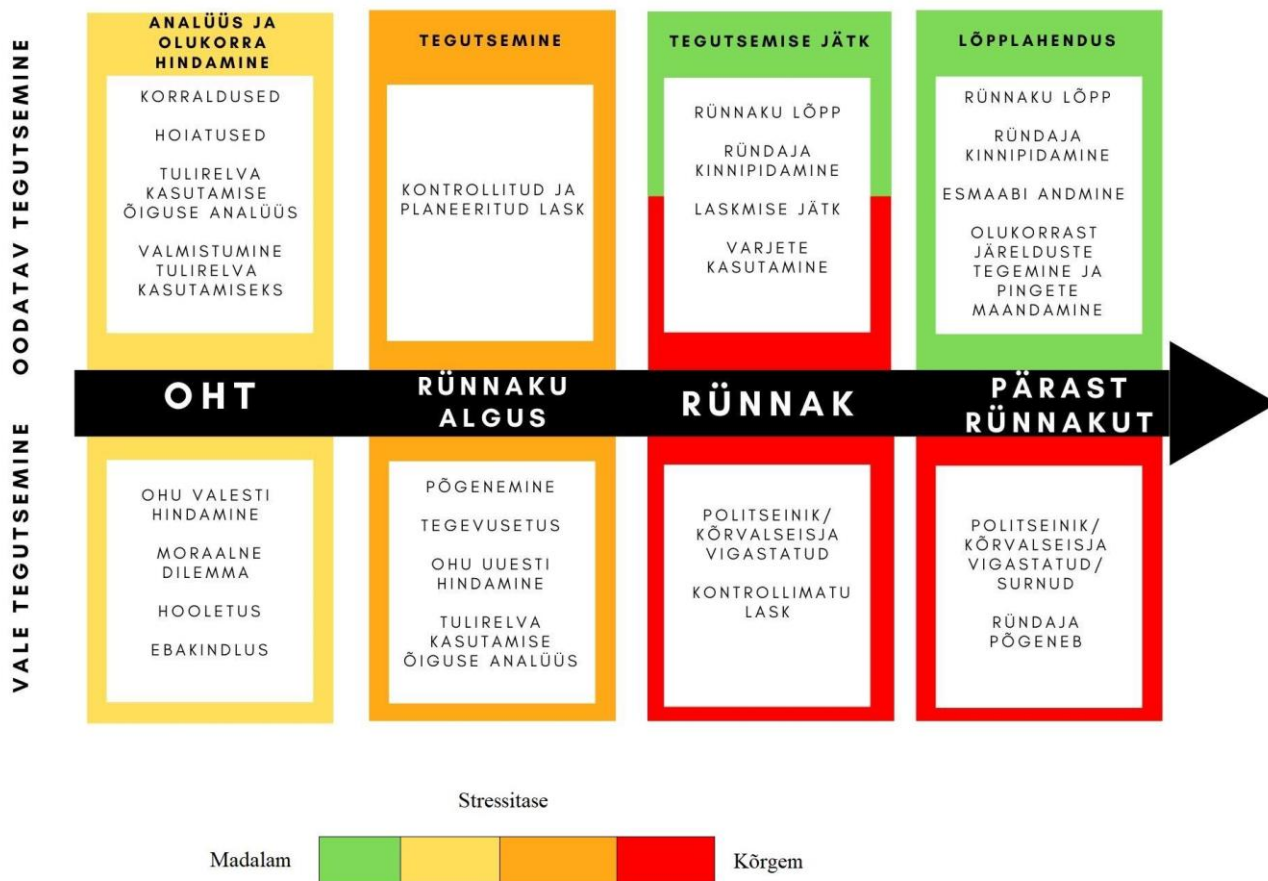
Põhjus	Simulaator	Psühholoogide poolt läbiviidavad ettevalmistused	RBT
Moraalsed			
1. Mentaalne blokk teisele inimesele viga teha		✓	✓
Ebakindlusega seotud probleemid			
2. Politseinik pole kindel, kas tal on õigus tulirelva kasutada või ei	✓	✓	✓
3. Paanikast tulenev ebakindlus kuidas käituda	✓	✓	✓
4. Suutmatus otsust vastu võtta	✓	✓	✓
5. Oskamatus relva käsitleda	✓		✓
Ohu mittemõistmine			
6. Ohu alahindamine		✓	✓
7. Hooletus		✓	✓

Nagu tabelist 2 nähtub, siis RBT katab kõik võimalikud probleemid. Samas RBT läbiviimine nõuab enim aega ja ressursi. Ühtlasi ei ole võimalik kõiki tekkivaid situatsioone läbi mängida, et politseinikud alati valmis oleksid. Siin aitab simulaatortreening ja psühholoogide poolt läbiviidav ettevalmistus, mille abil saab sama hulk inimesi treenitud väiksema ressursiga. Juhul kui politseinik on seisukohal, et inimest tulistada ja vajadusel tappa on vale, olenemata situatsioonist, on üheks lahenduseks asuda tööle kohale, kus sellist olukorda ette tulla ei saa või on tõenäosus väike.

Oluline on tagada, et politseinikud oleksid valmis inimest tulistama ja vajadusel ka tapma ning seda tehes jääksid piisavalt rahulikuks, et suudaks mõtestatult tegutseda ning teaksid, millal on tulirelva kasutamine õige otsus ning millal saab probleemi lahendada teistmoodi. Oluline on, et ametnikud hindaksid olukorra ohtlikust õigesti ja ei ala- ega ülehindaks tekkinud ohte. Samal ajal tagades enda ja ümbritsevate inimeste elu ja tervise.

Autor leiab, et soovitatav on treeningutel keskenduda sellele, millal lasta ja millal tulistamisest loobuda, vastasel juhul on oht, et tekib kalduvus pigem tulirelva kasutada. Eesmärgiks on siiski see, et politseinik suudab võimalikult objektiivselt olukorda hinnata ja alles sellele järgneb otsustav ja kiire reaktsioon. Autor näeb ka potentsiaalse ohuna valede simulatsioonide või kallutatud simulatsioonide kasutamise puhul relvaga liiga kergekäeliselt ümber käivat või hoopis liigselt hirmutatud politseinikku. Selle vältimiseks on vaja heal tasemel instruktoreid.

Ründeolukorras politseiniku tegutsemise käitumisviisid on esitatud joonisel 1. Kajastatud on politseiniku poolt oodatav tegutsemine kui ka ohuolukorrad, stressitase ning võimalikud tagajärjed, kui ametnik ei tegutse õigeaegselt ja otsustavalt. Joonisel kirjeldatu toimub üldjuhul väga kiirelt, vähem kui 10 sekundi jooksul.

Joonis 1. Politseiniku tegutsemine rünnaku puhul (autori koostatud 2020, tulenevalt käesolevas töös lk 6-28 käsitletud uuringute ja publikatsioonide analüüsist).

Põhinedes ainult teooriale, saab tuua välja mitmeid viise, mida tulirelva kasutamise ettevalmistus inimese vastu võiks sisaldada. Treeningud ja erinevad ettevalmistused, mida uuringus käsitleti, viidi läbi osaliselt Eestiga sarnastes riikides. Samas vajab nende treeningute kohaldamise efektiivsus ja vajalikkus uurimist Eestis. Selleks on magistritöö teises osas vestlused ja intervjuud instruktorite ja politseinikega, kes on sattunud olukorda, kus tulirelva kasutamist on vaja olnud kaaluda, ja psühholoogidega, kes omavad vastavaid erialateadmisi.

2. POLITSEINIKE MENTAALNE ETTEVALMISTUS KASUTAMAKS TULIRELVA TEISE INIMESE SUHTES

2.1 Uuringu metoodika

Selles peatükis käsitletakse empiirilise uuringu osa. Empiirilise uuringu läbiviimiseks kasutatakse induktiivset strateegiat ning analüüsimiseks kvalitatiivset uurimismeetodit (Õunapuu, 2014, lk 60). Praeguse töö käigus tähendab see teooria osas uuritud osale kinnituse leidmist või ümber lükkamist empiirilise osa kaudu ja seejärel teoreetilise ning empiirilise osa sünteesimist üheks. Antud töö käigus leitakse põhiprintsiibid, mille abil parendada politseinike mentaalset ettevalmistust kasutamaks tulirelva teise inimese suhtes. Naiivinduktivismi probleem laheneb uuringu käigus. Käesoleva töö puhul siis juhtumid, kus kõik põhiprintsiibid ei pruugi iga indiviidi puhul toimida. Uuringus välja töötatud põhiprintsiibid toetavad üksikjuhtumeid ning tänu sellele laheneb naiivinduktivismi probleem.

Empiirilise osa andmekogumismeetodina kasutatakse intervjuusid. Uuringu läbiviimiseks viiakse läbi poolstruktureeritud intervjuud Eesti politsei instruktoritega sh Sisekaitseakadeemia instruktoriga; politseinikega, kes on vahetult olnud sündmuses, kus tuli kaaluda tulirelva kasutamist ning psühholoogidega. Empiirilise uuringu analüüsimiseks kasutatakse kodeerimissüsteemi ning programmi NVivo 11. Kodeerides liigitatakse erinevate intervjuus osalenute vastused gruppidesse ja analüüsitakse vastuseid gruppide põhised (vt Lisa 4).

Intervjueeritavateks valiti instruktorid; politseinikud, kes on reaalselt olnud olukordades, kus tuli kaaluda tulirelva kasutamist, ja psühholoogid, kuna neilt on võimalik saada kõige paremat ja täpsemat infot uurimisküsimuste kohta. Psühholoogidelt on võimalik teada saada teadmisi ja kogemusi sellest osast, kuidas inimese meeled ja mõistus pingeolukordades töötavad; olukorras olnud politseinikelt saab vahetuid kogemusi ning instruktoritelt teadmisi ja oskusi, mis puudutab politseinike ettevalmistust tulirelva kasutamiseks.

Lõplikku valimisse jäid 2 psühholoogi, 4 politseinikku, kes on reaalselt olnud olukorras, kus tuli kaaluda tulirelva kasutamist, 2 Sisekaitseakadeemia instruktorit, 3 prefektuuride abiinstruktorit, 1 vaneminstruktor ja 1 politsei vanemanalüütik. Pädevamate psühholoogide leidmiseks uuris autor erinevatest keskustest parimaid spetsialiste ning soovitati just valimisse jäänud kahte psühholoogi. Esialgselt oli plaan intervjueerida ka kolmandat psühholoogi, kellel on pärast sündmusi otsesed kontaktid olnud politseinikega, aga tema intervjueerimine jäi ära, kuna kontakti saada ei olnud võimalik. Sobiva instruktorite valimi leidmiseks kasutas autor oma töökogemusest tulnud teadmisi Politsei- ja piirivalveameti eriettevalmistuse korralduse kohta ning kinnituse leidmiseks vestles

täiendavalt telefoni teel lühidalt iga piirkonna vaneminstruktoriga. Lääne prefektuurist Harli Haneseniga, Ida prefektuurist Martin Piksariga, Lõuna prefektuurist Kaarel Kenderiga ning Põhja prefektuurist Sergei Jakovleviga. Martin Piksar oli ka üheks intervjuueeritavaks seoses politseinike mentaalse ettevalmistusega. Selgus, et kokku on prefektuuride peale 24 instruktorit ja ca 50 abiinstruktorit. Piirkonniti on abiinstruktorite kaasatus ja koormus väga erinev. Lääne prefektuuris toetub kogu eriettevalmistus sisuliselt abiinstruktoritele. Abiinstruktorid on need, kes põhitööna ei tegele instruktoritööga, vaid tegelevad millegi muuga, samas on nad läbinud instruktorite koolitusi. Instruktorid viivad eriettevalmistusega seotud treeninguid läbi Pärnus ja toetavad vajadusel lähipiirkondasid. Lõuna prefektuuris on viimase 2–3 aastaga trend olnud vastupidine ja abiinstruktooreid kasutatakse väga vähe ja sisuliselt kogu eriettevalmistus on instruktorite teha. Idas ja Põhjas on koormus jaotatud võrdsemalt ja instruktorid kaasavad pidevalt abiinstruktooreid. Lähtuvalt kogemustest ja vestlustest instruktoritega jõudis autor sobiliku valimini. Intervjuueeritavad on erinevatest Eesti paikadest ja Sisekaitseakadeemiast, et saada paremat üldist ülevaadet Eesti hetkeolukorrast. Instruktorid ja abiinstruktorid, keda on intervjuueeritud, viivad või on viinud reaalselt läbi treeninguid ja koolitusi politseinikele. Kuna mitmetes piirkondades on kogu eriettevalmistus abiinstruktorite korraldada ja läbi viia, on uuringus abiinstruktooreid kaasatud rohkem.

Sündmustes osalenud politseinikud valiti välja turvataktika intsidentides toimunud sündmuste järgi ning ka autori enda tutvuste kaudu, suheldes erinevate politseinikega. Politsei vanemanalüütik on valimis, kuna tema on üks autoritest turvataktika intsidentide analüüsides, puutub tihedalt kokku erinevate sündmustega, mis puudutab turvataktikat ning on ka endine instruktor. Samuti on võimalik mingil määral kujundada politsei turvataktikaliste treeningute läbiviimist. Autor kaalus ka eriuksuse instruktorite intervjuueerimist. Vesteldes kiirreageerijatega, selgus, et nende treeningintensiivsus on niivõrd palju kõrgem, et suuremal osal politseinikest ei ole võimalik nii palju aega pühendada treeningutele ning seetõttu võivad ka nende treeningmeetodid olla erinevad. Samuti oli piiravaks põhjuseks magistritöö maht ning seetõttu keskenduti pigem instruktoritele, kes puutuvad rohkem kokku vähema ettevalmistusega politseinikega. Eriüksuste treeninguid ja nende rakendamist muudele politseiüksustele tasub tulevikus täiendavalt uurida.

Tabel 3. Intervjueeritavad ja nende taust intervjuu läbiviimise hetkel.

Nimi	Tegevusala	Tööpiirkond	Kogemus
Armin Saarits	politsei turvataktika analüütik/ endine instruktor	terve Eesti	politseis 29 a, turvataktika analüütik 5 a
Martin Piksar	vaneminstruktor	Ida prefektuur	politseis 20 a, instruktori 14 a
Kaur Öebius	abiinstruktor/uuriija	Lääne prefektuur (Paide PJ)	politseis 8 a, instruktor 1 a
Juhan Aasna	abiinstruktor/patrullpolitseinik	Lõuna prefektuur (Viljandi PJ)	politseis 17 a, instruktor 10 a
Tanel Alasmaa	abiinstruktor/uuriija	Lääne prefektuur (Rapla PJ)	politseis 13 a, instruktor 12 a
Ants Kalev	instruktor/õpetaja	Sisekaitseakadeemia	politseis 25 a, instruktor 24 a
Heldur Lomp	instruktor/õpetaja	Sisekaitseakadeemia	politseis 29 a, eriuksuses 23 a, instruktor 6 a
Michel Ivanov	patrullpolitseinik	Põhja prefektuur (Keslinna PJ)	politseis 5 a
Sven Säde	patrullpolitseinik	Põhja prefektuur (Keslinna PJ)	politseis 5 a
Ilja Samoilov	patrullpolitseinik	Põhja prefektuur (Lääne-Harju PJ)	politseis 6 a
Kristel Salujärv	piirkonnapolitseinik	Lõuna prefektuur (Viljandi PJ)	politseis 25 a
Kristjan Kask	psühholoog/õpetaja	Tallinn	Doktorikraad õiguspsühholoogias, erialal töökogemus 15 a
Tiina Kompus	kliiniline psühholoogia/kohtupsühholoogia ekspert	terve Eesti	kliinilise psühholoogia magister, riiklikult tunnustatud ekspert 17 a

Instruktoritel paluti tuua välja kitsaskohti 2019.-2020. aasta seisuga, mis seonduvad treeningutega, varustuse jm vajalikkuga. Uuriti nende hinnangut praeguste politseinike võimetele tulla toime teooria osas toodud probleemidega ning seisukohti töös käsitletud treeningute integreerimise osas Eesti politseinike ettevalmistusse. Autor uuris, kui palju praegu Eestis nimetatud treeninguid kasutatakse ja millal võiks nendega ajaliselt alustada.

Intervjuudes politseinikega, kes ise on kogenud sündmusi, kus pidi kaaluma tulirelva kasutamist, uuriti nende põhjendusi oma käitumisele vastavates olukordades, samuti seda, kas ja kuidas mõjutasid neid teooriaosas välja toodud probleemid ja milline abi oli olukorra lahendamisel eelnevast treeningust. Uuriti ka, kuidas on olukorra lahendamine mõjutanud nende edasist tööd politseis ja nende hinnangut teooria osas puudutatud ettevalmistuse viisidele ning nende integreerimisele politsei väljaõppesse.

Psühholoogidelt uuriti täiendavaid põhjuseid, miks politseinikud ei ole alati võimelised tulirelva inimese vastu kasutama, kuigi olukorda muude vahenditega lahendada on ohtlik. Samuti uuriti, milline ettevalmistus peaks politseinikel olema sellistes olukordades hakkama saamiseks ning paluti anda hinnang teooriaosas käsitletud meetoditele nagu ettekujutamine, emotsioonide juhtimine ja stressivaktsiini treening.

Intervjuude küsimused on koostatud nii, et käsitletud ja läbi räägitud saaksid kõik teemad seoses politseinike mentaalse ettevalmistusega tulirelva kasutamiseks inimese suhtes. Kui ettevalmistatud küsimuste vastustest ei saada teemale vastust või tulevad välja uued magistritööle olulised teemad, küsitakse täpsustavaid ja täiendavaid küsimusi. Küsimuste abil on võimalik saada erinevatelt intervjueeritavalt konkreetseid vastused, mida on võimalik kogumina analüüsida. Intervjuusid läbi viies uuriti esmalt intervjueeritavate arvamusi ja ideid seoses teemaga ning seejärel tutvustati teoorias välja tulnud probleeme ja võimalikke lahendusi ning uuriti intervjueeritavate arvamusi. Intervjuude käigus ilmnisid osad teemad, mida teooriaosas ei puudutatud. Küsimused on välja toodud lisades 1–3.

Kõigilt intervjueeritavalt on autor saanud loa nende tsiteerimiseks.

2.2. Uuringu tulemused

Tulenevalt magistritöö uurimisküsimustest ja teoorias puudutatud teemadest moodustas autor vastuste leidmiseks 7 kategooriat, mida kajastab tabel 4.

Tabel 4. Uurimisküsimused ja kategooriad

Uurimisküsimused	Kategooriad
1. Mis mõjutab politseiniku tulirelva kasutamise mentaalset valmidust?	<ul style="list-style-type: none"> ● Põhjused ● Ühised iseloomujooned relva kasutajatel
2. Milline on Eesti politseis mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese vastu ja kas selle abil on politseinikud valmis tulirelva kasutama olukorras, kus rünnet muudmoodi peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik?	<ul style="list-style-type: none"> ● Praeguse treeningu puudused ● Toimunud sündmuste lahendamine
3. Kas ja kuidas vajab Eesti politseinike mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese vastu täiendamist, et olukorras, kus rünnet muudmoodi kui tulirelvaga peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik, oleks politseinik valmis relva kasutama ja realselt seda ka teeks?	<ul style="list-style-type: none"> ● Indiviidist kaugemale ● Ettevalmistus tulevikus ● Töötajate valik

Esimesele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks lõi autor kaks kategooriat: **põhjused**, mis omakorda jagunevad viieks alakoodiks ning **ühised iseloomujooned relva kasutajatel**.

Teisele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks loodi kaks kategooriat: **praeguse treeningu puudused**, mis jaguneb seitsmeks alakoodiks ning **toimunud sündmuste lahendamine**, mis jaguneb neljaks alakoodiks.

Kolmandale uurimisküsimusele vastuse leidmiseks lõi autor kolm kategooriat: **indiviidist kaugemale**, mis jaguneb viieks alakoodiks, **ettevalmistus tulevikus**, mis jaguneb kuueks alakoodiks ning **töötajate valik**. Uurimisküsimused on omavahel tihedalt seotud ning seega osade koodide vastused täiendasid mitme uurimisküsimuse vastuseid.

Tabel 5. Kategooriate alakoodid, allikad ja esinemissagedus.

Kategooria	Koodid	Mitmes intervjuus esines	Esinemise sagedus
Ettevalmistus tulevikus	Baastreening	3	4
	Mõtlemine õigeks	9	26
	Psühholoogiline ettevalmistus	12	37
	RPT	14	38
	Sihtmärk	8	8
	Simulaator	11	12
Indiviidist kaugemal	Grupijuht	6	11
	Juhtkonna ja üldsuse suhtumine	7	12
	Lähituleviku plaanid PPA	1	1
	Millal treenida?	6	7
	Relva liigne kasutamine	2	3
Praeguse treeningu puudused	Hetke tase	6	10
	Liikuv sihtmärk	8	10
	Oskamatute tagajärjed	1	1
	Praegune treening	6	13
	Sihtmärk	9	9
	Treeningute arv	8	21
	Vähe lasketiire ja võimalusi	7	10
Põhjused	Ebakindlus	2	4
	Eelnev kogemus	7	13
	Moraalikonflikt	8	9
	Ohu alahindamine	8	12
	Seaduse tundmine	9	13

Toimunud sündmuste lahendamine	Eelnev treening	6	13
	PTSD	3	3
	Tunded olukorda lahendades	4	4
	Vabandused	4	4
Töötajate valik		3	5
Ühised iseloomujooned relva kasutajatel		9	13

Tabelis 5 on toodud kategooriad, nende alla koondunud koodid ning näidatud, mitu intervjueeritavat konkreetset koodi puudutasid ning kui tihedalt see esines. Kõige sagedamini on puudutatud **ettevalmistus tulevikus** kategooriat. Intervjueeriti kokku 13 inimest, aga RPT koodi esines 14 intervjuus. See tuleneb sellest, et M. Piksari intervjuu jaguneb kahte ossa. Ülejäänud intervjueeritavate puhul on tegu iga inimese puhul ühe esinemisega. Kood „sihtmärk“ esineb kahel korral, kuna kategooriad **ettevalmistus tulevikus** ja **praeguse treeningu puudused** puudutavad sihtmärki erinevalt. Tulemuste arusaadavamaks esitamiseks viitab autor töös vaneminstruktorile, instruktoritele, abiinstruktoritele ja politsei turvataktika analüütikutele üheselt kui instruktoritele.

Esimesele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks kodeeris autor intervjuu vastused kahte kategooriasse: põhjused ja ühised iseloomujooned relva kasutajatel.

Põhjused jagunesid omakorda viide alakoodi: ebakindlus, eelnev kogemus, moraalikonflikt, ohu alahindamine ja seaduse tundmine.

Samuti täiendas vastuse leidmist kategooria: indiviidist kaugemale, mis puudutab PPA-poolset suhtumist politseinikesse ja nende poolt lahendatavatesse olukordadesse.

Intervjuude põhjal ei tulnud välja konkreetseid ühiseid tunnusjooni, mida omavad inimesed saaksid stressirohkete situatsioonide lahendamisega paremini hakkama. Peale ühe instruktori leidsid kõik teised, et probleeme on esinenud nii meestel kui naistel; staažikamatel töötajatel kui ka noortel jne. Instruktorid on ühel meelel, et eelneva ja rohkema treeninguga inimesed on baasrelva kasutamise oskustes paremini hakkama saanud. Need, kes on kaitseväge läbinud, tegelenud vabast ajast laskmisega või ka töö ajal rohkem treeningutel käinud. Erisusena tõi üks instruktor välja, et baasoskuste omandamises ja lasketestide läbimises oli pigem probleeme naistel.

Teoorias (käesolev töö, lk 14) mainitud uuringus selgus, et tööülesannete täitmise käigus surma saanud politseinikel olid ühiseks iseloomu omaduseks kõrge empaatiavõime, sõbralikkus ning ohuolukordade alahindamine. Intervjuude käigus tuli samuti välja, et pigem arvatakse, et olukorras,

kus tuleb kaaluda teise inimese tulistamist, saavad paremini hakkama vähem empaatilised politseinikud. Seda nentis nii üks kriisisituatsioonis olnud politseinik kui ka mõlemad psühholoogid, keda intervjueriti.

„Emotsioone ja sihipärast käitumist juhib ajus sama piirkond ning seega kriitilises ja stressirohkes olukorras ongi keeruline õiget otsust vastu võtta. Samuti osad inimesed ongi loomu poolest rohkem empaatilised ja teised vähem ning see mõjutab ka õigema või parema otsuse vastu võtmist. Vähem empaatilised inimesed jäävad seega stressirohketes olukordades rahulikumaks.“ (Kompus, 2019)

Samas leidsid intervjueritavad, et igapäevastes olukordades nagu liiklusrikkujatega tegelemine või peretülide lahendamine on kõrge empaatiavõime aga vajalik ning madala empaatiavõimega on politseitöö keeruline. Inimeste omavaheliste konfliktide lahendamiseks on vaja probleemist aru saada ning madala empaatiavõimega inimestel on seda keeruline teha.

„Politseiniku kõige suurem oskus ja professionaalne tugevus ongi vastavalt olukorrale muuta oma suhtumist 180 kraadi kas karmimaks või leebemaks.“ (Saarits, 2019)

Teoorias (käesolev töö, lk 16) puudutatud moraalitunnetus on samuti üks inimese iseloomu omadusi, mis mõjutab otsustamist, kas kasutada tulirelva või mitte. Võib tekkida moraalikonflikt: politseinikud tahavad kaitsta ennast või kõrvalseisjat, aga samas ei taha teist inimest, ründajat, vigastada. Seda töid põhjusena välja mitmed intervjueritavad. Üks instruktor rääkis, et on tajunud sarnast käitumist mitmes kriisisituatsioonis, milles politseinikud on osalised olnud ja tõi näitena Vabaduse väljaku juhtumi. Seda kinnitas ka selles sündmuses hoiatuslasud sooritanud politseinik enda intervjuus ja lisas, et tulirelva kasutamine on kõige viimane asi, mida soovitakse teha ning teda nugaodega ründavat isikut ei olnud enam võimalik peatada ilma, et ise tõsisesse ohtu ei satuks. Samuti ütles ta, et ei tahtnud teist inimest üldse vigastada ning esimene mõte pärast seda, kui ta paarimees lasu inimese pihta sooritanud oli, oli see, et inimene jääks elama. Samas politseinik, kes Vabaduse väljaku juhtumis selle lasu inimese pihta sooritas, ütles intervjuus, et temal käis kõik automaatselt ning lasu sooritamisel blokki ette ei tulnud. Üks instruktor leidis, et politseinikud ei tulista ka sellepärast, et mõeldakse, kuidas pärast kellegi tulistamist võimalik edasi elada on.

„Osadel inimestel tuleb sihipärane tegevus automaatsemalt ning emotsioonid jäävad olukorda lahendades rohkem tagaplaanile.“ (Kompus, 2019)

Instruktorid ning politseinikud, kes olid olukorras, kus pidi kaaluma tulirelva kasutamist, olid sisuliselt kõik nõus, et ebakindlus on üheks põhjuseks, miks võimalikes tulirelva kasutamise olukordades politseinikud ei ole võimelised resolutsioone vastu võtma. Kirve ja noaga

sooritatava rünnaku sihtmärgiks olnud politseinik rääkis, et keegi ei tahtnud otsust vastu võtta. Kohale tuli ka välijuht ning vaadati tema suunas, et tuleks otsus, kuidas olukord lahendada. Kui väljuhilt konkreetset tegutsemisplaani ei tulnud, ei olnud ka teised väljakutset lahendamas olevad ametnikud võimelised konkreetset tegutsemisviisi välja käima. Lõpuks olukord lahendati, aga politseiniku kirjeldust kuuldes ning turvataktika intsidentidest antud olukorda uurides, veendus magistr töö autor, et ründajal oli korduvalt võimalus politseinikke surmavalt vigastada.

Väheste treeningute tõttu on paljudel politseinikel justkui ebamugav relva käes hoida. Seda kinnitasid nii neli instruktorit kui ka üks kriisisituatsiooni sattunud politseinik. Tulenevalt intervjuudest leiab autor, et kui inimesed tunnevad hirmu relva enda ees, on keeruline keskenduda olukorra lahendamisele. Stressirohkes olukorras, kui tuleb kuidagiviisi sündmus lahendada, pöörduakse tihti harjumuspäraste ja abivahendite poole, mille kasutamises ollakse kindlamad, kui endalegi hirmu tekitava tulirelva poole.

„Otsustusprotsesside osas kasutame kahte sorti strateegiaid probleemi lahendamiseks: Üks on algoritmid ehk politseitöö mõttes põhinevad etteantud tegevustele, mida politseinikult oodatakse, kui juhtub üks või teine asi ja mis on nende tegevuste järgnevus. Teine on siis heuristikate kasutamine. Kui ma olen sarnases olukorras olnud, siis mis on sarnastes olukordades eelnevalt mind edule viinud. Võib tekkida kokkupõrge nende kahe strateegia valiku vahel. Me teame, et see, mida me peame tegema, on algoritmid, aga vahepeal oleme neist algoritmidest kõrvale kaldunud ja on olukord teisiti lahenenud heuristika kasutamise kaudu. Ja seetõttu võib ohu ala- või ülehindamist olla.“ (Kask, 2019)

Intervjueeritavad leidsid, et nemad ise ja ka enamus politseinikke pigem teavad, millal neil on õigus kasutada tulirelva, kuid vaatamata sellele on reaalsed olukorrad palju komplitseeritumad.

„Seadusi võidakse hästi tunda, aga ei olda kindel selles, kas reaalne olukord, mis toimub, vastab seaduse punktidele.“ (Kask, 2019)

„Elus ei ole „must-valgeid“ situatsioone, vaid olukorrad on keerulisemad ning seetõttu on ka õige otsuse vastuvõtmine raske. Samas eksimisruumi tulirelva kasutamisel sisuliselt ei ole.“ (Kalev, 2019)

Vaid üks instruktor leidis, et politseinikud ei ole endale piisavalt teadvustanud, millal nad tohivad tulirelva kasutada ning millal mitte ja see väljendub ka tema käitumises.

„Teadmatus seadusandluse osas peegeldub ka ülejäänud tegutsemisse, muutes politseiniku ebakindlaks.“ (Piksar, 2019)

Teooriast (käesolev töö, lk 16-17) selgub siiski, et üks sagedasemaid põhjuseid, miks tulirelva kasutamist välditakse, on ebakindlus oma teadmistes seaduse osas, millal võib tulirelva kasutada ning kuidas asutus sellesse suhtub.

Praegust korrakaitseseadust pidas Ants Kalev (2019) aga heaks ning leiab, et see annab head raamid, mille sees politseinik saab tegutseda ja otsustada. Osaliselt on seaduses kasutatud keel ehk liiga keeruline. Instruktorid rõhutasid, et tulirelva ja üleüldse sunni kasutamise osa seadusest peab politseinikel selge olema ning seda tuleb korrata. Kolme instruktori sõnul hirmutab politseinikke politsei sisekontroll, kes pärast politseinike tegevuse läbi analüüsib.

„10-20 aastat tagasi jäeti inimene sisuliselt üksinda, ta tiriti kohe sisekontrolli ütlusi andma. Nüüd me oleme rääkinud sellest, et politseinike näol, kes tulirelva kasutavad, on tegemist sekundaarsete ohvritega ja neid tuleb kohelda vastavalt ja anda neile aega enda mõtteid koguda.“ (Saarits, 2019)

„See ei ole kindlasti okei reaktsioon, kui esimese asjana pärast relva kasutamist helistatakse politseinikule ja küsitakse, et kuule, oli siis vaja niimoodi teha.“ (Aasna, 2019)

Viis intervjuueritavat leidsid, et Politsei- ja piirivalveamet on teadvustanud politseinikke kui sekundaarseid ohvreid kriisisituatsioonis ja neile pakutakse stressirohketesse situatsioonidesse sattudes tuge, vabu päevi ning vajadusel suunatakse ka psühholoogi juurde ning on ka hea tegevuse eest kiidetud. Samuti hindasid kõik intervjueeritud politseinikud kõrgelt juhtkonna toetust.

„Sõdurite puhul hakkab nende efektiivsust ning enesetunnet mõjutama see, kuidas tehtusse suhtuvad kaaslased, ülemused ning avalikkus ja sama on sisuliselt ka politseinike puhul.“ (Kask, 2019)

Tulenevalt intervjuudest leiab autor, et ilma juhtkonna toetuseta võibki politseinikul tekkida hirm ennast kaitsta. Juhtkonna toetuse tähtsust on raske üle hinnata. Politseinikel, kes lähevad lahendama stressirohket olukorda, kus tuleb kaaluda inimese tulistamist, ei tohi peas olla lisaks juures kõrvalisi segavaid faktoreid, mis raskendavad õige otsuse vastuvõtmist. Sellistes olukordades on väga palju erinevaid tegureid, millega peab arvestama ning millele mõtlema. Juhtkonna ja kaastöötajate toetus peab olema niivõrd iseenesest mõistetav, et politseinikud ei peaks sellele mõtlema. See toetuse tunnetus ei muutu üleöö, aga politseil kui organisatsioonil tuleks teha tööd selle nimel, et tulevikus tööle tulevad politseinikud teavad, et neil on kindel seljatagune. See annab neile ka julguse ennast ning rahvast kaitsta. Juhtkonna toetav suhtumine ning selle teadvustamine meedias mõjutab ja suunab ka avalikkuse arvamust, mis võib politseinikele tähtsaks

osutada. Samas on tähtis, et säiliks ka kriitilisus, et ei tekiks n-ö ringkaitset politseinike ilmselgete rikkumiste puhul.

Peale ühe instruktori leidsid teised intervjueeritavad, et tihti ei mõisteta olukorra ohtlikkust ja seda, et iga sündmus on erinev ning ei tohi valvsust kaotada. Tihti alahinnatakse olukorra ohtlikkust. Intervjueeritud instruktorid ning kriisisituatsioonidesse sattunud politseinikud tõid kõik näiteid olukordadest, kus esialgu rutiinne väljakutse muutus ohtlikuks.

„Politseiametnikult, kes oli ligi 10 aastat patrullis olnud ja keda ei olnud kunagi rünnatud, võeti konfliktisituatsioonis agressiivsete isikute poolt üks töövahenditest võõlt ära. Politseiametnik ei olnud paraku psühholoogiliselt füüsiliseks kontaktiks valmis ning seetõttu ei olnud ta koheseks tegutsemiseks valmis. Õnneks lõppes kõik õnnelikult, keegi selle juhtumi puhul tõsiselt vigu ei saanud.“ (Kalev, 2019)

„Sündmus oli nii-öelda infokutse, kus oli ühel töstukijuhil probleem, et ta ei saanud oma raha. Et siis nii-öelda tulen sinna selle mõttega, et tsiviilasi, võtame andmed ja lähed ära. Samal ajal sündmust lahendades jooksis garaazist välja inimene suure Husqvarna kirvega, karjudes „Ma tapan teid kõiki ära!“.“ (Samoilov, 2019)

Ilja Samoilov (2019) rääkis ka olukorrast, kui ta reageeris väljakutsele, kus mees soovis sooritada enesetapu ja oli relvastatud tulirelvaga. Püüdes isikut kinni pidada, suunas isik tulirelva ka Ilja Samoilovi poole. Tema aga ei näinud olukorras ohtu enda elule, kuna relvastatud inimese käitumise järgi tundus, et ta ei taha politseinikke tulistada. Tollel hetkel hindas Samoilov olukorda õigesti ning relvastatud inimene ei kasutanud tulirelva. Autor leiab, et samasugune olukord võib aga lõppeda ka teisiti. Kirve ja nugadega rünnaku sihtmärgiks olnud politseiniku sõnul, olenemata rünnaku iseloomust, ei tulnud esialgu talle mõttessegi, et peaks tulirelva kasutama.

„Politseinikud peavad oma vormi justkui kaitserüüks, läbi mille ei ole võimalik rünnata ning politseitöös on ohtlik rutiini ja mugavustsooni sattuda.“ (Säde, 2019)

Mitmed intervjueeritavad tunnistasid, et isegi on aeg-ajalt olukordasid liiga rutiinselt võtnud ning lihtne oleks olnud rünnaku ohvriks langeda. Tulenevalt teoreetilise uuringu (käesolev töö, lk 14-15) ja empiirilise uuringu vastustest, leiab autor, et hooletus ning ohu alahindamine on levinud põhjuseks, miks politseinikud on töökohustusi täites vigastada saanud. Mõlemad on suuresti põhjustatud rutiini sattumisest. Eelnevad kogemused on politseinikele näidanud, et üldjuhul saab olukorra lahendada kergemate vahenditega.

Empiiriline uuring kinnitas täiendavalt teoreetilises osas välja tulnud põhjuseid, mis mõjutab politseiniku tulirelva kasutamise mentaalset valmidust:

1. Kaasasündinud empaatiavõime
2. Eelnevad kogemused
3. Ohuolukorra õige või vale hindamine
4. Moraal
5. Asutuse suhtumine politseinikesse
6. Treeningute sisu ja tihedus

Teisele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks kodeeris autor intervjuu vastused kahte kategooriasse: praeguse treeningu puudused ja toimunud sündmuste lahendamine.

Praeguse treeningu puudused jagunesid omakorda: hetketase, liikuv sihtmärk, oskamatute tagajärjed, praegune treening, sihtmärk, treeningute arv, vähe lasketiire ja võimalusi.

Toimunud sündmuste lahendamine jagunes järgnevalt: eelnev treening, PTSD, tunded olukorda lahendades, vabandused.

Intervjuude käigus uuriti instruktoritepoolset subjektiivset arvamust praeguse politseinike taseme kohta, mis puudutab tulirelva kasutamist. Uuriti nii üldiste baasoskuste kui ka valmisoleku kohta tulirelva teise inimese vastu kasutada. Sama küsiti ka politseinike käest, kes on ise vahetult olnud olukorras, kus pidi kaaluma tulirelva kasutamist ja uuriti nende hinnangut enda kolleegidele.

Seitsmest instruktorist viis ütlesid, et baastase on ebaühtlane. Vaid kaks pidasid patrullis töötavate ametnike baasrelva kasutamise oskusi heaks. Baasrelva kasutamise oskused on töö kontekstis oskused tulirelva laadida, sihtida, kabuurist välja võtta, tulistada ning muud põhioskused ja teadmised.

Stressirohkes ja kriitilises olukorras hakkamasaamise taset ning olukorras, kus tuleb kaaluda teise inimese tulistamist, hinnatakse intervjuueeritavate poolt üle Eesti veelgi enam ebastabiilseks. Erinevate piirkondade instruktorid hindasid oma piirkonnas töötavate politseinike taset erinevalt. Martin Piksar (2019) hindas Ida prefektuuri taset 2–3 palliga 5-palli skaalal ning Juhan Aasna (2019) Viljandi PJ politseinike taset mitterahuldavaks. Samas on see tase nii nende kui ka teiste piirkondade instruktorite sõnul ikkagi väga ebastabiilne. Tanel Alasmaa (2019) usub, et suurem

osa Rapla PJ patrullpolitseinikke on võimelised vajadusel tulirelva inimese vastu kasutama, aga sisetööd tegevate politseinike oskused ja tase on hoopis madalamad.

Intervjueeritavad peavad heal tasemel baasrelva kasutamise oskust väga vajalikuks, et toime tulla olukordadega, kus stressitase on kõrgemal ning kaaluda tuleb inimese tulistamist. Sellisel juhul ei ole vaja suunata oma teadlikku mõtlemist sellele, kuidas relv töötab ning kuidas seda käsitseda, vaid saab keskenduda enam konkreetse olukorra lahendamisele. Ilma baasrelva kasutamise oskusteta on keerukamate olukordade edukas lahendamine juba väga keerukas.

„Tulirelva hoitakse väga vähe käes. See tähendab seda, et sa ei ole selle töövahendi kasutamises nii kindel nagu ütleme näiteks, pastakaga. Ja nüüd öelda, mis hea variant on, et kui palju peaks seda treenima, siis mina ütlen niipalju, et kui sa tunned ennast sellega sama kindlalt nagu teiste töövahenditega, siis on kõik korras.“ (Kalev, 2019)

„Põhivead ikkagi on relva selline ohutu käsitlemine. Üks asi, mis tegelikult just sisetöö omadele omane, et ei ole seda kindlust ja sellist vilumust, kuna treeningkordi on nii vähe tegelikult. Kuidas ma ütlen...relv on neile väga ebamugav.“ (Alasmaa, 2019)

Instruktorite ja politseinike hinnangud lähevad suuresti kokku teoorias (käesolev töö, lk 13-18) käsitletuga, mille järgi suur osa politseinikest ei ole võimelised tulirelva teise inimese vastu kasutama. Seda, kui suur osa politseinikest on võimelised selleks ja kui palju ei ole, on hetkel tehtud uuringute põhjal väga raske oletada. Praeguse politseinike ettevalmistuse juures, kus inimese tulistamisele on vähe rõhku pandud, on tegu väga individuaalse teemaga.

Kolm instruktorit leiavad, et kui jätkata politseinike ettevalmistust samamoodi, nagu see praegu on, siis tuleb seda enam rõhku panna tööle või kooli võetavate inimeste individuaalsetele omadustele. Ants Kalev (2019) leiab, et võimetus relva inimese vastu kasutada ei peaks olema põhjuseks, miks inimene politseinikuks ei saa, aga ametikoht, kuhu inimene suunatakse, võiks olla selline, kus ei ole vajadust tulirelva kasutada. Need inimesed, kes valitakse patrulli või üldiselt välitööle, kus võib tekkida olukorda, et tuleb tulirelva kasutada, peavad olema aga hoolikalt valitud ning testitud. Kõiki selliseid inimesi ei ole kindlasti võimalik treeningute käigus välja selgitada, aga suurem osa tuleb erinevate treeningute käigus välja.

„Keda me hakkame üldse treenima? Kas inimene on üldse võimeline tulirelva kasutama, rünnet tõrjuma? See tähendab seda, et keda me üldse kooli vastu võtame. Peaksid olema siis teatud testid ja katsed. Loomulikult see, need ei näita sada protsenti, sest kool on koht, kus õpitakse, inimesi

kujundatakse, aga võin tuua näiteid, kus teise kursuse kadetid ei ole valmis tulistama FX relvast teist, siis negatiivset tegelast mängivat kadetti.“ (Lomp, 2020)

Martin Piksar (2019) rääkis samuti oma intervjuus, et treeningutel on olnud inimesi, kes ei ole ka FX relvaga olnud suutelised teist inimest tulistama.

Intervjueeritud instruktorid ning kriisisituatsioonidesse sattunud politseinikud leidsid, et kõige suuremad puudused on praeguste treeningute vähene kogus ning lasketiirude ja üleüldse treeningtingimuste puudus. Selgus, et Ida prefektuuris on politseil üks enda lasketiir, mis asub Rakveres. Mujal kasutatakse rendi lasketiire, mis kuuluvad teistele asutustele. Treeninguid viiakse läbi ka Narvas, aga võimalused on kehvemad kui politsei enda lasketiirus. Sama on ka Lääne prefektuuris ning Lõuna prefektuuris. Paides, Raplas ega Viljandis oma lasketiire ei ole, vaid kasutatakse jahimeeste lasketiire. Võõrastes tiirudes on aga mitmete treeningute läbiviimine keeruline. Kaur Öebius (2019) ning Tanel Alasmaa (2019) ütlesid mõlemad, et sel ajal, kui nemad treeninguid läbi viinud on, ei ole nende piirkondadest, vastavalt Paide PJ-st ja Rapla PJ-st peale instruktorite ametnikud politsei enda tiirus Pärnus kordagi treeningutel käinud. Mõlemast kohast on politsei enda lasketiiru ca 100 km ja seal käimine võtaks ebamõistlikult palju aega. Heldur Lompi (2020) sõnul saavad kadetid koolis piisava intensiivsusega treeninguid, aga juba tööl olevatel ametnikel on treeninguid liiga vähe. Martin Piksar (2019) leiab, et kui lasketiirud välja jätta, on Ida prefektuuris tingimused ja võimalused head kvaliteetsete treeningute läbiviimiseks.

Intervjuudest tuli välja ka vähene asutusepoolne tugi. Näiteks sai üks intervjueeritav treeningu läbiviimiseks prefektuurilt *paintballi* relvad, aga laskemoon tuli osta ise. Intervjuusid tehes selgus, et kallim varustus, nagu FX relvad, *paintballi* relvad jne asuvadki prefektuuri keskustes ja neid ei saa kasutada nii palju, kui instruktorid ja treenitavad sooviks. Treeningute läbiviimiseks viiakse vajalik varustus treeningkohta ning pärast tagasi prefektuuri keskusse.

„Paidel ei ole FX relvasid. Laename Lääne prefektuurilt. Kõik jaoskonnad laenavad Lääne prefektuurilt.“ (Öebius, 2019)

Magistritöö kirjutamise hetkel on sisetööd tegevatel politseinikel kohustus aastas läbida üks TORK koolitus ning välitööd tegevatel politseinikel kaks TORK koolitust. Viie instruktoriga arvates on kohustuslike TORK treeningute arv kindlasti liiga väike ja viidud miinimumini. Välja toodi ka, et treeningnõuete täitmatajätmise eest on ette nähtud minimaalsed sanktsioonid. Vaid lasketesti mitteläbinutele on karmid tagajärjed. Neilt võetakse tulirelv ning nii ei ole ka võimalik tööd politseis jätkata. Samas on ka tegutsetud sellistes olukordades teisiti.

„Kui ametnik on nõrk, selles mõttes, et ta on ohtlik nii iseendale kui teistele, kes tiirus on, oleme me võtnud ametnikelt relvakandmise õiguse ära ja suunanud algõppele.“ (Piksar, 2019)

Instruktorid ning 2 kriisisituatsioonis olnud politseinikku leidsid, et minimaalsete treeningute arvu peaks märgatavalt tõstma. Ants Kalevi (2019) sõnul on SKA-s teenistuspüstoli ja tugirelva koolitus õppekavades moodulina üsna kompaktne ja suhteliselt lühikesele ajavahemikule üles ehitatud. Tema sõnul on murettekitav see, et politseikadetid, kes omandavad politseilist kõrgharidust, saavad laskealast väljaõpet valdavalt esimesel õppeaastal. Teisel õppeaastal on küll veel tugirelva koolitus, kuid üldjuhul teisel ja kolmandal aastal praktilise laskmisega kokku ei puututa, v.a taktikatundides ja õppustel. Pärast kolmandat aastat minnakse tööle, kus kahel viimasel aastal on kokkupuude teenistusrelvadega minimaalne. Praegu on SKA politseikolledži juhtidele tehtud õppejõudude poolt ettepanek lisada politseikadettide tunniplaani täiendavalt teisel ja kolmandal õppeaastal täiendavalt vahetu sunni ja lasketreeningud. Pärast kolmandat aastat minnakse seega tööle nii, et ei olda sisuliselt kaks aastat tulirelva käes hoidnud.

Positiivsena saab välja tuua selle, et Tallinnas on loodud võimalused gruppidel käia ise laskmistreeninguid tegemas. Grupijuhid läbivad instruktorite lühikoolituse ning seejärel on neil võimalus enda rühmaga käia iseseisvalt lasketreeninguid tegemas. Kõik instruktorid peale Martin Piksari leidsid, et see on hea variant relvatunnetuse ning üleüldise laskmisoskuse parandamiseks. Martin Piksar (2019) leidis, et sellistel treeningutel on oht harjutada sisse politseinikele valed laskmisharjumused ning pigem on parem suurendada treeningute arvu professionaalsete instruktoritega.

Turvataktika intsidentide analüüside (Politsei turvataktika talitus, 2014a, lk 13-17; Politsei turvataktika talitus, 2013a, lk 8-14, 15-23; Politsei turvataktika talitus, 2016a, lk 17-22, PPA valmisoleku ja reageerimise büroo, 2018b, lk 8-20) ja intervjueeritud kriisisituatsioonides olnud politseinike kirjelduste järgi olukorras, kui rünnatakse kas politseinikku või kõrvalseisjat, on ründaja praktiliselt alati liikumises. Intervjuude käigus uuris autor, kui palju keegi on aga liikuvat sihtmärki lasknud ning selgus, et ei oldagi. Puudu on taristust. Selgus, et liikuva märklaua laskmise võimalus on vaid Rakveres, kus instruktorid on selle ise valmis teinud. Seda võimalust on enamuses kasutada saanudki pigem instruktorid. Jahimeeste lasketiirudes on küll võimalik liikuvat märki lasta, aga seda ei taheta teha.

„Kui seal käime, siis on see häda, et püstoli laskedistants on niivõrd lähedal, et kes laske alla tõmbavad, võivad lasta raami ja raudtee sisse ja selle liikurmehhanismi ja märklaua ära rikkuda.“ (Aasna, 2019)

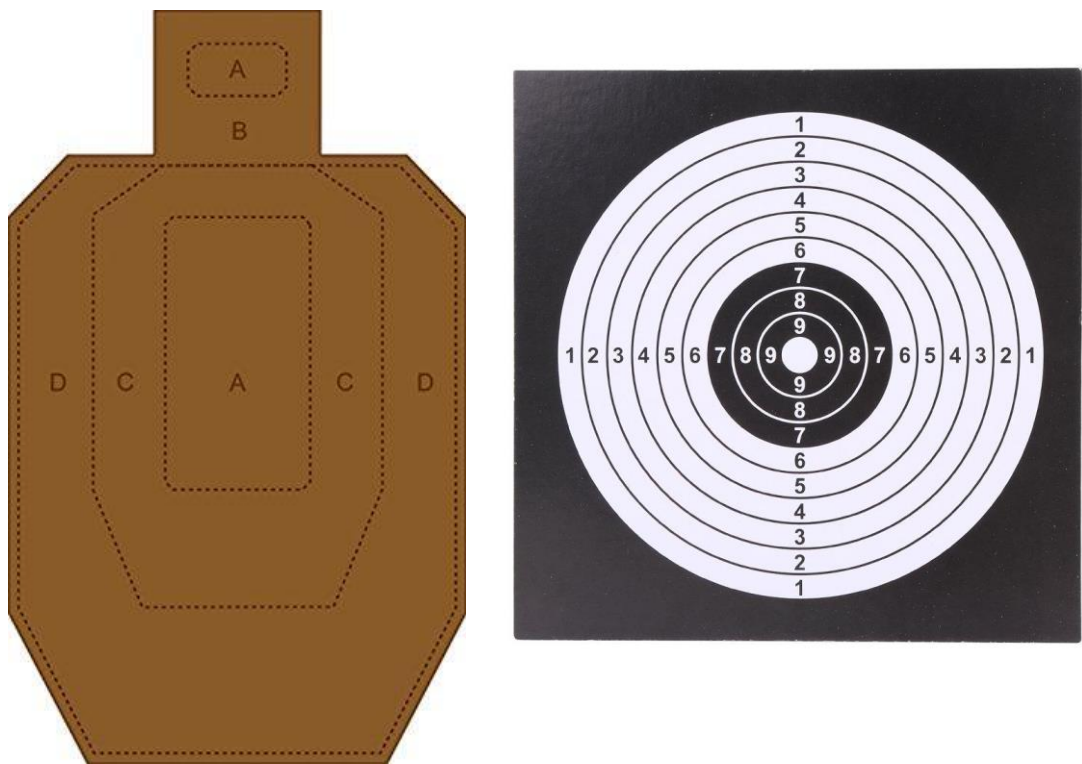
Kriisisituatsioonides olnud politseinikud ütlesid, et politseitreeningutel nad sisuliselt ei olegi liikuvat sihtmärki lasknud. Üks intervjueeritav tõi välja mõtte kasutada suuremat puldiga juhivat autot ja sellele panna sihtmärk, mida lasta. See oleks võrdlemisi odav variant liikuva sihtmärgi laskmise treenimiseks.

Sihtmärkide osas tulid teise puudusena välja sihtmärgid ise. Suuremas osas kasutatakse treeningutel papplehel olevaid ringmärklehti või sihtmärke, mis väga kaudselt meenutavad inimese torsot ja pead (IPSC märkleht, vt joonis 2). See probleem ühtib ka teooriaga (käesolev, töö lk 19). Instruktorite sõnul püütakse kasutada erinevaid sihtmärke, aga enim kasutatakse siiski IPSC märklehte. Seda kinnitasid nii instruktorid kui ka kriisisituatsioonides olnud politseinikud. Sisekaitseakadeemias on sihtmärkide valik parem. Juhan Aasna (2019) tõi välja ka politsei laskurimärgi, mille saab lasketestil, millel puudub seos reaalse relva kasutamise situatsiooniga.

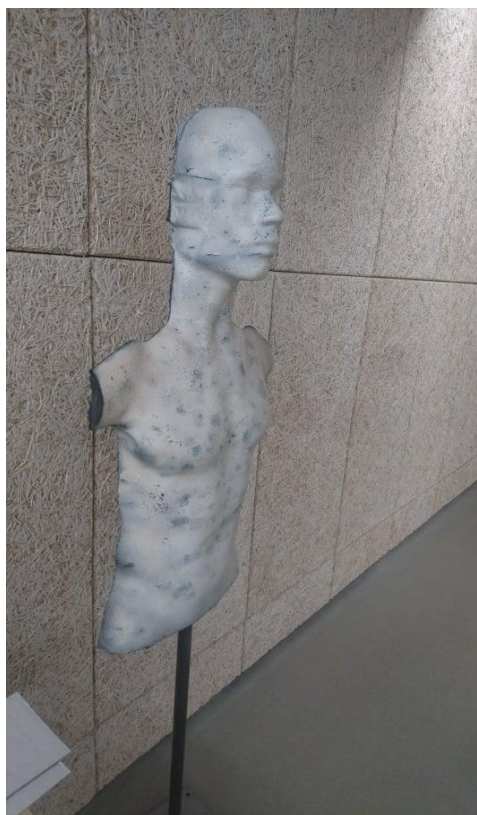
„Kasutame mõlemaid märke, aga me ikka püüame, et oleks inimfiguurile sarnane märk.“ (Kalev, 2019)

„Me ei lase ainult papp-sihtmärki, vaid näiteks paneme sinna peale T-särgi või mingi riideeseme.“ (Lomp, 2020)

Heldur Lompi (2019) sõnul on nüüdseks Sisekaitseakadeemias võimalik lasta ka inimest meenutavat sihtmärki, millele pannakse ka riided selga, et see veelgi enam inimese moodi oleks (vt joonis 3). Seda tehakse üldjuhul treeningperioodi lõpus, kui kadetid on laskeoskustes kindlamad.

Joonis 2. Sihtmärgid, millel laskmist harjutatakse. Vasakpoolset IPSC märklehte kasutatakse intervjueritud instruktorite ja politseinike sõnul kõige enam.

Joonis 3. Sihtmärk, mida Heldur Lompi sõnul on hakatud nüüdsest kasutama Sisekaitseakadeemias treeningperioodi lõpus.

TORK treeningute sisuga ollakse suures osas rahul. Kriisisituatsioonis olnud politseinike sõnul aitasid TORK-is läbimängimine reaalses elus toimunud juhtumit lahendada. Instruktorite sõnul käib samas ka pidev TORK treeningu edasi arendamine. Samuti toimuvad regulaarsed lasketreeningud.

„Arutame uut TORK formaati. Kuidas seda teha, kas seda teha näiteks kahepäevaseks, millised harjutused seal võiksid olla, vastavalt sellele analüüsile, mida ma olen teinud. Siis on seesama grupijuhtide teema, et neil oleks parem ülevaade oma grupist.“ (Saarits, 2019)

Juhtkonnast järgmisena näeb Armin Saarits (2019) väga tähtsat rolli grupijuhtidel. Grupijuht peaks olema võimeline ära tundma „katkist“ inimest, kes vajab tuge ja abi. Grupijuht peaks ka olema valmis sellist inimest toetama ning vajadusel suunama edasi, kust inimene abi saaks ning ei tohiks omada ükskõikset ega halvustavat suhtumist. Vastavad koolitused on planeeritud lisada eelmainitud uude TORK formaati.

Teine tähtis roll, mida Armin Saaritsa (2019) sõnul grupijuhtide puhul nähakse, on oma grupi motiveerimine ning suunamine just treeningutele. Grupijuht näeb kõrvalt hästi, kuidas kellegi ettevalmistus on ohuolukordadega toimetulemiseks ning kes vajaks kindlasti järeleaitamist. Koostöö grupijuhi ning instruktorite vahel on samuti võtmetähtsusega, kuna instruktorid näevad treeningutel välja tulevaid puuduseid veelgi paremini. Instruktorite sõnul osaliselt selline koostöö toimib, aga vajab veel tööd.

„Jaa, meil selline koostöö nagu toimib, võib-olla viimased kaks aastat meil Idas on instruktoritel juhised, et peale treeningut annavad tagasisidet nõrgema osaleja kohta otsesele juhile ja mulle ka.“ (Piksar, 2019)

Martin Piksari (2019) sõnul on väga hea, et osad grupid eesotsas oma grupijuhiga teavad enne treeningule tulekut, mida treenida soovitakse. See annab võimaluse instruktoritele välja mõelda parimad ja vajalikumad treeningviisid. Ilja Samoilovi (2019) sõnul käivad nad täiendavatel treeningutel koos grupiga.

Kõik instruktorid leidsid, et on soovitatav, et turvataktikalised baasoskused ja teadmised tuleksid koolist ja need hõlmaksid relva käsitlemist, seadusandluse tundmist ja algseid teadmisi ka politsei taktikatest. Instruktorid ütlesid, et korralike baasoskustega annab töö juures juba ametnikke edasi treenida ja on selge, et koolist tööle jõudes tuleb politseinikega edasi tegeleda. Heade baasoskustega on ka isetreenimine, mida Tallinnas võimaldatakse, efektiivsem.

„Kool peakski tegelikult panema selle põhja alla. Siis tulevad juba töö juurde, et siis saaks nad edasi arendada ennast.“ (Piksar, 2019)

„Mida varem neid turvataktika treeninguid tegema, harjutama hakkad, seda parem on. Tööle tulles võiks juba ikka ju mingisugune aimdus asjadest olla.“ (Öebius, 2019)

Instruktorid leiavad, et Sisekaitseakadeemia ning töökohtade instruktorite vaheline koostöö on vajalik, et arusaamine oleks kõigil ühesugune. Ants Kalevi (2019) sõnul on suurem osa instruktoritest ühes suhtlusringis ning Sisekaitseakadeemia õppejõud osalevad ka suurematel nõupidamistel ja suuremate teemade arutamistel, samuti aidatakse PPA-l testida uusi töövahendeid ja varustust. Prefektuuridest käivad instruktorid õpetusi jagamas Sisekaitseakadeemias.

„On olemas instruktorite süsteem ja me kõik tunneme üksteist. Käime hästi tihedalt läbi.“ (Kalev, 2019)

Intervjuudest selgus, et politseinike enda suhtumine turvataktikat puudutavatesse treeningutesse on paljuski ükskõikne. Kahe instruktoriga ja ühe kriisisituatsioonis olnud politseiniku sõnul arvab suur hulk politseinikest, et baaskoolitustest piisab ja inimesed ise ei näita huvi täiendavatest treeningutest osa võtta. Inimesed ei teadvusta endale, et nende tase vajab järeleaitamist. Instruktorina ei ole võimalik sundida ka, kui lasketestiga hakkama saadakse. Siinkohal on kasuks eelnimetatud suhtlemine ja koostöö instruktoriga ja grupijuhiga vahel.

„Probleem ei ole mitte selles, et ei viida läbi treeninguid piisavalt, vaid inimesed ei tunne ise huvi. Arvad, et baaskursused on kõik, mis neil vaja. See miinimum, mis antakse või nõutakse, et see on piisav, aga tegelikult nii ei ole.“ (Samoilov, 2019)

Rääkides ametnikust, keda hiljuti rünnati:

„Teades ametnikku ja teades natukene tema tausta, siis jah, pigem see, et vähene treenitus ja selline hooletus ja selle ohu hindamine.“ Alasmaa, (2019)

Tiina Kompuse sõnul ei ole sellist treeningut olemas, mille abil saab posttraumaatilist stressihäiret vältida. Inimeste empaatiavõime on erinev. Seda kinnitab ka Vabaduse väljakul toimunud juhtum, milles ühe osalenud politseiniku sõnul situatsioon tekitas talle pingeid ja ei lasknud hästi magada, kuid samas teisel politseinikul oli kõik korras.

„On inimesed, kellel lihtsalt aju ei tekita emotsioone ja ärevust. Noh, neil ei ole seda empaatiavõimet, neil ei teki kõhklust teist inimest ära tappa.“ (Kompus, 2019)

Kokkuvõttes selgusid peamised probleemid seoses hetkel läbiviidavate treeningutega, mis on kajastatud tabelis 6.

Tabel 6. Probleemid eriettevalmistuse läbiviimisel.

Probleem	Politseinikud ise	Varustus
<ul style="list-style-type: none"> ● Vähe treeninguid ● Teiste asutuste lasketiirud 	<ul style="list-style-type: none"> ● Vähe motiveeritud osalema ● Enda oskuste ülehindamine 	<ul style="list-style-type: none"> ● Treeningvahendite puudus ● FX relvastuse kättesaadavus ● Ei ole liikuvaid sihtmärke ● Sihtmärgid ei meenuta inimest

Teise uurimisküsimusega uuriti, milline on Eesti politseis mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese vastu ja kas selle abil on politseinikud valmis tulirelva kasutama olukorras, kus rünnet muudmoodi peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik. Uuringust selgus, et politseinikke on vaja ette valmistada tulirelva kasutamiseks inimese vastu ning hetkel kasutusel olev süsteem vajab täiendust. Puudusi on nii üleüldises suhtumises treeningutesse, treeningvahendites kui ka treeningmeetodites. Praeguse treeningu puhul on tõenäoline, et politseinik ei ole valmis vajadusel tulirelva teise inimese vastu kasutama ning sellega võivad ohtu sattuda nii politseinik kui ka üldsus. Positiivsena saab välja tuua selle, et politsei on vastuvõtlik uutele mõtetele, kuidas treeninguid parandada ning selle nimel tehakse pidevat tööd ning instruktoritelt nõutakse järjest rohkem ja seetõttu on ka nende tase muutunud paremaks.

Kolmandale uurimisküsimusele vastuse leidmiseks kodeeris autor intervjuu vastused kolme kategooriasse: indiviidist kaugemale, ettevalmistus tulevikus ja töötajate valik.

Indiviidist kaugemale omakorda viide alakoodi: grupijuht, juhtkonna ja üldsuse suhtumine, lähituleviku plaanid PPA, millal trennida ja relva liigne kasutamine.

Ettevalmistus tulevikus jagunes kuude alakoodi: baastreening, mõtlemine õigeks, psühholoogiline ettevalmistus, RBT, sihtmärk, simulaator.

Intervjuusid läbi viies uuriti esmalt intervjuueeritavate enda arvamusi ja ideid, kuidas parandada politseinike mentaalset valmisolekut tulirelva kasutamiseks inimese suhtes, seejärel tutvustati teoorias leitud võimalusi ja võimalikke lahendusi ning uuriti intervjuueeritavate arvamusi teooria kohta ning nende kohaldamise võimalikkust ning otstarbekust Eestis.

Inimeste motiveerimiseks rohkem treeningutest osa võtma pakuti mitmeid variante. Üks peamisi variante oli treeningute huvitavaks muutmine. Toodi näiteid *paintballi* relvadega treeningute tegemisest, koos grupiga reaalsete situatsioonide läbiharjutamisest jms.

„Kui seda paintballi treeningut tegime, siis närv oli väga laes.“ (Salujärv, 2019)

„Erinevaid treeninguid viiks läbi rohkem koos ja teeksime reaalselt situatsioone läbi.“ (Ivanov, 2019)

Välja toodi ka, et motivatsiooni tõstaks mingi reaalne sündmus, kus ise viga saadakse.

„Kui su endaga reaalselt midagi juhtub, päris kehvasti läheb, siis ma usun, et saavad aru, et on vaja kindlasti midagi parandada.“ (Öebius, 2019)

Autor leiab, et politseinike ohutust silmas pidades ei ole see aga variant. Selleks tehakse ka turvataktika kokkuvõtteid, et inimesed näeks, et sellised juhtumid on aktuaalsed ja Eesti politseinikega toimumas. Tulenevalt eelnevalt mainitud inimeste motivatsiooniprobleemist ja huvi puudumisest, ei pruugi paljud politseinikud turvataktika intsidentide kokkuvõtetega tutvuda.

Intervjueeritavad rõhutasid paarilise olulisust ja kuidas see motiveerib õigesti tegutsema treeningul kui ka reaalses situatsioonis.

„Paarimeeste kohustus on üksteist kaitsta.“ (Ivanov, 2019)

„Väike patsutus õlale on juba suureks toeks, et sündmust edasi lahendada. Tuleb aru saada, et tihti ollakse paarimehega kahekesi ohtliku ründaja vastu ja polegi kedagi teist, kellele toetuda.“ (Kalev, 2019)

Instruktorid tõid välja ka, et politseinikel tuleb mõista ja endale selgeks teha, et võib tulla ette situatsioone, kus tuleb teise inimese vastu tulirelva kasutada. Lisaks tuleb arusaadavaks teha, et olukord, kus peab kaaluma inimese tulistamist, ongi keeruline. Inimesed peavad mõistma, et sellise olukorra saabudes võib tekkida halb enesetunne ning samal ajal peab juba olema valmis otsuseid vastu võtma ja tegutsema, tihti väga piiratud aja tingimustes. Kui enne ohuolukorda on see endale selgeks tehtud, aitab see natukenegi rohkem valmis olla. Relvastatud rünnakutele reageerides on vaja resoluutsust ja otsustavust. Iga politseinik peab enda jaoks tegema selgeks, et sellised olukorrad võivad politseitööd tehes ette tulla.

„Inimesena ma saan aru nendest politseinikest, kes ütlevadki väga konkreetselt, et ma ei tahtnud viimase hetkeni inimest tulistada, aga professionaalina peame olema valmis selleks raskeks otsuseks, et kaitsta iseendid või kolmandate isikute elu ja tervist.“ (Saarits, 2019)

„Inimene peab kõigepealt ise aru saama, mis sinuga võib juhtuda. Paljud seda ei tea. See et sul hakkavad jalad värisema, sul sees keerab, sul on tohutult halb olla. Kõik need asjad võivad sul ette tulla ja samas ei pruugi.“ (Kalev, 2019)

„Kui sa oled inimese sihikule võtnud, siis ta on seal asja pärast, mitte niisama.“ (Aasna, 2019)

Tulenevalt intervjuude vastustest leiab autor, et endale teadvustamine, et politseitööd tehes võib sattuda keerulistesse situatsioonidesse, kus tuleb kaaluda inimese tulistamist, motiveeriks inimesi rohkem treeningutel osa võtma.

Teooria osas (käesolev töö, lk 19-23) toodi välja reaalsusel baseeruva treeningu (edaspidi RBT) väga mitmeid plusse ning suurem osa intervjueeritavatest hindas sellist treeningut kõige kõrgemalt. Täpsustavalt toodi välja treeningutel treeningpadruneid (FX) laskvate relvade kasutamist, mis tekitavad tabades valuaistingu.

„Taktikaliselt on kindlasti see üks parimaid asju. Läbi proovida kõik viisid erinevates olukordades. Kasvõi taktikaline liikumine. Väga hea on teha seda nt FX relvadega. Saad esimene 2-5 korda tabamuse ja tunned valu, siis ei taha enam pihta saada, sa tahad teha paremini.“ (Õebius, 2019)

„Vaatamata kõigele, FX on praegu kõige parem, mis ma olen ise proovinud ja mis tõesti toimib hästi.“ (Kalev, 2019)

„Ma ise arvan ikkagi, et praktiline treening ja praktiline kogemus patrullpolitseinikul, see õpetab neile kõige rohkem.“ (Piksar, 2019)

„Ma ei ütle, et peaks sinikas jääma, aga peaks olema selgelt tunda, et sa said pihta.“ (Kalev, 2019)

Intervjueeritavad leidsid, et oht treeningutel haiget saada on väga tähtis element, et panna politseinikke teisiti käituma, mis kinnitab veelgi teoorias (käesolev töö, lk 19-23) väljatoodut. Valuaistingu teket võimaldabki siis nt FX laskemoonaga relvade kasutamine. Nagu eelnevalt selgus, on kahjuks ligipääs FX laskemoonaga ja muudele RBT toetavatele treeningvahenditele piiratud.

Ants Kalev (2019) rääkis, et Sisekaitseakadeemial on lasketiir olemas ning seal on kadettide baasoskused heale tasemele viidud, aga puudu on vahenditest, et reaalselt olukorda simuleerivaid treeninguid läbi viia. Reaalseteks olukordadeks valmistumisel tuleks politseinikke harjutada erinevates valgustingimustes tulistama, läbi mängida olukordi, kus kadett peab otsustama, kas tohib tulirelva kasutada või mitte ning lisada tuleks ka ajaline faktor, kus sihtmärk on üleval vaid

paar hetke ning siis on taas varjus. Ants Kalevi (2019) sõnul aitaksid need kõik politseiniku vastast tundma õppida ning üldiselt ette valmistada sündmuseks, kus reaalselt on vaja tulirelva kasutada.

Heldur Lompi (2020) sõnul on seisukord paranenud ning koolis kasutatakse treeningutel ja eksamitel järjest enam reaalsust imiteerivaid sündmusi, et kadette paremini ette valmistada. Instruktorid leidsid ka, et lasketiiru olemasolul saab mingeid treeninguid ikkagi läbi viia ja politseinike valmisolekut parandada.

„Kui on olemas korralik ohutu lasketiir ja märklehed, siis on võimalik alati lasketreeninguid ja baaskoolitusi läbi viia.“ (Kalev, 2019)

Instruktorid ning kriisisituatsioonis osalenud politseinikud hindavad kõrgelt detaile RBT-s, mis aitavad luua reaalsest olukorrast simulatsiooni.

„Valuaistingut on võimalik tekitada ka näiteks spetsiaalset riietust kandes, mille pihta õpperelvast sooritatud lask tekitab tabamuse puhul väikese elektrilöögi. Samaaegselt lülitab tabamus välja ka pihta saanud osaleja õpperelva. See on vajalik, et osaleja ei jätkaks edasi tegutsemist ning tema emotsioonid kiirelt maha jahtuksid.“ (Kalev, 2019)

„Läbi viia treeninguid nii päeval kui öösel. Igasuguseid situatsioone. Me ei tea, kuidas me pimedas Kopli pargis mingeid kriisisituatsioone lahendame, aga meil on vaja seda harjutada.“ (Ivanov, 2019)

Samamoodi puudutab see ka varustuse teemat. RBT-l on soovitatav kasutada samasid töövahendeid imiteerivad treeningvahendid, mis on kasutusel teenistuses ka tegelikult.

„Kriitiliste olukordade treenimine nõuab seda, et mul oleks täpselt sama varustus mis tööolgi. Kõik asjad hakkavad rolli mängima. Me ei saa juba sellepärast olukorda hästi läbi mängida, kuna osaleja ei ole kindel, kuidas täpselt seda võõrast relva käsitseda, kuidas käib mahavinnastus. Me ei peaks töös selle peale mõtlema. Mul on oma relv ja ma kasutan seda, kui üldse peaks tekkima vajadus.“ Kalev (2019)

Treeningul osalejad peavad ka aru saama, et tegu on treeninguga, mitte suhtuma asjasse kui mängu. Eesmärk on politseinike ettevalmistamine kriitiliseks situatsiooniks ja see peaks olema treeningul osalejatele ja instruktoritele üheselt arusaadav.

„Inimestele tohutult meeldib FX relvadega treenida. Aga see ei tohiks olla mäng ja valmistumine FX treeninguteks ei tohiks olla ükskõikne.“ (Kalev, 2019)

Käesolevas uuringus lk 43 ja 47 on juba räägitud Juhan Aasna läbiviidud treeningust, kus ta kasutas *paintballi* relvasid. Tegu on hea näitega, kuidas reaalselt haiget saamine paneb inimesi teistmoodi tegutsema. Tanel Alasmaa (2019) rääkis samuti, et igal TORK treeningul tehakse läbi ka erinevaid reaalsusele sarnanevaid kaasuseid, et politseinikud oleksid sarnasesse olukorda sattudes natukenegi paremini valmis. Kaasused püütakse teha ka stressirohkeks. Selliselt olukordade pidev lahendamine sisestab ka politseinikesse enesekindlust reaalselt sündmust lahendades. Ta toob ka näite teistpidiselt, kus politseinikud pärast sündmuse lahendamist tulevad nõu küsima, kuidas paremini oleks saanud sündmust lahendada. See aitab samuti tulevikus sarnasteks olukordadeks ette valmistada. Samas tunnistab ta, et FX relvasid on kaasuseid lahendades vähe kasutatud, kuigi need muudavad olukorra lahendamise veelgi reaalsemaks.

Kriisisituatsioonides olnud politseinikud hindasid kõik RBT-d kõrgelt ja nägid nendes treeningutes võimalusi parendada politseinike mentaalset ettevalmistust inimese vastu tulirelva kasutamiseks. Sarnaselt instruktoritele pidasid nad FX treeningu ja vastavaid relvasid headeks treeningvahenditeks.

„Nende relvadega treenides ja olukordades lahendades on ametnikule võimalik selgeks teha, et osades olukordades ongi tulirelva kasutamine ainuke variant, et õigeaegselt oht elimineerida ja päästa teiste elusid.“ (Samoilov, 2019)

„Kui sa reaalselt saad pihta või võid saada pihta, siis sa hakkad teistmoodi käituma. Reaalselt varjuma, ennast kaitsma ja vastu laskma.“ (Säde, 2019)

Samas leiti, et RBT-sse tuleb suhtuda reservatsiooniga, kuna treeningul ei ole võimalik täiesti reaalselt olukorda siiski jäljendada ning reaalses olukorras võib inimene ikkagi käituda teistmoodi. Kristjan Kask (2019) arvas samuti, et RBT on heaks võimaluseks politseinike ettevalmistamiseks, aga samas jagab ka muret, et esimene reaalne situatsioon võib siiski politseinikule teisiti mõjuda kui ükskõik mis tahes reaalsusele sarnane treening.

„Me võime viia ennast väga-väga lähedale päris olukorra simuleerimisele, aga see esimene pärisolukord on siiski veel aste edasi.“ (Kask, 2019)

Intervjueeritud psühholoogid näevad aga siiski FX relvade kasutamises head viisi, et viia politseinikud võimalikult reaalsesse olukorda. Nõustuvad ka teoorias (käesolev töö, lk 19-23) välja tooduga, et treening peaks olema reaalses varustuses, rasketes tingimustes ning stressirohke.

„Militaarpsühholoogias on välja toodud, et harjutamine just täisvarustuses, rasketes olukordades, kohas, kus ei ole head valgust - seal on hästi palju faktoreid, mida pean arvestama ja sellele

see mentaalne osa aitab palju kaasa. Mis on see järgnevus, mis ma edasi teen, see positiivne kujutlemine, et ma saan sellega hakkama, ma suudan selle relva välja tõmmata ja selles olukorras reageerida, nagu mind õpetatud on.“ (Kask, 2019)

Intervjuudest psühholoogidega selgus ka, et stressiolukorras on inimesed emotsionaalsed ning inimesel tekib hirm, aga korduvalt selliseid stressirohkeid situatsioone läbi tehes on võimalik, et sõduri või politseiniku võime õigesti tegutseda ja otsustada jääb võimalikult kõrgele tasemele ning lähtutakse pigem algoritmidest ehk sellest, mida on õpetatud ja treenitud, mitte ei hakata nt põgenema. Samuti räägivad psühholoogid, et stressi tekkimine on loomulik ja selle tekkimist välja lülitada ei saa. Kristjan Kask (2019) lisab, et stressirohketes olukordades väheneb ka inimeste sooritusvõime ning seda tuleb samuti arvestada, tuues võrdluse spordipsühholoogiaga. Stressirohkes olukorras oodatakse sportlaselt just seda maksimumtulemust.

„Ma harjutan millekski, aga politseitöö puhul ma kunagi ei tea, milleks seda vaja on. Nii-öelda, millal see võistlus on.“ (Kask, 2019)

Psühholoogid selgitavad ka, et politseilistes kriisisituatsioonides toimub kõik väga kiirelt ja automaatselt ning ilma planeerimata. Õiget alateadlikku otsust aitab aga teha eelnev kogemus ning tasemel RBT aitab seda kogemust politseinikul saada. Samamoodi aitab see kogemus hinnata õigesti situatsioonide toimumise kiirust.

„Väga paljud olukorrad, kus politseinik peab otsustama tulirelva kasutamise osas, toimuvad niivõrd kiirelt, et politseinikul ei jää aega kaalutlemiseks, vaid otsus tehakse alateadlikult.“ (Kompus 2019)

„Enam-vähem inimese kiirusel saabuval objektid erinevatest suundadest, nii õpib aju paremini ära, kui palju mul on aega.“ (Kompus, 2019)

Psühholoogid selgitavad veel, et RBT aitab tegevusi automatiseerida, mida on kiirelt arenevates situatsioonides politseinikel vaja. Tegutsemine võiks toimuda politseiniku jaoks iseenesest. Sihipärane käitumine ja emotsioonid toimuvad samaaegselt ning selleks, et politseinikud käituksid võimalikult sihipäraselt, tuleb seda harjutada reaalses tingimustes.

„Inimesena võime teada, kaua mingi vahemaa läbimine aega võtab, aga ajule tuleb see ka selgeks teha, et see oleks kinnitatud alateadvusse. Mida rohkem on mingit tegevust harjutatud, seda enam aju omandab selle.“ (Kompus, 2019)

Psühholoogid leiavad, et valuaistingu kasutamine treeningul on vajalik. Aju õpib ära selle, et üht- või teistmoodi on võimalik haiget saada ning sellega tekitatakse valvsus. Selle abil on võimalik

vähendada hooletust ja ohu alahindamist. Samas politsei poolt treeningul ründajatele valu põhjustamine annab Tiina Kompuse (2019) sõnul pigem vastupidiseid tagajärgi ning ta usub, et politseinikud soovivad tulevikus pigem vähem ründajaid vigastada.

Intervjuude käigus selgus, et instruktoritel on olnud ka olukordasid, kui politseinik ei olnud võimeline teist inimest FX relvast tulistama. Sellise politseiniku puhul on vaja palju tööd teha. Instruktorid selgitasid, et treeningutel tuleb viia lihtsamad olukorrad järjest stressirohkemaks.

„Alustada must-valge inimese pildi tulistamisest, liikudes edasi värvilise pildi ja inimesesuuruse nuku tulistamiseni. Kui nukule panna riided selga ja teha harjutusi pimedas, tundub, et tegu ongi päris inimesega.“ (Piksar, 2019)

Käesolevas töös lk 19 mainiti sihtmärke. Kasutusel on paljuski IPSC märgid, mis ei meenuta inimest. Instruktorid püüavad aga järjest enam kasutada reaalselt inimest meenutavaid sihtmärke ning usuvad, et see aitab politseinikul olla valmis elulises situatsioonis inimest tulistama.

„Inimese kujutis võiks võtta maha psühholoogilist tõrget inimest tulistada.“ (Saarits, 2019)

Teooria osas (käesolev töö, lk 24) uuris autor simulaatortreeningu meetodi kasutamist. Treeningud simulaatoril on võimaluseks väheste inimeste osalusega läbi teha erinevaid situatsioone ning ette valmistada politseinikke olukorraks, kus tuleb kaaluda tulirelva kasutamist. Eestis selle magistritöö kirjutamise hetkel väga heal tasemel simulaatorit ei ole. Saaritsa (2019) sõnul ei ole Eestis head simulaatorit, kuna tegu on kalli tehnikaga ja selleks vahendeid ei ole.

Huvi simulaatortreeningu vastu näitasid kolm instruktorit ning kaks kriisisituatsioonis olnud politseinikku. Hinnati simulaatortreeningu võimet trennida kiirelt tekkivate situatsioonide lahendamiseks ning valmistamiseks ette olukordadeks, kus peab kiirelt otsustama, kas on õigust ja elulist vajadust kasutada tulirelva inimese vastu või ei ole.

„Simulaator harjutab külma närvi hoidmist, et ei satuks stressi. Harjutab mõistmaks, kes on su ette ootamatult sattunud sihtmärk ning mida sa pead tegema.“ (Samoilov, 2019)

Michel Ivanov (2019) pidas simulaatortreeningu parimaks omaduseks head tagasiside saamise võimalust, mille kaudu saab hästi õppida.

Simulaatortreeningu ja virtuaalreaalsustreeningu efektiivsusesse 3 intervjuueeritavat ei usu ning pidasid paremaks RBT-d.

„Arvutil simuleeritud situatsioon aju ära ei peta, aju saab väga hästi aru, et see on tasapinnaline.“ (Kompus, 2019)

Teoorias lk 25-27 uuritud psühholoogide poolt läbiviidavatesse treeningutesse suhtuti mitmete intervjueeritavate poolt teatud eelarvamusega. Seda kinnitas ka Armin Saarits:

„Pahatihti on meil selline raudmehe müüt, me oleme kõvad mehed ja meie jaoks hingamisharjutused ja jooga on nagu tilu-lilu.“ (Saarits, 2019)

2 intervjueeritavat leidsid, et iga inimese psühholoogia on niivõrd erinev, et keeruline on näha, kuidas võiks psühholoogilisest ettevalmistusest kasu olla. Michel Ivanov (2019) arvab, et eelarvamusega suhtutakse ka seetõttu, et politseinikud ei ole neid koolitusi läbinud, ei politseikoolis ega töö juures. Suurem osa intervjueeritavatest siiski oleksid nõus proovima psühholoogide poolt läbiviidavat ettevalmistust.

Ühe võimalusena psühholoogilisi õpetusi edukalt edasi anda nii, et politseinikud ka usuksid õpetatut, on kasutada õppejõudusid, kelle suhtes on politseinikel austus.

„Kui meid tuleb õpetama näiteks kogenud eriuksuslane, kes on saanud seda psühholoogilist nõustamist, ja kui ta räägib, et see on teda aidanud, siis ma arvan, et suures osas need inimesed hakkavad ennast ümber hindama, et psühholoogiline ja vaimne tasakaal on tähtis enne kriitilisse situatsiooni minemist.“ (Saarits, 2019)

„Selleks on vaja konkreetset inimest, kes sellist asja nagu koolitaks. Kui tuleb 25-30aastane naisterahvas kõrgetel kontsadel politseinikele rääkima, kuidas kriitilises olukorras rahulikult jääda, siis kahjuks suur osa politseinikest seda tõsiselt ei võta.“ (Öebius, 2019)

Psühholoogid suhtuvad eriuksuslaste poolt psühholoogiliste treeningute läbiviimisse ettevaatlikkusega ja leiavad, et ettevalmistuse peaks ikkagi läbi viima psühholoog, kellel on psühholoogiaalased eriteadmised ja eriuksuslased või missioonidel osalenud sõdurid võiksid olla pigem kaasatud ning kinnitada psühholoogide õpetatavate treeningute efektiivsust. Suures pildis positiivsena toob Kristjan Kask (2019) välja, et missioonidel käivad sõdurid ja eriti üksuste juhid on järjest enam hakanud psühholoogilist ettevalmistust kõrgelt hindama. See annab lootust, et see võib juhtuda ka politseis.

Psühholoogid rääkisid intervjuudes, et psühholoogilisi treeninguid tuleb samuti tihti harjutada ja ei piisa ühekordsest läbitegemisest. Nii saab politseinikku harjutada keskendumaks relvadele, ähvardavatele liigutustele jms. Kui harjutada sisse võimalike rünnakute täpne tähelepanemine, annab see võimaluse ka kiiremini ja paremini reageerida.

„Nii nagu füüsilised tegevused tuleb lihasmällu salvestada, on ka psühholoogiliste tegevustega. Erinevaid relaksatsioonitehnikaid tuleb harjutada, et näiteks ärevates oludes suudetaks ennast

kiirelt oma turvapaika kujutada. Relaksatsioonitehnikate puhul ei ole eesmärgiks mitte ärevate olude vältimine, vaid stressiolukorra tekkimisel võimalikult kiirelt tagasi rahulikuks muutumine.“ (Kask, 2019)

„Märgates situatsioonis uusi asju, võivad teised asjad jääda märkamata.“ (Kompus, 2019)

Teooria osas lk 27 puudutatud vaktsiinitreeningust psühholoogid eelnevalt kuulnud ei olnud ning psühholoogid jäid eriarvamusele. Kristjan Kask (2019) leidis, et kui politseinikke viia pidevalt stressirohketesse olukordadesse ja pärast aidata pingeid maandada, võib sellest treeningust kasu olla. Samas Tiina Kompus (2019) vaktsiinitreeningut ei poolda ning ei usu, et need võiksid aidata, kuna stressirohkete olukordade tehisk tekitamine ei muuda reageerimist reaalsele stressirohketele olukordadele.

Ühe sessiooni pikkused debriifingud pärast stressirohket sündmust tekitasid psühholoogides kahetisi arvamusi. Osalt peeti seda heaks, kuna see laseb erinevatel sündmuses osalenutel asjast ühtmoodi aru saada ja annab võimaluse oma tundeid ning mõtteid välja öelda. Samuti aitab psühholoog leida põhjuseid, miks keegi käitus kriisisituatsioonis just nii, nagu ta seda tegi. Halvaks peeti seda seetõttu, kuna see sunnib situatsiooni uuesti läbi elama ja võib tekitada topeltstressi.

Tiina Kompus (2019) leiab, et psühholoogiline ettevalmistus võiks sisaldada politseinike harimist käitumispühholoogia vallas.

„Need inimesed, kes on endale sihiks võtnud politseiniku või kellegi teise vigastamise, siis neid ei peatagi muudmoodi. Neid hoiatuslasud ja korraldused ei huvita.“ (Kompus, 2019)

Psühholoogid räägivad mõlemad, et RBT mõjutab inimest ka psühholoogiliselt ja seega on sellise treeningu puhul samuti tegu osaliselt psühholoogilise ettevalmistusega. Samas kui on vaja läbi viia psühholoogide poolt erinevaid treeninguid, siis usuvad mõlemad, et vastavate teadmistega psühholoogi leidmine Eestis ei tohiks osutada suureks probleemiks.

Kolmanda uurimisküsimusega otsiti vastust küsimustele: kas ja kuidas vajab Eesti politseinike mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese vastu täiendamist, et olukorras, kus rünnet muudmoodi kui tulirelvaga peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik, oleks politseinik valmis relva kasutama ja realselt seda ka teeks. Uuringust selgus, et Eesti politseinike mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese vastu vajab täiendamist. Empiirilises osas otsiti kinnitust või ümberlükkamist teoorias välja toodud treeningmeetodite osas ning muude muutuste osas, mis aitavad politseinikke paremini ette valmistada. Suures osas leidsid meetodid kinnitust. Politseitöös olevate ohtude lahtimõtestamine paneb aluse sellele, et politseinikud oleksid vajadusel

valmis tulirelva inimese suhtes kasutama ning seda tuleks rohkem politseinikele teadvustada. Täiendamist vajab politseinike suhtumine ja nende motiveerimine treeningute osas, et läbiviidavad treeningud annaksid maksimaalse kasu. RBT on hea viis politseinike ettevalmistamiseks ning on ka reaalselt rakendatav. RBT puhul on tähtsaks elemendiks osalejate võimalus haiget saada. See muudab olukorra elulisemaks ja stressirohkemaks ning aitab paremini ette valmistuda olukorraks, kui reaalselt satutakse rünnaku ohvriks. Samuti on RBT juures tähtsaks muud elulised elemendid: treeningutel sama relvastus mis tööl, erinevates valgusoludes treenimine ning lasketreeningutel päris inimest kujutavate sihtmärkide laskmine. Simulaatortreening aitab politseinikke ette valmistada mõningateks probleemideks, mis võivad esineda, aga kvaliteetsete treeningvahendite puudumine piirab Eestis selle treeningvahendi kasutamist. Psühholoogidepoolsed treeningud aitavad politseinikke, aga treeninguid läbi viies tuleb arvestada, et seda õpetaksid autoriteetsed ja tasemel õppejõud.

3. JÄRELDUSED JA PARENDUSETTEPANEKUD

3.1. Järeldused

Uuringust selgus, et kui tegevus ei ole inimesel automatiseeritud lihasmällu ja alateadvusse, tuleb see toiming enne läbi mõelda. Igapäevaselt tänavatel töötavatel patrullpolitseinikel ja enamikel teistel ametikohtadel töötavatel politseinikel ei ole võimalik pühendada aega niivõrd palju treeningusse, et proportsionaalsuse ja seadusest tulevate õiguste analüüs ning tulirelva kasutamine tuleks täiesti automaatselt. Seega enamik politseinikke peavad võtma lisa-aega, et olukorda analüüsida ja otsustada, kas tulirelva kasutamine on proportsionaalne ja parim viis olukorra lahendamiseks. Üldjuhul arenevad tulirelva kasutamist nõudvad olukorrad väga kiirelt ja aega situatsiooni lahtimõtestamiseks ei ole. Turvataktika analüüsides on mitmeid näiteid, kus olukorra õigeks ja ohutuks lahendamiseks politseiniku või kõrvalseisja jaoks on aega vaid 1-2 sekundit. Samuti on selliseid juhtumeid kajastatud väga palju välismeedias. Selleks, et selle paari hetke jooksul oleks politseinik võimeline tegema parima ja õigeima otsuse, peab olema tema kogu tähelepanu keskendunud konkreetsele sündmusele ja seda sündmust puudutavatele muudele tingimustele. Kõik kõrvaline aeglustab ja raskendab reageerimist ning otsustamist.

Kahjuks on politseinike jaoks neid kõrvalisi häirivaid faktoreid mitmeid, mis takistavad ainuüksi sündmusele keskendumist. Esimene, mis politseinikke võib segada, on moraalikonflikt teise inimese vigastamiseks ja võimalikuks tapmiseks. Käesoleva uurimuse käigus tuli välja mitu juhtumit, kus olukorda lahendavad politseinikud püüdsid viimase hetkeni hoiduda tulirelva kasutamisest. Loodeti, et ehk laheneb olukord kuidagi teisiti. Nii tekib oht, et oodatakse liiga kaua ja rünnak, mida oli võimalik ennetada, toimub. See on täiesti loomuomane, et teisele inimesele ei soovita viga teha. Võrdluseks saab tuua loomaliikide olemusvõitluse, kus üksteisega võideldakse paaritumisõiguse üle. Peaaegu mitte kunagi ei ole need võitlused surmavad või tõsiseid vigastusi tekitavad. Samasugune enesealahoio instinkt on ka inimestes ja see on vajalik selleks, et liik ennast ise ära ei hävitaks. Inimesena on see kõik arusaadav. Politseinik peab paraku kriitilistes ja elu ohustavates situatsioonides olema võimeline sellisest empaatilisest mõttelaadist üle olema. Enne politseinikuna tööle asumist tasub endale selgeks teha, et need inimesed, kes mingitel põhjustel võivad sattuda politseiniku relva ette, on seal põhjusega. Enamasti on see põhjus ka niivõrd tõsine, et politseiniku tegevusetus on lubamatu. Kui endamisi on lepitud, et töö käigus on võib-olla vaja kellegi pihta tulistada, on lihtsam ka edasine politseipoolne tegutsemine.

Teine segav faktor, mis võib ohuolukorda lahendades tekkida, on politseinike puudulikud teadmised tulirelva kasutamise õigustest. Enamik politseinikke on endale küll teataval määral

selgeks teinud Korrakaitseadusest (KorS) tulenevad tulirelva kasutamise õigused, aga neid elulistes olukordades rakendada on keeruline. Ka mõjutab see, kas pärast lasu sooritamist toetab Politsei- ja piirivalveamet (PPA) politseinikku või tehakse tööd hoopis selle nimel, et ametniku tegevuses vigu ja süüd otsida.

Uuringust selgus, et viimastel aastatel on politseiorganisatsiooni suhtumine oma töötajatesse ja põhjendatud sunni kasutamisse tunduvalt paranenud. Aastaid tagasi oli tavaline, et politseinikud ei julgenud ennast kaitsta just seetõttu, et pärast sunnivahendi kasutamist saadi kõne ülemuselt või PPA sisekontrollist, kust nõuti toimunu kohta põhjalikku ettekannet, mitte ei tundud muret politseiniku enda tervise üle. Hetkel on olukord paranenud ja ülemused toetavad ning aitavad politseinikke. Tulirelva kasutades on politseiniku puhul tegu sekundaarse ohvriga, keda ei tohi organisatsioon üksi jätta. Vana harjumus on praegu suuresti veel politseinikes sees ja ei olda kindlad organisatsiooni toes. See on ajapikku muutumas ning selle nimel tuleb politseil organisatsioonina veel tööd teha. Kui politseinik teab, et tema seljatagune on kindel, on tal ka rohkem julgust otsustavalt tegutseda. Ametnike usalduse võitmine võib võtta aastaid aega, ent tulevikule mõeldes on organisatsiooni jätkuv toetus oma inimeste suhtes väga tähtis. PPA-poolne suhtumine võib suuresti mõjutada ka meedia ja avalikkuse arvamust politsei tegevuste kohta ja see on politseiniku pärastist elu silmas pidades oluline, et vältida väljastpoolt organisatsiooni tulenevat survet ja võimalikku stressi, mida see konkreetsele ametnikule põhjustada võib. Samal ajal peab politsei olema ka avatud organisatsioon ja suhtuma politseipoolsetesse rikkumistesse täie tõsidusega.

Ohuolukorra eduka lahendamise teeb raskeks ka kogematus või hoopis ebakindlus eelnevate halbade kogemuste tõttu. Inimene ei keskendu mitte niivõrd sellele, kuidas olukorda lahendada, vaid pigem sellele, kuidas ja millist lahendust temalt oodatakse. Valesti tegutsemise ja teadmatus hirm võivad viia selleni, et tegutsemine jääb üleüldse ära, mis tihti on kõigist variantidest kõige hullem.

Selgus ka, et ohtliku situatsiooni lahendamisel võib tulirelv ise olla kõige suuremaks segajaks. Tulirelva on mitmetel politseinikel justkui ebamugav hoida. Vähesed kogemused tulirelva kasutamise ja treeningutega on muutnud selle ametniku jaoks hirmutavaks. Tegemine on ohtliku esemega ning kui politseinik seda õigesti ei kasuta, võib ta põhjustada kellegi surma. Seetõttu võib politseinik ohtlikus ründeolukorras pigem keskenduda relvale endale ja sellele, kuidas seda ohutult kasutada, mitte sellele, et tulirelvaga on võimalik päästa süütute inimeste elusid.

Kõik eelnimetatud põhjused täidavad stressirohkes olukorras oleva politseiniku mõtted lisastressoritega, millega on vaja tegeleda ning muudavad õige otsuse tegemise õigeaegselt raskemaks. Selleks, et need lisastressi tekitajad saaksid hakata politseinikku mõjutama, peab ametnik esmalt aru saama, et tegu on ründe ja ohtliku olukorraga. Paraku väga sageli ei adu politseinikud olukorra tegelikku ohtlikkust. Üldjuhul aitavad kogemused politseinikul olukordasid õigemini lahendada. Teisalt võivad kogemused osutada politseiniku jaoks hoopis ohtlikuks, kuna ametnik võib muutuda liialt mugavaks ja tähelepanu hajub. Kogemustega politseiniku poolt on samasuguse sisuga väljakutset lahendatud kümneid kordi ja alati on asi lahenenud ühesuguselt. See võib viia hooletuseni ja enda poolt ei tehta kõike, et ohtu minimeerida. Ühel hetkel võib isik, kes varasemalt on rahumeelselt allunud suulistele korraldustele, võtta noa ja rünnata politseinikku. See võib tulla politseiniku jaoks niivõrd ootamatult, et tal ei teki võimalustki vastu tegutseda. Taolisi üllatusi on võimalik vältida, kui iga väljakutset käsitletakse uudsena ning ei lasta tähelepanul hajuda. Üheski teises ametis ei ole ütlus „rutiin tapab“ rohkem tõsi kui politseitöös. Teine sarnane probleem tuleneb ohu alahindamisest. Ka kõige tühisem väljakutse võib muutuda ohtlikuks ründeks politseiniku vastu. Tõsiseid vigastusi võib kõrvalseisjatele ja politseinikele põhjustada nii suur ja tugev mees kui ka väike naine, kui ta on relvastatud. Valvsust ei tohi kaotada.

Eelnimetatud probleeme on suuremas osas võimalik vältida piisava ja sobiva ettevalmistusega. Uuringu käigus keskendus autor kolmele ettevalmistusmeetodile, mis on näidanud häid tulemusi. Põhjalikumalt käsitleti reaalsusel baseeruvat treeningut, simulaatortreeningut ja psühholoogidepoolset ettevalmistust.

Reaalsusel baseeruv treening ehk RBT käigus luuakse politseinikele lahendamiseks võimalikult elulisi ja reaalseid olukordasid. Selline treening aitab politseinikke ette valmistada reaalses elus ettetulevateks sündmusteks. RBT annab parimaid tulemusi, kui järgitakse kõiki reaalse elu aspekte ja ei loobuta millestki mugavuse tõttu. Soovitatavalt võiksid ülesanded, mida politseinikud lahendavad olla elulised ning n-ö vastased peaksid käituma reaalselt. Politseinikul on soovitatav ülesannet lahendades kanda sama varustust, mida ta ka oma reaalses töös kasutab. Treenitav peab teadma, et ebaõnnestudes saab ta haiget või saab muud ebameeldivat tagasisidet. Tulirelva asendab treeningutel relv õppepadrunitega nagu nt FX, millest tabamust saades tunneb politseinik valu. Hirm haiget saada aitab politseinikul paremini toime tulla moraalse konfliktiga ja paneb teda enesekindlamalt ennast kaitsma. Olles treeningul ebaõnnestudes korduvalt haiget saanud, kandub see teataval määral edasi ka päris ellu, väheneb hooletu suhtumine situatsioonidesse ja ohtusid hinnatakse adekvaatsemalt. Tähelepanuta ei saa jätta ka keskkonda, kus treeningut läbi viiakse. Treeningsaalis ülesannete täitmine ei anna sama tulemust mis väliskeskkonnas, korterites või

majades tegutsemine. Keskkonna alla läheb ka valgustatus, kõrvalised helid ja ka lõhnad, mis omakorda tekitavad osalejates stressi. Korduvalt keerulistes oludes ülesandeid täites paranevad politseinike oskused ja enesekindlus. See omakorda aitab lahendada kogematusel ja ebakindluse probleemi. RBT treeningu käigus etteantud olukordasid lahendades ja pärast situatsiooni läbimängimist koos instruktoriga tehtud analüüsid, paraneb ka teadlikkus ja oskus seadusest tulenevaid õiguseid päriseluga kokku panna.

RBT-l on ka puudused. Kvaliteetsete situatsioonide loomiseks on vaja palju ressursse: politseinikke, kes treenivad; vastumängijaid; instruktoreid; keskkonda ja rohkem aega kui paljude muude treeningmeetoditega. Treeninguid läbi viies ei tohi unustada ka ohutust ja tuleb vältida valesid treeninguid.

Selleks, et tulirelv enam käes ebamugav ei oleks, on vaja seda rohkem käsitseda ja kasutada. Pea kõik intervjueritud instruktoreid tõid välja baastreeningu tähtsuse ning mitmed nägid probleemina vähese treeningutel osalemise. Tulirelv ei hakkagi käes mugav tunduma, kui seda ei kasutata. Praegustel tavalistel lasketreeningutel on enamasti kasutusel paigalpäisivad papplehed, mis kaudselt meenutavad inimese torsot. Üks lihtsamaid viise, kuidas parendada politseinike mentaalset ettevalmistust tulirelva kasutamiseks inimese vastu, on lasketiirudesse hankida inimest kujutavad sihtmärgid, mida on võimalik ka liikuma panna. Veelgi parema efekti annaks inimesesuuruse nuku kasutamine sihtmärgina. Soovitav on, et politseinik harjutab lasketiirus inimest imiteeriva sihtmärgi tulistamist. Kui politseinik peab reaalses elus liikuvat inimest tulistama, on see väga keeruline nii vaimselt kui ka oskuslikult, eriti kui eelnevalt puudub kogemus liikuva sihtmärgi tabamiseks.

Teine politseinike ettevalmistuse meetod, mida uuringus käsitleti, on simulaatortreening. Simulaatortreeningu puhul kuvatakse projektoriga videot või pilte seintele. Treeningul osalejal on käes reaalne tulirelv või seda matkiv relv, millega saab seintele kujutatud videotel olevate sihtmärkide pihta tulistada. Video reageerib vastavalt sellele, kuhu lask tabas. Nii on võimalik ohutus keskkonnas luua väga palju erinevaid situatsioone ja tehtud analüüside. Simulaatoriga saab keskenduda olukordadele, mille lahendamisel on sageli ametnikud ebalevad, kuna nad pole oma seadustest tulenevates õigustes kindlad. Võrdlemisi väikese ressursiga on võimalik läbi teha erinevaid rünnakuid, et politseinik saaks paremini selgeks, millal on tal õigus mingit relva kasutada. Samuti annab see mingil määral kogemuse erinevate situatsioonide lahendamiseks. Kui simulaatoril kasutada teenistuses kasutatava tulirelva imitatsiooni, siis paraneb ka tulirelva käsitlemise oskus. Magistritöö kirjutamise hetkel Eestis ühtegi heal tasemel simulaatorit ei ole, kuid välismaal kasutatavate simulaatorite eeskujul on Martin Piksar loonud ise simulaatori. Martin

Piksari simulaatoris kuvatakse seintele slaidiprogrammi abil erinevaid pilte, ent spetsiaalse relva laskmise asemel on kasutusel reaalne tulirelv. Päril relva kasutamine muudab olukorra realistlikumaks, kuid see simulatsioon ei ole niivõrd interaktiivne. Siiski on tegu hea alternatiiviga, mida võiks rohkem kasutada.

Kolmandana uuriti erinevaid viise, kuidas koostöös psühholoogidega saaks politseinikke paremini ette valmistada inimese tulistamiseks. Parimaid tulemusi on välismaal tehtud katsetel näidanud „ettekujutamise treeningprogramm“ ja „emotsioonide juhtimise meetod“. Mõlema eesmärk on aidata politseinikul jääda rahulikuks. Ettekujutamise treeningprogrammi puhul mõeldakse peas läbi erinevaid stressitekitavaid sündmusi ja seejärel tehakse läbi eelnevalt selgeks harjutatud rahustustehnikad. Seda meetodit saab kasutada ka erinevatele sündmustele reageerides planeerimisfaasis. Peas on vaja sündmus läbi mängida, mõeldes ohtudele, võimalikele lahendustele ja ootamatusele, mis tegutsemise tagajärjel võivad tekkida. See ettevalmistusmeetod on mõeldud pigem enne sündmust läbi tegemiseks ja harjutamiseks. Emotsioonide juhtimise meetodi eesmärk on inimese emotsioone rahustada. Erinevate uuringute järgi mõjutavad emotsioonid enim südametööd ja verevarustust kehas. Stressirohkes olukorras suunatakse kehas rohkem verd suurtesse lihastesse, et inimese füüsilist võimekust parandada. Selle arvelt on vähem verd ajus ja väiksemates lihastes, mille abil tehakse täppistegevusi, nagu nt laskmist. Emotsioonide juhtimise meetodi abil külmutatakse negatiivsed emotsioonid ja asendatakse need positiivsetega, et politseinikul oleks võimalik keskenduda olukorra lahendamisele. Seda tehnikat on parim kasutada situatsioonides, mis toimuvad pikema aja jooksul ja kus on aega enda rahustamisega tegeleda.

Psühholoogilised ettevalmistusmeetodid aitavad politseinikke seoses moraalse dilemmaga ning parandavad otsustusvõimet ja enesekindlust olukordade lahendamisel. Situatsioone eelnevalt rahulikult läbi mõeldes on ametnik kindlam oma õigustes ja hindab tekkivat ohtu adekvaatsemalt. Psühholoogilise ettevalmistuse tehnikaid tuleb sarnaselt enesekaitsele ja muule füüsilisele ettevalmistusele järjepidevalt harjutada, et tehnikatest kasu oleks ja politseinik neid kasutada oskaks. Tegum on väga lihtsate, odavate ja vähest ressursi nõudvate meetoditega, mida peaks kindlasti tutvustama juba kadettidele ning ka tegevpolitseinikele.

Uuringut läbi viies märkas autor, et psühholoogilisse ettevalmistusse suhtutakse eelarvamusega. Osadel intervjueeritavatel ei olnud usku, et psühholoogid saavad aidata politseinikel oma tööd paremini teha. Siiski olid enamik võimaluse tekkimisel huvitatud psühholoogilist ettevalmistust proovima. Intervjueeritavad leidsid, et kõige paremini võetaks psühholoogilisi ettevalmistusmeetodeid vastu, kui nende õpetamisel osaleks ka mõni eriüksuslane või missioonil käinud sõdur, keda antud programmid on realselt aidanud. Intervjueeritud psühholoogid leidsid,

et Eestis ei tohiks olla probleeme psühholoogide leidmisega, kes vastavaid ettevalmistusi võiks politseis läbi viia või aidata läbi viia.

Kvaliteetsete treeningute läbiviimiseks on vaja ka heal tasemel infrastruktuuri ja varustust. Selgus, et vähene politsei lasketiirude olemasolu ja teiste lasketiirude kasutamine on raskendanud kvaliteetsete treeningute läbiviimist. Lasketiire on keeruline sättida selliselt, et saaks teha kõiki soovitud harjutusi. Positiivse noodina saab välja tuua, et üldjoontes oli treeninguteks vajalik varustus olemas.

Alustada tuleb sellest, et iga politseiametnik teadvustaks endale, et töö käigus võib ta sattuda olukorda, kus on vaja tulirelvaga inimese suunas sihtida ning võimalik, et ka tulistada. Kui see on politseinikul selge, on võimalik uuringus välja toodud meetodite abil valmistada politseinikku ette tulirelva kasutamiseks inimese vastu.

Uuringu teooria osas välja tulnud probleemid ja treeningviisid leidsid kinnitust ka empiirilises uuringus. Ühte konkreetset kindlalt toimivat viisi, kuidas politseinikke paremini mentaalselt ette valmistada olukordadeks, kus tuleb kaaluda tulirelva kasutamist, ei eksisteeri. Kombineerides kõik uuringus käsitletud meetodeid on võimalik parendada politseinike mentaalset ettevalmistust kasutamaks tulirelva inimese suhtes.

3.2. Parendusettepanekud

Selleks, et Eestis politseinikke paremini mentaalselt ette valmistada olukordadeks, kus tuleb kaaluda tulirelva kasutamist inimese vastu, toob autor välja põhiprintsiibid, millest lähtudes esitab erinevaid parendusettepanekuid, mis tulenevad omakorda läbiviidud uuringust. Ettepanekud jagatakse kaheks: maksimaalne programm ja minimaalne programm. Mõlemad programmid koosnevad parendustest, mida on võimalik Eestis rakendada ilma kardinaalsete muudatusteta (nt kahekordistada politseinike arv ja pool tööajast pühendada ainult treeningutele ja ettevalmistusele vms) politseisüsteemis. Maksimaalse programmi hulka lähevad kirja komponendid, mida võiks Eesti politsei kasutada, et 2020. aasta seisuga politseinikke mentaalselt ette valmistada tulirelva kasutamiseks. Liiga optimistlik on aga uskuda, et maksimaalset programmi hakataks lähiajal kasutama. Seetõttu on eraldi välja toodud miinimumprogramm, et oleks võimalik kiirelt ja lihtsamate vahenditega parandada praegu töötavate politseinike mentaalset ettevalmistust. Mõningad punktid kattuvad mõlemal juhul. Osaliselt katavad parendusettepanekud juba toimivaid tegevusi, kirja on need pandud seetõttu, et tegevused on tähtsad ja soovitatav on, et need jätkuksid ka tulevikus.

Politseinike inimese suhtes tulirelva kasutamise mentaalse ettevalmistuse heale tasemele viimine hõlmab endas mitmeid komponente ning ühe puudumine pärsib kogu programmi. Soovitatav on, et koos toimiks politseiorganisatsioon, politseinikele väljaõpet andev kool, instruktorid, juhid ja politseinikud ise ning varustus ja treening peab olema vastav. Samas välja töötatud põhiprintsiibid toetavad üksteist ning aitavad toime tulla juhtumitega, kus üks või teine meetod kõigi inimeste puhul ei toimi (tabel 4).

Tabel 7. Põhiprintsiibid

Politsei-organisatsioon	PPA	<ul style="list-style-type: none"> ● PPA teadvustab treeningute tähtsust ● Toetab oma töötajaid ja kasvatab usaldust oma töötajate silmis
	Juhid	<ul style="list-style-type: none"> ● Motiveerivad oma töötajaid ennast täiendama ● Märkavad inimesi, kes vajavad täiendavat treeningut või abi
	Politseinikud ise	<ul style="list-style-type: none"> ● Treeningute ajal mitte tegelema kõrvaliste tegevustega ● Ennast ise täiendama ● Teadvustama endale, et politseinikuna töötades võib sattuda olukorda, kus on vaja tulirelva inimese vastu kasutada
Eriettevalmistus	Instruktorid	<ul style="list-style-type: none"> ● Enese täiendamine ● Tagasiside osalejatele
	Varustus	<ul style="list-style-type: none"> ● Inimest meenutavad sihtmärgid ● FX relvade kasutamine treeningutel
	Ettevalmistus	<ul style="list-style-type: none"> ● Sagedased heal tasemel reaalsusel baseeruvad treeningud, kus osalejatel on oht haiget saada ● Psühholoogidepoolsete ettevalmistuste integreerimine ettevalmistusse ● Simulaatortreeningute kasutamine
Politsei õppeasutus	Sisekaitse-akadeemia	<ul style="list-style-type: none"> ● Kadettidele teadvustada, et politseinikuna töötades võib sattuda olukorda, kus on vaja tulirelva inimese vastu kasutada

Maksimaalne programm

Politseiorganisatsioon. Soovitatav on, et PPA teadvustaks treeningute tähtsust ning jätkaks oma töötajate toetamist ja aitamist olukordades, mis on ohtlikud või muul moel stressirohked. Asutuse tugi aitab politseinikel teha resolootseid otsuseid. See võiks toimida nii kõrgema juhtkonna kui vahetu juhi tasandil. Oluline on julgustada ja toetada turvataktikat arendavaid politseinikke. Samuti

on oluline arendada koostööd kohaliku omavalitsusega ja kasutada erinevaid nendepoolseid asupaikasad, et politseinikel oleks võimalus harjutada situatsioonide lahendamist erinevas keskkonnas. Politseinikud ootavad PPA-lt oma põhiväärtustest kinnipidamist ning iga ametnikuga kui eraldiseisva indiviidiga arvestamist.

Politsei õppeasutus. Sisseastumiskatsetel soovitab autor läbi viia ka stressitaluvuse testi, et hinnata inimese võimet pingelistes olukordades toime tulla. Lähtuvalt uuringust on soovitatav, et stressitaluvuse test oleks mõne elulise sündmuse nagu nt peretüli lahendamine. Kandidaadilt ei eeldataks testil politseiliste teadmiste olemasolu, vaid pigem muid isikuomadusi: leidlikkus, julgus, paarilise toetamine jms. Lasketreeningutele ja enesekaitsetreeningutele võiks lisada juurde psühholoogilised ettevalmistused, mida viivad läbi psühholoogid koos eriuksuslastega, kes on antud treeningmeetodeid reaalses töös rakendanud. Siin on mõeldud käesolevas töös uuritud ettekujutamise treeningprogrammi ja emotsioonide juhtimise meetodit. Eriüksuslane oleks kaasatud protsessi, et aidata toime tulla politseinikepoolse eelarvamusega ning tuua elulisi näiteid programmide kasust. Soovitatav on täiendada õppeaineid, milles psühholoog räägib inimese käitumisest. Süvitsi võiks rääkida politseinikuks olemisest, sellega kaasnevast survest ja anda õpilastele mõista, et tulevikus võib tulla ette olukordasid, kus tuleb teist inimest tulistada.

Ettevalmistus. Lasketreeningutele ja enesekaitsetreeningutele soovitab autor lisada psühholoogilised ettevalmistused, mida viivad läbi psühholoogid koos eriuksuslastega. Oluline on tagada, et iga politseinik läbib kvartalis lisaks eelmainitule ja juba kasutusel olevatele treeningutele vähemalt ühe RBT, ideaalis veelgi rohkem, ning muuta need võimalikult elulähedasteks ja stressirohketeks. RBT-l on soovitatav kasutada reaalselt varustust, millega politsei tänaval töötab; ohtu haiget saada; reaalselt keskkonda ja vastutegevust. RBT jooksul võiks iga osaleja saada läbi harjutada piisavalt kaasuseid, et tekiks arusaam ja tunnetus, kuidas olukordi lahendada. Instruktor annab treeningul osalejale õiglase hinnangu ja vajadusel kutsub täiendavatele treeningutele. Igas kuus võiks olla vähemalt üks eriettevalmistust parendav treening.

Instruktorid. Treenitavale on soovitav anda täpne ja õige tagasiside seoses kõigi sündmuse lahendamise aspektidega vahetult pärast treeningu läbiviimist. Tähtis on iseennast pidevalt täiendada ja tunda huvi erinevate treeningmeetodite kohta, mida kasutatakse nii Eestis kui ka välismaal ning pidevalt tegeleda treeningmeetodite arendamisega. Soovitatav on teha tihedat koostööd grupijuhtidega, et selgitada välja treeningvajadused.

Juhid. Soovitatav on, et juhid parandaksid koostööd instruktoritega, et omada paremat ülevaadet oma grupi võimekuse üle ning vajadusel saadaksid alluvaid täiendavatele koolitustele ja

treeningutele. Samuti võiks juht motiveerida ja ise korraldada oma grupiga erinevaid treeninguid rohkem, kui on minimaalselt nõutud. Soovitatav on, et juht hindaks ja tunnustaks neid, kes näevad vaeva enda arendamisega. Ühtlasi võiks kasutada võimalusi iseseisvateks treeninguteks.

Politseinikud ise. Autor soovib näidata üles initsiatiivi enda täiendamiseks ning käia rohkem erinevatel turvaktika treeningutel. Teavitada oma grupijuhti ja instruktoreid teemadest, milles tuntakse vajavat rohkem treeningut. Rohkem teha ise tulirelvaga trenni ja mõelda enda peas läbi, et politseinikuna töötades võib sattuda olukorda, kus on vaja tulirelva inimese vastu kasutada. Samuti on oluline toetada oma grupi liikmeid raskustes ja keeruliste väljakutsete ajal ning treeningutel mitte tegelema kõrvaliste tegevustega.

Varustus. Soovitatav on võtta kasutusele inimese pildiga sihtmärgid ja vähendada nende sihtmärkide laskmist, mis pole inimest meenutavad. Samuti ehitada lasketiirudesse sihtmärgid, mida on võimalik panna liikuma. Selleks, et parimat efekti saada, võiksid sihtmärgid liikuda igas suunas ja erinevatel kiirustel. Loodud on erinevaid tehnoloogilisi variante, et sihtmärke liigutada ja panna neid varjeid kasutama. Selliste tehnoloogiate integreerimine politsei lasketiirudesse valmistaks politseinikke paremini ette reaalseks inimestepoolseteks rünnakuteks. Võiks kasutada ka riidetatud inimesesuurusid nukke sihtmärkideks.

RBT treeningute jaoks on oluline soetada valuaistingut põhjustavat tehnikat, et saaks harjutada noarünnakule ja muudele külmrelvaga sooritatud rünnakutele reageerimist nii, et politseinikud tajuvad võimalust haiget saada. On soovitatav, et treeningpadrunid, mida kasutatakse, oleks sellise kvaliteediga, et tabamused teevad mängijatele haiget ning märgistavad selgelt tabamuse. Autor leiab, et tasemel treeningvarustus võiks olla igal jaoskonnal, et oleks võimalik heal tasemel treeninguid tihedamini läbi viia.

Võimalusel soovib autor hankida Eestisse heal tasemel simulaatorid, millel politseinikud saaksid harjutada. Ideaalis võiks olla igas politseinike väljaõppega tegelevas asutuses üks simulaator ning igas prefektuuris üks simulaator. Simulaatortreening aitab politseinikke paremini ette valmistada ja vaheldus teistest treeningmeetoditest hoiab politseinikud motiveeritud uusi teadmisi saama. Autor soovib võtta kasutusele ka rohkem politsei enda lasketiire ning tuua väiksemate jaoskondade juurde konteinerlasketiirud.

Minimaalne programm

Politseiorganisatsioon. Selles punktis võiks rakendada samu põhimõtteid, mis maksimaalses programmis käesolevas töös lk 65-66.

Politsei õppeasutus. Kadettidele tuleks täiendavalt teadvustada, et töötades politseinikuna võidakse sattuda olukorda, kus tuleb inimest tulistada ja vajadusel ka tappa. Autor leiab, et asudes tööle politseinikuna, peavad ametnikud seda endale teadvustanud olema.

Ettevalmistus. Oluline on tagada, et iga politseinik läbib kvartalis vähemalt ühe RBT, ideaalis veelgi rohkem, ning muuta need võimalikult elulähedasteks ja stressirohketeks. RBT-l on soovitatav kasutada reaalselt varustust, millega politsei tänaval töötab; ohtu haiget saada; reaalselt keskkonda ja vastutegevust. RBT jooksul võiks iga osaleja saada läbi harjutada piisavalt kaasuseid, et tekiks arusaam ja tunnetus, kuidas olukordi lahendada. Instruktor annab treeningul osalejale õiglase hinnangu ja vajadusel kutsub täiendavatele treeningutele. Väiksematest jaoskondadest võiks gruppidega käia treeningutel paremate tingimustega tiirudes, et harjutada erinevateks situatsioonideks.

Instruktorid. Selles punktis võiks rakendada samu põhimõtteid, mis maksimaalses programmis käesolevas töös lk 66.

Juhid. Selles punktis võiks rakendada samu põhimõtteid, mis maksimaalses programmis käesolevas töös lk 66-67.

Politseinikud ise. Soovitatav on osaleda keskendunult treeningutel ja mitte tegeleda kõrvaliste tegevustega, saamaks treeningult maksimumi. Tuleks mõelda enda peas läbi, et politseinikuna töötades võib sattuda olukorda, kus on vaja tulirelva inimese vastu kasutada. Samuti on oluline toetada oma grupi liikmeid raskustes ja keeruliste väljakutsete ajal.

Varustus. Soovitatav on võtta kasutusele inimese pildiga sihtmärgid ja loobuda sihtmärkide laskmisest, mis pole inimest meenutavad. Samuti ehitada lasketiirudesse sihtmärgid, mida on võimalik panna liikuma. Lihtsamate variantide tegemine ei ole keeruline ega kallis, vaid seisab pigem ettevõtmise taga. Parema efekti andmiseks on võimalik muretseda suuremad raadio teel juhitud autod, mille külge panna raam, millele saab omakorda sihtmärke kinnitada. Võimalusel saab kasutada ka inimesesuuruseid riidetatud nukke sihtmärkideks.

On soovitatav, et RBT kasutatavad treeningpadrunid oleks sellise kvaliteediga, et tabamused teeksid mängijatele haiget ning märgistaksid selgelt tabamuse. Vastumängijatel kasutada *paintballi* relvasid, et harjutada politseinike tegevusi tule alla sattudes ning tundes hirmu haiget saada. Arendada edasi Martin Piksari loodud simulaatorit ja julgustada politseinikke seda rohkem kasutama.

Tabel 8. Programmide erinevused

	Maksimaalne programm	Minimaalne programm
Politsei-organisatsioon	Sama mõlemal programmil	Sama mõlemal programmil
Politsei õppeasutus	<ul style="list-style-type: none"> • Stressitaluvuse test • Psühholoogide poolt läbiviidav ettevalmistus • Õpetada inimeste käitumist • Teadvustama kadetile, et töötades politseinikuna võidakse sattuda olukorda, kus tuleb inimest tulistada 	<ul style="list-style-type: none"> • Teadvustama kadetile, et töötades politseinikuna võidakse sattuda olukorda, kus tuleb inimest tulistada
Ettevalmistus	<ul style="list-style-type: none"> • Psühholoogide poolt läbiviidav ettevalmistus • RBT • Tihedamad treeningud 	<ul style="list-style-type: none"> • RBT
Instruktorid	Sama mõlemal programmil	Sama mõlemal programmil
Juhid	Sama mõlemal programmil	Sama mõlemal programmil
Politseinikud ise	<ul style="list-style-type: none"> • Enda initsiatiiv • Tuua välja treeningvajadused • Individuaaltreening • Teadvustama endale, et politseinikuna töötades võib sattuda olukorda, kus on vaja tulirelva inimese vastu kasutada • Grupi toetamine • Vältida treeningutel kõrvalisi tegevusi 	<ul style="list-style-type: none"> • Vältida treeningutel kõrvalisi tegevusi • Teadvustama endale, et politseinikuna töötades võib sattuda olukorda, kus on vaja tulirelva inimese vastu kasutada • Grupi toetamine
Varustus	<ul style="list-style-type: none"> • Inimest kujutavad sihtmärgid ja kujud • Kvaliteetsed liikuvad sihtmärgid • Igas jaoskonnas kvaliteetne RBT varustus • Simulaatorid prefektuuridesse • Politsei lasketiirud • Konteinerlasketiirud 	<ul style="list-style-type: none"> • Inimest kujutavad sihtmärgid • Lihtsamad liikuvad sihtmärgid • Kvaliteetne RBT varustus • M. Piksari loodud simulaatori kasutamine ja arendamine

Programmidevaheliste erinevuste paremaks esiletoomiseks koostas autor tabeli 8. Tabelis rasvase kirjaga (*bold*) on märgitud punktid, mis mõlemal puhul on samad. Osaliselt on punktid samad, aga nende täpsem sisu võib erineda.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritööga otsiti vastust uurimisprobleemile, milliseid põhiprintsiipe võiks sisaldada Eesti politseinike mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu. Tulenevalt uurimisprobleemist oli magistritöö eesmärgiks välja selgitada inimese suhtes tulirelva kasutamise mentaalse ettevalmistuse vajadus ja sisu.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks uuriti Eestis viimase kaheksa aasta juhtumeid, kus politseinik pidi kaaluma tulirelva kasutamist. Samuti uuriti ka välismaal toimunud juhtumeid ning selgitati välja põhjuseid, mis mõjutas politseiniku tulirelva kasutama või mitte. Uuriti erinevaid treeningmeetodeid, mida võiks kasutada politseinike paremaks mentaalseks ettevalmistamiseks.

Empiirilises uuringus intervjueriti instruktoreid, psühholooge ning politseinikke, kes on ise olnud olukorras, kus pidi kaaluma tulirelva kasutamist. Intervjuude eesmärgiks oli saada vastused küsimustele, milline on Eesti politseis mentaalne ettevalmistus tulirelva kasutamiseks inimese suhtes ning kas selle abil on politseinikud valmis tulirelva kasutama olukorras, kus rünnet muudmoodi peatada ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik. Samuti oli eesmärgiks välja selgitada, kas teoorias uuritud treeningmeetodid oleks Eestis rakendatavad, samuti uurida intervjueritavate enda ettepanekuid, kuidas parendada politseinike mentaalset ettevalmistust tulirelva kasutamiseks inimese suhtes.

Välja selgitati põhjused, mis mõjutavad politseiniku mentaalset valmisolekut tulirelva inimese suhtes kasutama, kuidas praegu Eestis politseinikke ette valmistatakse nende põhjustega toimetulemiseks ning uuriti erinevaid treeningmeetodeid, kuidas politseinikke selleks paremini ette valmistada. Peamised põhjused, mis politseiniku mentaalset valmisolekut mõjutavad, on järgmised: õige ohuhinnangu andmine situatsioonile, moraal, kogemus, treenitus. Praeguses ettevalmistuses selgusid mitmed puudused: vähe treeninguid, puudused taristus, vähene motiveeritus, mentaalse ettevalmistuse väheoluliseks pidamine, ei ole endale teadvustatud, et võidakse sattuda olukorda, kus on vaja inimese vastu tulirelva kasutada. Põhjalikumalt uuriti kolme treeningmeetodit: reaalsusel baseeruvat treeningut, simulaatortreeningut ning psühholoogide poolt läbiviidavat ettevalmistust. Lisaks neile uuriti ka muid viise, kuidas politseinike mentaalset ettevalmistust parendada: politsei organisatsiooni tugi, enda jaoks teadvustamine, et võidakse sattuda olukorda, kus tuleb teist inimest tulistada.

Uuringu tulemuste põhjal esitati põhiprintsiibid, millest lähtuvalt saab parendada politseinike mentaalset ettevalmistust tulirelva kasutamiseks inimese suhtes. Põhiprintsiipidest lähtuvalt

koostati ka parendusettepanekud maksimaalse ja minimaalse programmina, mille abil politseinike mentaalset ettevalmistust inimese suhtes tulirelva kasutamiseks viia paremale tasemele.

Magistritöös leiti vastused uurimisküsimustele ja uurimisprobleemile ning täideti magistritöö **eesmärk** välja selgitada inimese suhtes tulirelva kasutamise mentaalse ettevalmistuse vajadus ja sisu politseinikele.

SUMMARY

The aim of this Master's thesis is to determine the need for and possible methods of mentally preparing police officers to use firearms against persons. Six research tasks were selected to achieve this objective: 1) analysis of theoretical perspectives relating to factors influencing mental preparedness of police officers in the use of firearms against persons; 2) analysis of theoretical perspectives on the necessary training methods for mentally preparing police officers to use firearms against persons; 3) analysis of international practices relating to the mental preparedness of police officers in the use of firearms against persons, together with an assessment of the possibilities for integrating these into the training of Estonian police officers; 4) analysis of the experiences of police officers who have had to consider using firearms against persons; 5) analysis of the standpoints of psychologists and police instructors regarding the use of firearms against persons; 6) synthesize theory and study results to make proposals for improving the mental preparedness of police officers in the use of firearms against persons.

An inductive strategy was used to achieve the aim of this Master's thesis and to carry out established investigative tasks. Semi-structured interviews were used to collect data. Open-ended questions were used in the interviews. The study resulted in the formulation of basic principles that should be used to better prepare police officers in the use of firearms against persons. Based on these basic principles, recommendations were made to improve police officers' mental preparedness in the use of firearms against persons.

An inductive strategy was used to achieve the aim of this Master's thesis and to carry out established investigative tasks. Semi-structured interviews were used to collect data. Open-ended questions were used in the interviews. The study resulted in the formulation of basic principles that should be used to better prepare police officers in the use of firearms against persons. Based on these basic principles, recommendations were made to improve police officers' mental preparedness in the use of firearms against persons.

VIIDATUD ALLIKAD

- Andersen, J. P. & Gustafsberg, H. 2016. *A Training Method to Improve Police Use of Force Decision Making: A Randomized Controlled Trial*. Sage Open, pp. 1–13.
- Andersen, J. P., Papazoglou, K., Gustafsberg, H., Collins, P. & Arnetz, B. 2016. *Mental Preparedness Training*. FBI Law Enforcement Bulletin, pp. 1–5.
- Andersen, J. P., Papazoglou, K., Koskelainen, M., Nyman, M., Gustafsberg, H. & Arnetz, B., 2015. *Applying Resilience Promotion Training Among Special Forces Police Officers*. Sage Open, pp. 1–8.
- Anvelt, A. 2017. *Terrorivastane võitlus käib kogu aeg*. Äripäev, 29. august.
- Arble, E. Lumley, M. A., Pole, N., Blessman, J., Arnetz, B.B. 2017. *Refinement and Preliminary Testing of an Imagery-Based Program to Improve Coping and Performance and Prevent Trauma among Urban Police Officers*. Journal of Police and Criminal Psychology, 03, pp. 1–17.
- Arnetz, B. B., Nevedal, D. C, Lumley, M. A., Backman, L., Lublin, A., 2008. *Trauma Resilience Training for Police: Psychophysiological and Performance Effects*, s.l.: Springer Science; Business Media, pp 1–9.
- BBC, 2017. *Finland killings: Knifeman targeted women in Turku terror attack*. [Võrgumaterjal]. <http://www.bbc.com/news/world-europe-40985528>. Kasutatud 13.12.2017.
- Bennell, C. & Jones, N. J. 2007. *The Effectiveness of Use of Force Simulation Training Final Report*, Ottawa: Carleton University, pp 1–79.
- Blum, L. N. 2000. *Force Under Pressure: How Cops Live and Why They Die*. New York: Lantern Books.
- Broome, R. E. 2011. *An Empathetic Psychological Perspective of Police Deadly Force Training*. Journal of Phenomenological Psychology, 01 01, pp. 137–156.
- Davis, E. F. & Pinizzotto, A. J. 1995. *Killed in the Line of Duty*. FBI Law Enforcement Bulletin, 03, pp. 1–6.
- Delfi, 2017. *Urmas Paet terrorilaine taustal: sisejulgeoleku tagamiseks tuleb eraldada rohkem raha riigieelarvest politseile ja julgeolekuteenistustele*. [Võrgumaterjal] <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/urmas-paet-terrorilaine-taustal-sisejulgeoleku-tagamiseks-tuleb-eraldada-rohkem-raha-riigieelarvest-politseile-ja-julgeolekuteenistustele?id=79228522>. [Kasutatud 14.12.2017].
- Draper, A. K. 2004. *The principles and application of qualitative research*. Proceedings of the Nutrition Society, 63(4), pp. 641–646.
- Ellonen, E. Nurmi, L., Raivola, P., Väliatalo, T., Väliatalo, U. 2002. *Politseitöö psühholoogia*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Fitchett, E. 2016. *Reality Based Training and Its Importance to Law Enforcement*. s.l.:The Bill Blackwood Law Enforcement Management Institute of Texas, 1–15.
- Freeman, S. M., Moore, B. A. & Freeman, A. 2009. *Living and Surviving in Harm's Way*. New York: Living and Surviving in Harm's Way.
- Garner, J. H. & Maxwell, C. D. 2002. *Understanding the Use of Force By and Against the Police in Six Jurisdictions*. Rockville, MD, National Criminal Justice Reference Service, pp 1–218.
- Grossman, D. 1996. *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*. New York: Back Bay Books.
- Grossman, D. & Siddle, B. K. 2008. *Psychological Effects of Combat*. s.l.: Academic Press.
- Jaani, K. 2017. *Prefekt: politseikuulist surma saanud mees oli 33-aastane eestlane*. Tallinn: ERR.ee.

- Jamieson, J. P., Schmader, T., Blackstock, E. & Mendes, W. B. 2010. *Turning the knots in your stomach into bows: Reappraising arousal improves performance on the GRE*. Journal of Experimental Social Psychology, 46(1), p. 1–14.
- Jefimov, A. 2014. *Politseiametniku stress ja läbipõlemine ning seda mõjutavad tegurid*. Lõputöö. Muraste: Sisekaitseakadeemia.
- Kahn, H. ja Loit, H.-M. 2009. *Tervise ABC*. Tallinn: Valgus.
- Kalisch, R., Müller, M. B. & Tuescher, O. 2015. *A conceptual framework for the neurobiological study of resilience*. Behavioral and Brain Sciences, Köide 38, pp. 1–79.
- Kimmel, R. 2013. *Eriettevalmistuse tõhustamise võimalused Eesti politseis*. Lõputöö. Muraste: Sisekaitseakadeemia.
- Kiviste, J., Kalev, A., Piksar, M., Aan, P., Purik, O., Sarap, V., & Malva, T. 2012. *Politsei tulirelva kasutamise analüüs 2012 esimene poolaasta*. s.l.: Politsei- ja piirivalveamet.
- Korraldajateühendus. 2019. *Korraldajateühendus*, s.l.: Riigi Teataja.
- Kougija, S., 2015. *Stressi ja posttraumaatilise stressihäire ennetus ja pakutav abi politseiametnikele*. Lõputöö. Muraste: Sisekaitseakadeemia.
- Kummits, J. 2012. *Korraldajapolitseiametnike vastu suunatud rünnete mõju*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Liu, Y., Mao, L., Zhao, Y. & Huang, Y. 2018. *Impact of a Simulated Stress Training Program on the Tactical Shooting Performance of SWAT Trainees*. Research Quarterly for Exercise and Sport, 16 10, pp. 1–8.
- Luce, S. N. 2015. *Establishing a Mindset for Success Using Tactical Performance Imagery: Maximizing Physical and Mental Skill Sets for Law Enforcement Officers*. Indiana: Indiana Law Enforcement Academy, pp 1–6.
- McCraty, R. & Atkinson, M. 2012. *Resilience Training Program Reduces Physiological and Psychological Stress in Police Officers*. Global Advances in Health and Medicine, 1(5), pp. 42–64.
- McCraty, R., Atkinson, M., Lipsenthal, L. & Arguelles, L. 2009. *New Hope for Correctional Officers: An Innovative Program for Reducing Stress and Health Risks*. Association for Applied Psychophysiology and Biofeedback, 12, pp. 1–22.
- McCraty, R., Tomasino, D., Atkinson, M. & Bradley, R. T. 2006. *The Coherent Heart Heart–Brain Interactions, Psychophysiological Coherence and the Emergence of System-Wide Order*. Boulder Creek: Institute of HeartMath, pp 1–116.
- McElvain, J. P. & Kposowa, A. J. 2008. *Police Officer Characteristics and the Likelihood of Using Deadly Force*. Criminal justice and behavior, 35(4), pp. 505–521.
- Meres, T. 2005. *Ekstreemolukordade psühholoogia*. 2 toim. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Miller III, C. E., Davis, E. F. & Pinizzotto, A. J. 1997/2006. *In the Line of Fire, Violence Against Law Enforcement*, s.l.: United States Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, pp 1–68.
- Miller, L. 2006. *Law Enforcement Traumatic Stress: Clinical Syndromes and Intervention Strategies*, Ronkonkoma: American Acad of Experts in Traumatic Stress, pp 1–7.
- Murphy, S. M. 2004. *The Sport Psych Handbook*. 1 toim. Champaign: Human Kinetics Publishers.
- Murray, K. R. 2004. *Training at the Speed of Life. Volume One*. 1 toim. Gotha: Armiger Publications, Inc.
- Murray, K. R. 2005. *Reality Based Training: Do no harm*. Law Officer Magazine, 23 09, pp. 1–3.
- Nieuwenhuys, A. & Oudejans, R. R. 2010. *Effects of anxiety on handgun shooting behavior of police officers: a pilot study*. s.l.: Taylor & Francis, pp. 225–233.

- Olson, D. T. 1998. *Deadly Force Decision Making*. FBI Law Enforcement Bulletin, 67(2), pp. 1–9.
- Politsei ja piirivalve seadus. 2018. *Politsei ja piirivalve seadus*, s.l.: Politsei ja piirivalve seadus.
- Politsei turvataktika talitus. 2013a. *Politsei tulirelva kasutamise analüüs 2012 teine poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Politsei turvataktika talitus. 2013b. *Politsei tulirelva kasutamise analüüs 2013 esimene poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Politsei turvataktika talitus. 2014a. *Politsei tulirelva kasutamise analüüs 2013. II poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Politsei turvataktika teenistus. 2014b. *Politsei turvataktika intsidendid 2014 esimene poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Politsei turvataktika teenistus. 2015a. *Politsei turvataktika intsidendid 2014 teine poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Politsei turvataktika teenistus, 2015b. *Politsei turvataktika intsidendid 2015 esimene poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Politsei turvataktika teenistus. 2016a. *Politsei turvataktika intsidendid 2015 teine poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Politsei turvataktika teenistus. 2016b. *Politsei turvataktika intsidendid 2016 esimene poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- Postimees, 2017. *Stockholmi terrorirünnaku blogi: Mida teame Stockholmi veokirünnakust?* [Võrgumaterjal]. <https://maailm.postimees.ee/4072901/stockholmi-terrorirunnaku-blogi-mida-teame-stockholmi-veokirunnakust>. [Kasutatud 13.12.2017].
- PPA. 2018. *Turvataktikalise eriettevalmistuse treeningprogramm „Tegevus ootamatu ründe korral“ (TORK 2018)*. Tallinn: Politsei- ja Piirivalveamet.
- PPA. 2019. *Politseiametnike kehalise ettevalmistuse ja eriettevalmistuse nõuete täitmise ja kontrollimise kord*. Tallinn: PPA.
- PPA. 2011. *Teenistuspüstolist laskmise klassinormid ja nende täitmise juhend*. Tallinn: s.n.
- PPA valmisoleku ja reageerimise büroo. 2017. *Politsei turvataktika intsidendid 2017 esimene poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- PPA valmisoleku ja reageerimise büroo. 2018a. *Politsei turvataktika intsidendid 2017 teine poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- PPA valmisoleku ja reageerimise büroo. 2018b. *Politsei turvataktika intsidendid 2018 esimene poolaasta*. s.l.: Politsei- ja Piirivalveamet.
- PPA, 2019. *Välitöö kord*. Tallinn: PPA.
- Purik, O. 2013. *Tulirelvade alase täiendkoolituse kontseptsioon politseiametnikele. Magistritöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Relvaseadus. 2019. *Relvaseadus*, s.l.: Riigi Teataja.
- Rittel, H. W. & Webber, M. M. 1984. *Developments in Design Methodology. Planning Problems are Wicked Problems*. New York: John Wiley and Sons, pp 135–144.
- Roosimägi, R. 2015. *Moraalne dilemma politseitöös: jõu kasutamise määr ning otsustusprotsess*, Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Rose, S., Bisson, J. & Wessely, S. 2003. *A Systematic Review of Single-Session Psychological Interventions ('Debriefing') following Trauma*. *Psychotherapy and Psychosomatics*, Issue 72, pp. 176–184.
- Rosmith, E. S. 2013. *Mental Toughness Training for Police Officers: the Impact of a Stress inoculation Program on Police Stress*, Denton: University of North Texas, pp. 1–177.

- Sisekaitseakadeemia. 2011–2018. *Õppeaine "Politseirelvastus ja ohutustehnika"*. s.l.: s.n.
- Sisekaitseakadeemia. 2019. *Politseiteenistuse eriala õppekava*". s.l.: s.n.
- Tammai, K., 2011a. *Kaitseministeeriumis 11.08.2011 juhtunu kokkuvõte*. Tallinn: Riigiprokuratuur.
- Tammai, K. 2011b. *Tulevahetuses hukkus üks ja sai viga kaks ametnikku*. Tallinn: Riigiprokuratuur.
- Wasilewsky, M. & Olson, A. 2018. *Is Empathy Dangerous for Cops?*. Officer.com, 21 11.
- Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja Kvantitatiivne Uurimisviis Sotsiaalteadustes*. s.l.: Tartu Ülikool.

LISA 1. INTERVJUU KÜSIMUSED INSTRUKTORITELE

(Olenevalt vastustest võivad osad küsimused ära jääda.)

1. Kuidas hindate politseinike praegust valmisolekut toime tulla olukordadega, kus tuleb kasutada tulirelva teise inimese vastu? Käsitsemise oskus, mentaalne valmidus, olukorrateadlikkus, taktika oskus, õigusteadmine jne.

2. Millised on peamised probleemid ettevalmistuses seoses teise inimese tulistamisega ja millest need tulevad?

Annan lühiülevaate teooria osas välja tulnud probleemidest, mis on peamised põhjused, miks relva teise inimese vastu ei kasutata.

3. Kuidas hindate, millised neist probleemidest esinevad ka Eestis ja kui tõsised murekohad need Eestis on?

Annan lühiülevaate teooria osas välja pakutud treeningutest ja võimalustest politseinikke ette valmistada teist inimest tulistama.

4. Kuidas hindate väljapakutud treeninguid ja ettevalmistuse tehnikaid?

5. Kas neid oleks otstarbekas Eestis rakendada?

6. Milliseid probleeme võib tekkida neid tehnikaid Eestis rakendades?

7. Kas praegu mingeid nimetatud tehnikatest Eestis kasutatakse?

8. Millal oleks mõistlik politseinikele nimetatud tehnikaid õpetada?

9. Milliseid ettepanekuid endal on, kuidas parandada politseinike ettevalmistust tulirelva kasutamiseks teise inimese vastu?

LISA 2. INTERVJUU KÜSIMUSED SITUATSIOONIS OLNUD POLITSENIKELE

Tuletan meelde, et intervjueeritav politseinik on intervjueeritav just konkreetse sündmuse tõttu, kus ta pidi kaaluma tulirelva kasutamist.

1. Miks lahendasite olukorra just nii, nagu lahendasite?
2. Mis mõtted käisid peast läbi situatsiooni lahendades?
3. Kuidas ja kas eelnev treening aitas situatsiooni lahendada?
4. Millisest ettevalmistusest tundsite puudust situatsiooni lahendades?
5. Kas situatsioon on mõjutanud elu pärastiselt?

Annan lühiülevaade teooria osas välja tulnud probleemidest, mis on peamised põhjused, miks relva teise inimese vastu ei kasutata.

6. Kas või millised nimetatud probleemidest esinesid situatsiooni lahendades?

Annan lühiülevaade teooria osas välja pakutud treeningutest ja võimalustest politseinikke ette valmistada teist inimest tulistama.

7. Kas nimetatud treeningutest võinuks olla kasu olukorda lahendades?
8. Kas nimetatud treeningud võiksid olla osaks politsei väljaõppest?
9. Milline on teie haridus, millist politseiharidust olete saanud ning milliseid koolitusi olete läbinud?

LISA 3. INTERVJUU KÜSIMUSED PSÜHHOLOOGILE

(Olenevalt vastusest ja psühholoogist/psühhiaatrist võivad osad küsimused ära jääda või järjekord muutuda.)

1. Millised kogemused on teil inimestega, kes on pärast eluohtlikku rünnet vajanud psühholoogilist tuge?

2. Kas ja kuidas te leiate, et neid probleeme saaks ennetada?

3. Millised võimalused on inimeste raviks pärast psühholoogilist traumat?

Annan lühiülevaade teooria osas välja tulnud probleemidest, mis on peamised põhjused, miks relva teise inimese vastu ei kasutata.

4. Oskate veel täiendada või selgitada neid põhjuseid?

Annan lühiülevaate teooria osas välja pakutud treeningutest ja võimalustest politseinikke ette valmistada teist inimest tulistama.

5. Kas väljapakutud variandid on teie hinnangul head võimalused politseiniku ettevalmistamiseks teist inimest tulistama?

6. Kuivõrd keeruline on psühholoogilise ettevalmistuse läbiviimine?

7. Mis täiendusi või muutusi soovitaksite väljatoodud psühholoogilise ettevalmistuse programmides?

LISA 4. KOODIPUU

Name	Description	Sources	References
ettevalmistus tulevikuks		0	0
baastreening		3	4
mõtlemine õigeks		9	26
psühholoogiline ettevalmistus		12	37
RBT		14	38
sihtmärk		8	8
simulaator		11	12
indiviidist kaugemal		0	0
grupijuht		6	11
juhtkonna ja üldsuse suhtumine		7	12
lähituleviku plaanid PPA		1	1
millal treenida		6	7
relva liigne kasutamine		2	3
praeguse treeningu puudused		0	0
hetke tase		6	10
liikuv sihtmärk		8	10
oskamatute tagajärjed		1	1
praegune treening		6	13
sihtmärk		9	9
treeningute arv		8	21

vähe tiire ja võimalusi		7	10
põhjused		0	0
ebakindlus		2	4
eelnev kogemus		7	13
moraalikonflikt		8	9
ohu alahindamine		8	12
seaduse tundmine		9	13
toimunud sündmuste lahendamine		0	0
eelnev treening		6	13
PTSD		3	3
tunded olukorda lahendades		4	4
vabandused		4	4
töötajate valik		3	5
ühised iseloomujooned relvakasutajatel		9	13